

miekkaillemaan; uskollinen henkivartija kaatui paikalleen kunniallisen sotamiehen tavoin, ja Bertelsköld tunki edemmä.

Siellä kohtasivat häntä uudet vastukset. Ovet oli jo ehditty salvata sisäpuolelta.

— Ikkunain kautta sisään! — huusi Luukkonen. — Ei ollut aikaa murtaa ovia.

Långström hyppäsi ensimmäisenä sisään. Hän oli tullut kyökkiin. Makoiset paistit höyrysisivät siellä vielä, mutta ei kellään ollut aikaa niitä nauttia. Långström sysäsi likimäisen oven auki ja oli nyt keskellä kiljuvia naispalvelijoita. Mutta kun kohteliaisuus hienompaa sukupuolta kohtaan ei koskaan ollut kuulunut tämän miehevän kapteenin tapoihin, oli se tällä kertaa hänen mielestään yhtä vähän paikallaan kuin muulloinkaan. Päästäkseen eteenpäin survasi hän sentähden heitä jotenkin lemlettömästi sekä eteen että taaksi, mutta huonolla menestyksellä. Näiden orjain uskollisuus hallitsijaansa kohtaan oli yhtä suuri kuin etehisessä seisneen jättiläisenkin. He takertuivat rosvon jalkoihin, heittäysivät lattialle hänen jalkainsa eteen, hänen täytyi astua heidän ylitsensä. Isoa miekkaansa ei Långström kumminkaan hennonut käyttää ja niin sai taas muutamia minuutteja hukkaan kuluneeksi.

Sill'aikaa ja ennenkun päällekkarkaaajat ehtivät ruveta huonetta joka haaralta vartioimaan, oli useampia henkilöitä hypännyt ikkunoista ulos ja päässyt kedoilta pakoon. Yksi näistä, tavattoman väkevä ja vikkela, oli murtautunut Luukoksen miesten välitse ja antanut likimmäiselle vastustajalleen Toivoselle kuolinhaavan.

Muutamit luulivat häntä tsaariksi ja tahtoivat ajaa häntä takaa. Mutta toiset väittivät nähneensä tsaari Pietarin sisimmäisen huoneen ikkunassa ja tunteneensa hänet hänen nauhoitetusta hatustaan ja tumman-viheriästä, kullalla kirjaellusta takistaan. Sissit eivät uskaltaneet hajaantua ja riensivät sentähden murtamaan sisimmäisen huoneen ovea, jota ruhtinas käytti työhuoneenaan, maakartanossa oleskellessaan.

Täällä kohtasi heitä ylen kiivas vastarinta. Ovi oli suljettu kaikenlaisilla huonekaluilla, ja kun se vihdoinkin sysättiin saranoiltaan pois, vastaanotettiin ryntääjiä pistoolin laukauksilla. Kaksi heistä haavoittui; huone oli savua täynnä.

Mutta savun lävitse nähtiin tsaari ja yksi hänen kammari-palvelijoitaan, kumotun kirjoituspöydän suojassa ja paljastetut miekat kädessä, valmiina puolustaumaan viimeiseen asti.

— Antautukaa, teidän majesteettinne! — sanoi Bertelsköld saksaksi. — Vastustus on mahdotonta, ja teidän majesteettianne kohdellaan kaikella sillä kunnioituksella, joka on tuleva teidän korkealle arvollenne.

Tsaari ei virkkanut mitään, mutta kammaripalvelija otti vastataksensa. — Polvillesi, orja, puhuessasi kaikkein venäläisten itsevaltiaan kanssa! — huusi hän. — Suuri tsaari ei antaudu rosvojen vangiksi; heidän velvollisuutensa on anoa häneltä armoa.

— Me emme ole orjia emmekä rosvoja, — vastasi Bertelsköld ylpeästi, — vaan upseereja ja sotamiehiä hänen ruotsalaisen majesteettinsa palveluksessa. Minä pyydän teitä, teidän majesteettinne, elkkää pakoittako meitä väkivaltaa käyttämään, sillä minä vannon kruununne kautta, teidän täytyy seurata meitä, ja heti!

— Hänen tsaarillinen majesteettinsa suostuu kuulemaan teidän ehtojanne, — sanoi kammaripalvelija jälleen, kuiskattuaan muutamia sanoja herransa korvaan.

— Hän kuluttaa aikaa! — huusi Luukkonen. — Hänen väkensä kokoontuu joka haaralta. Ottakaa hänet kiinni!

Bertelsköld ymmärsi hyvin kyllä, että jokainen silmänräpäys oli kallis ja juoksi sentähden pitemmittä puheitta pöydän yli tsaariin käsiksi, samalla kun Långström hirmuisella miekallaan oikaisi kammaripalvelijan lattiaan. Miekka väännettiin taistelevan hallitsijan kädestä, ja Bertelsköld kantoi hänet kiivaasta vastarinnaasta huolimatta vahingoittumattomana portaille.

— Saksan pukki! — huusi Långström, kun oli tultu savusta ulos ja kirkas päivänpaiste valaisi vangitun kasvoja; — eihän tämä olekaan tsaari.

— Hän se on! — huusivat toiset; — me tunnemme hänen kullalla kirjaellun takkinsa ja hänen hattunsa!

Luukkonen, joka vähää ennen oli ollut peljätyn hallitsijan kanssa tekemisissä, tunkeusi esille ja pyyhkäisi ruskeat hiukset vangin otsalta syrjään. — Ei, sanoi hän pettymystä

ja harmia ilmaiseksi äänellä; — tämä ei ole tsaari! Jumala meitä auttakoon, hän on päässyt käsistämme!

— Enkö sitä sanonut, — huusi joku kivekkäistä. — Se oli tsaari, joka hyppäsi ikkunasta ulos ja halkasi Toivoelta otsan.

Niin olikin. Vanki oli vaan pukeutunut tsaarin hyvin tunnettuun hattuun ja takkiin ja asettautunut ikkunaan, pettääkseen vihollisia ja viivytääkseen heitä niin kauvan kuin mahdollista, kunnes hänen herransa ennättäisi päästä hyvään turvaan. Menshikoff oli niinkään päässyt pakoon. Rohkea yritys oli mennyt kokonansa myttyyn.

— Sinä saat meille maksaa tämän kepposen, sinä kavala koira! — huusi Långström vihan vimmassa, kohottaen surman asetta vangin päälle.

— Iske vaan, jos mielesi tekee, — sanoi venäläinen uhkamielisesti. — Minä olen vaan herrani ja ruhtinaani halvin orja, mutta minä tiedän kuolla hänen edestään, jos niin on pyhien tahto, ja hän on pitävä huolen vaimostani ja lapsistani. Miksi viivyttelet, veren tahraama mies? Etkö näe, että tsaari, minun herrani, on päässyt pauloistanne ja on kostava teille minun puolestani. Iske siis!

Vaan Långström ei iskenytkään.

— Ei, — sanoi Bertelsköld, — tämä mies on vaan tehnyt velvollisuutensa ja käyttäytynyt herraansa kohtaan niin kuin itsekukin meistä olisi käyttäynyt omaa herraansa kohtaan. Antakaa hänen mennä!

Vanki laskettiin irti. Nämät hurjat sissit, jotka itse kuolemaan saakka uskollisina taistelivat kuninkaansa edestä, ymmärsivät ensimmäisessä närkästyksessäänkin huonosti menestyneestä yrityksestä kunnioittaa sitä uskollisuutta, jolla Venäjän kansa kaikkina aikoina on vuodattanut vertansa hallitsijainsa edestä. Totta kyllä on, että tämä kansa kävi kuolemaan tsaariensa puolesta, koska se katsoi sellaista itsestään selväksi asiaksi, kun sitä vastoin lännen vapaat miehet seurasivat vakuutustansa; mutta molempain uhraukset, molempain alttiiksiantavaisuus ja molempain käytöstapa olivat lopuksi kumminkin samat.

— Ratsaille, toverit! Ratsaille! — kaikui Luukkosen ääni. Ja jopa olikin aika täpärällä. Hajaantuneet kaartilaiset olivat yhtyneet kartanoon ratsastavaan kasakkajoukkoon

ja uhkasivat sulkea sisseiltä paluumatkan. * Osa työmiehistäkin alkoi, kirveillä ja rautakangeilla varustettuina, piirittää kartanoa. Joka haaralta nähtiin maalaisia rientävän hätään ja etäämpänä tupruava pöly ilmaisi, että preobrashenskin kaartiväki, luultavasti tsaarin itsensä komentamana, oli tulossa kurittamaan näitä rohkeita ryöväreitä.

Taistelua ei ollut kestänyt kahtakymmentä minuuttia enempiä, mutta joka hetki kävi vaara yhä suuremmaksi. Vähäinen suomalainen joukko oli jo kadottanut yhden kuolleen ja kaksi haavoitettua. Onneksi oli kymmenen miestä jäänyt hevosia vartioimaan. Mutta nämäkin olivat ilman satuloita, ja hevosia olisi tarvittu neljäkymmenen paikoille. Vaikka kaksikin miestä olisi samalla hevosella ratsastanut, olisi sittenkin puolet joukosta ollut hukassa, elleivät kasakat olisi tuoneet kartanoon niitä hevosia ja kärryjä, jotka he vähää ennen olivat Miltopæukselta ryöstäneet. Luukkonen huomasi sen ja antoi kymmenen ratsumiehen Bertelsköldin ja Långströmin johdolla karata kasakkain päälle, sillä aikaa kuin toiset täyttä karkua juoksivat työmiesten kimppuun, hajoittivat heidät vähällä vaivalla ja anastivat kärryt hevosineen, joiden avulla kohta pääsivät maantielle ja sitten, kiivaasti ajaen, rajalle ja Suomen metsiin.

Bertelsköld ja Långström saivat nyt kahdeksan toverin kanssa, satulattomain hevosten selässä istuen ja ilman avun toivoa, rynnistää enemmän kuin sadan sotamiehen ja talonpojan sekä kolmen, neljäkymmenen kasakan läpi, samalla kuin kaartiväki pikamarssissa kiirehti kartanoa kohti. Heidän turmionsa näytti välttämättömältä; mutta nämät urhoolliset, kaikenlaisissa vaaroissa karaistut sissit eivät hätäytyneet. Odottamatta päällekkarkausta kävivät he itse ahdistajainsa kimppuun, hyökäten ensiksi vaarallisimpain vihollistensa kasakkain päälle.

Tulisen rohkeat ja taistelunhaluiset kasakat käyttivät kuitenkin hyväkseen sitä etua, mikä heillä oli pitkestä piikeistään ja oivallisista hevosistaan, ja pyörähtivät syrjään, karatakseen sivulta ja takaa vastustajainsa päälle. Tila kävi tukalaksi; kaksi sissiä kaatui piikkien lävistäminä, ja kolmannen, Miltopæuksen, joka suistui hevosen selästä, otti jalkaväki riemuiten vangiksi.

Bertelsköld joutui tästä onnettomuudesta aivan raivoihinsa. Muistettava on, että hänellä oli jättiläisen voimat ja että hän sen lisäksi vielä oli aikansa rohkeimpia ratsastajia, lapsuudesta pitäen ikäänkuin kiinnikasvanut hevosen selkään.

Hän oli huomannut, että kasakkain johtajalla oli erinomaisen hyvä hevonen, paljoa parempi kuin kellään muulla, ja että hän sentähden kävi vaaralliseksi heille kaikille, kun se milloin hyvänsä voi pyörähtää heidän sivutsensa ja karata heidän päällensä takaapäin. Bertelsköld ratsasti nyt häntä kohti ja oli samalla hevosen selästä putoavinaan, niin että hän pitäen harjasta kiinni jäi hevosen kupeelle riippumaan. Heti oli kasakka hänen rinnallaan kohottamassa pitkää piikkiään häntä tuhotakseen, mutta samassa oli Bertelsköldkin jälleen ratsailla, tarttui kasakkaa oikealla kädellä rinnuksiin ja nosti hänet pois satulasta, jolla aikaa hän vasemmalla kädellään kävi irtonaisen hevosen ohjiin kiinni ja tempasi sen mukaansa. Tässä kummallisessa asennossa, kulettaen potkivaa vastustajaansa suoralla kädellä edessään ja karkuuttaen hänen hevostaan perässään, ratsasti nyt tämä mahtava karoliini jalkaväen kimppuun, huolimatta luodeista ja sapelin iskuista, ja viskasi vankinsa suin päin keskelle tiheimpää joukkoa. Kauhistunut joukko hajausi joka haaralle, luullen paholaisen itsensä heidän keskelleen ratsastavan; — mutta ensin kaikista hämmästyti Miltopæus, jonka käsiä juuri oli ruvettu selän taaksi sitomaan. Nyt antoi Bertelsköld hänelle hevonsensa ja itse otti hän kasakan hevosen, jonka tehtyä molemmat riensivät Långströmin avuksi, joka tunnetulla kauhella lyömämiekallaan hakkasi kuin vimmatu ympärilleen.

Päästyään taas satulaan ja nauttien siitä riemusta, mikä valtaa innokkaan ratsastajan hyvän hevosen selässä, joka pärskyy kuin tulen liekki ja on väkevä kuin myrsky, oli Bertelsköld nyt kokonaan kuin toinen mies mielestään, ja sen saivat hänen vastustajansa kohta tunteakin. Vuorostaan pyöri hän nyt nuolen nopeudella joka haaralla heidän ympärillään, hätyyttäen ehtimiseen heitä heidän suojattomilta puoliltaan, ja ratsastaja toisensa perästä suistui päistikkaa maahan hänen surmaavan säilänsä iskuista. Samoin kuin muinaisajan taistelijoilla näytti hänelläkin olevan lumottu rautapaita; piikit ja iskut kimmahitivat takaisin tästä raivoavasta Herkuleesta, joka paiskasi nurin niskoin kaikki, mitä

tielle sattui, ja kohta kallistui voitto sissien puolelle. Joka mies sai nyt uutta rohkeutta ja tappeli neljän miehen voimalla; »Kaarle kuningas! Kaarle kuningas!» kaikui heidän sotahuutonsa, ja kun vihollinen alkoi epäillä olevansa tekemisissä jonkun suomalaisen armeijan etujoukon kanssa, hajausi se hurjasti paeten joka haaralle, juuri kuin kaarti lähestyi kartanoa tuskin pyssynkantaman matkan päässä.

Bertelsköld ei nähnyt hyväksi odottaa sen tuloa. Kaksi miestä kadotettuaan ja vieden muassaan useampia haavoitettuja karkasivat he tiettömiä metsiään kohti, jättäen taistelupaikalle, paitse Toivosta ja kahta ratsastajaa, enemmän kaa-tuneita ja haavoitettuja vihollisia kuin niitä nykyaikana kaa-tuu suurissakaan taisteluissa. Suureksi harmikseen täytyi heidän jättää sinne toivonsa tuosta suuresta saaliista, joka olisi koko sodan menoon niin arvaamattomasti vaikuttanut; mutta heidän mieltään rauhoitti kuitenkin tieto siitä, että taas olivat voittajina päässeet noin tuiki epätasaisesta taistelusta ja että he, niin vähälukuiset kuin olivatkin, kumminkin olivat uskaltaneet ryhtyä urotekoon, joka olisi jäänyt kokonaisilta armeijoiltakin tekemättä.

7. Mainiemen linna.

Nyt oli tapahtunut se, minkä jo edeltäpäin voi aavistaa. Lybeckerin perädyttyä Pälkäneelle jäi koko eteläinen osa maata alttiiksi viholliselle, joka pian otti sen haltuunsa. Anastettuaan Helsingin lähti hän viipymättä Turkuja kohti, löi översti Stjernschantzin, joka 800:lla miehellä koetti viivyttää häntä Karjanjoen sillan luona, ja marssi kaupunkiin 28 päivänä Elokuuta, joka oli viimeinen rukouspäivä sinä vuonna. Kaikki virkakunnat, ynnä yliopisto ja suurin osa asukkaista, olivat paenneet pelättyä vihollista, joka nyt tapasi kaupungin autiona ja puoleksi poltettuna. Turussa oli näet vuonna 1711 ollut suuri tulipalo

— joten Inkeri-noidan ensimmäinen ennustus oli toteen käynyt. Venäjän sotajoukot asettuivat sentähden leiriin linnan kentälle. Tsaari itsekin saapui kohta sen jälkeen ja asui Wittfoothin kartanossa sillan luona. Turkuun tulonsa muistoksi lyötätti hän mitalin, jonka etupuolella oli hänen rintakuvansa ja takapuolella Herkules, nuijallaan ajamassa Neptunoa vaunuista mereen. Sen alle oli piirretty: Turku 8 päivänä Syyskuuta 1713. Kaupungin avaimet riippuvat nyt voitonmerkkeinä Pietarin-Paavalin kirkossa tsaarien valkoisten marmorihautain kohdalla.

Tähän aikaan, jolloin oli alinomaisia pikku kahakoita Suomen maaseuduilla — kun vihollinen yhä eteni ja maan säännöllinen sotajoukko peräytyi — vie meidät tapausten virta jälleen Mainiemen linnaan, josta kertomuksemme ei ole mitään tiennyt sitten vuoden 1697, jolloin linna reduktionin kautta kruunulle peruutettiin. Silloin mainittu ehdotus, että tämä suuri tila ja sen loistoisa herraskartano määrättäisiin Turun läänin rykmentin överstin puustelliksi, ei näy toteutuneen, koskapahan Kuusiston kartano, sittemmin niinkuin ennenkin, näkyy olleen sitä tarkoitusta varten määrättyä. Sen sijaan oli kruunu pitkällisen sodan kautta syntyneen ylen tiukan rahapulansa poistamiseksi koettanut saada myydyksi muitten kartanoiden mukana Mainientäkin. Mutta Suomen aatelistokin oli reduktionin ja sodan kautta niin köyhtynyt, ett'ei kellään sen jäsenistä näin epävakaisina aikoina ollut halua ruveta ostajaksi, jonka tähden kartanoa yhä vielä hoiti kruunun puolesta mies, jonka lukija edellisistä kertomuksista muistanee, nimittäin rehellinen ja reipas mestari Pietari, jonka jo kreivi Bernhard Bertelsköld nimitti isältään perimänsä tilan haltijaksi ja voudiksi, — sama Pietari, joka lapsena ollessaan sai voionmaalaisen hevosen lahjaksi Kaarle XI:ltä tuon kuuluisan metsästyksen aikana Saltvikin pappilan läheisyydessä.

Tämä kunnan mies, jolla nyt 46:n vuoden ikäisenä oli monta kovaa kannettavana aikain epävakaisuuden vuoksi, istui eräänä iltana yksinkertaisessa asunnossaan tililaskujaan tarkastaen, sill'aikaa kuin vaimo ja lapset hänen ympärillään silpivät papuja, jotka vastikään oli poimittu isosta, puoleksi metsittyneestä puutarhasta, kun yhtäkkiä koputettiin suljettua porttia. Koko perhe kavahti kolkutuksen kuultuaan

istualtaan, sillä he odottivat joka päivä vihollisen tuloa, joka jo ennen oli marssinut siitä ohi neljän tai viiden peninkulman päässä olevaan Turkuun; mutta kun Mainiemi oli syrjässä, oli se tähän asti säilynyt noilta pelätyiltä vierailta.

Pietari mestari meni sykkivällä sydämmellä ottamaan selkoa siitä, oliko heidän pelossaan perää, ja näki nyt portinvartijan ikkunasta kolmattakymmentä ratsastajaa, jotka olivat ulkopuolelle porttia seisahtuneet. Oli jo jotensakin pimeä, mutta sen hän luuli näkevänsä, ett'ei ratsastajilla ollut pitkiä piikkejä eikä korkeita lakkeja, niinkuin hän oli pelännyt, vaan että ne pikemmin olivat kuin metsästäjiä siviili-viitoissa ja omaan kansaan kuuluvia. Vähän levollisemmalla mielellä päätti hän siis avata ikkunan ja kysyä, keitä he olivat, jotka näin myöhään illalla tulivat linnan tätä nykyä niukkaa vieraanvaraisuutta hyväkseen käyttämään.

— Hyviä ystäviä! — vastattiin ulkopuolelta. — Sano-kaa Pietari mestarille terveisiä, että Kustaa Bertelsköld, jota muinoin kutsuttiin Mainiemen kreiviksi, on täällä muutamain ystävänsä kanssa yösuojaa pyytämässä.

Pietari ei malttanut edes vastatakaan, vaan harppasi tuota pikaa portin luo. — Jumala varjelkoon, — sanoi hän, ja kyyneliä herahti hänen rehellisiin harmaisiin silmiinsä; — Jumala varjelkoon Mainiemen porttia olemasta milloinkaan suljettuna rakastetun herrani pojalta taikka keneltäkään niistä, joita hän ystävikseen sanoo.

— Niinpä niin, kunnan Pietari, — sanoi kreivi, — riennähän panemaan tulta takkaan ja anna hevosille vähän heiniä. Me olemme tänään ratsastaneet seitsemän peninkulmaa kelvottomia teitä ja venäläinen on kintereillämme. Me aioimme auttaa Stjerschantzia Turun puolustuksessa, mutta kuulen, että olemme myöhästyneet. No, sinä ja perheesi voitte hyvin?

— Niin hyvin kuin näinä surullisina aikoina käy voiminen, — vastasi vouti, näyttäen tietä vieraille. — Vanha äitini käski sanoa teidän armollenne terveisiä. Hän nukkui viime kesänä otolliseen aikaan tästä pahasta maailmasta 74:n vuoden iässä, hurskaana ja Jumalalle otollisena, niinkuin hän elänytkin oli.

— Vai niin, että vanha Kreetta muori on tämän ajal-lisen elämän jättänyt! — sanoi Bertelsköld liikutettuna. —

Hän oli isä vainajani nuoruuden ystävä ja valon säde tämän maailman pimeydessä . . . Mutta me häiritsemme sinua kodisiasi, kunnan ukkoseni. Etkö saattaisi majoittaa meitä joihinkuihin linnan huoneista?

— Teidän armonne täytyy tyytyä minun omaan huoneeseeni, — sanoi vouti; — siellä on lämpimämpi. Ystäviänne varten saatan siivota ison salin linnan alikerrassa. Luulen, että takkaan vielä voi virittää tulen. Voi, armollinen herra, linna on nyt toisen näköinen kuin lähtiessänne siitä kahdeksantoista vuotta sitten!

Näin sanottuaan riensi vouti tekemään tarpeellisia valmistuksia vierasten vastaanottamiseksi, ja Bertelsköld jäi ajatuksiinsa suurelle, pimeälle linnanpihalle. Kuu, joka samassa pilkisti esiin syksyisten pilvien raosta, valaisi surullisesti hänen isäinsä linnan päätyä, tämän linnan, jota hän ei ollut nähnyt sen mahtavuuden päivien jälkeen. Myrsky oli kiskonut kattopellit osaksi irti, särkenyt korkeiden ikkunain ruutuja ja pahoin pidellyt niitä suuria sankarien kuvia, joita oli linnan seiiniin liitetty. Linna oli rakennettu kolmekymmenvuotisesta sodasta ryöstetyillä aarteilla. Sen raudankovan sotilaan jälkeläinen, joka kenties oli tahrannut näitä aarteita paljolla verellä ja verikylvöstään kirouksia niittänyt, seisoi nyt synkkämielisenä noiden rapistuneiden muurien vieressä, joiden sisään hän astui kuin muukalainen pimeänä iltana. Hänen seikkaileva elämänsä oli opettanut hänelle keinon, miten sodassa rikastutaan, ja vastoin tahtoakin tunki hänen mieleensä ajatus, joka muistutti tuota vanhaa sananlaskua: »mitä synnillä ja vääryydellä kootaan, se surulla ja murheella menetetään.»

Bertelsköld oli vaipunut niin syvälle näihin surullisiin ajatuksiin, että tilanhoitajan viimein täytyi muistuttaa häntä siitä, että takkavalkea ja tuota pikaa laitettu illallinen jo häntä odottivat. — Teidän pitää tulla muoriani katsomaan, — sanoi hän. — Kelpo muori, vaikka jo kappaleen matkaa kukoistusaikaansa tuonnempana! Hänen nimensä on Larsson, isä on kauppias Vaasassa, ja me tulimme tutuiksi kuusitoista vuotta sitten, kun teidän isänne kreivi vainajan kanssa kävin siellä ostamassa jyviä sinä suurena nälkävuotena.

Astuttiin tilanhoitajan halpaan, mutta hauskaan asuntoon, jossa Bertelsköld otettiin vastaan liikuttavalla kunnioituksella

ja herttaisuudella. Vuosia oli vierinyt siitä kuin tämä urhoolinen karoliini — jolla ei ollut kotia koko avarassa maailmassa — oli tuntenut kodin hiljaista onnea ympärillään. Hänen levoton, koditon henkensä oli niin kauvan ajelehtinut elämän myrskyisellä merellä, että hän milt'ei oli unohtanut mitä rauha ja tyytyväisyys, mitä rakkauden hymyilyt ja oman takan lempeä valo ovat ihmis-sydämmelle. Hänet valtasi tunne, niinkuin hän kerran taas olisi ollut *kotonaan*, ja hän kuunteli ystävällisellä osanottavaisuudella hyväntahtoisen tilanhoitajan kertomuksia kaikista Mainiemen onnenvaiheista niinä kuutenatoista vuotena, jotka olivat kuluneet siitä kuin se joutui pois entiseltä isännältään: kuinka kruunu ei ollut määrännyt mitään varoja linnan ja puutarhan kunnossa pitämiseen, jotka sentähden olivat saaneet rapistua; kuinka avaroita tiluksia oli hyvästi viljelty ja kuinka rahvas oli tullut hyviin varoihin kreivi-vainajan kyläkoulun ja muiden älykäiden toimenpiteiden kautta, kunnes sota ja rutto olivat temmaisseet puolet miehistä auran kuresta; ja kuinka kreivi-vainajan muistoa vieläkin siunattiin siitä avusta, jolla hän hirmuisina katovuosina oli pelastanut alustalaisensa nälkään kuolemasta.

Nämä kertomukset keskeytyivät, kun joku uudelleen kolkutti portille, ja mestari Pietari, luottaen urhoollisiin puolestajiinsa, meni avaamaan. Kohta toi hän mukanaan nuoren talonpoikaisessa puvussa olevan miehen, jonka jäntevä vartalo osoitti yhtä paljon voimaa kuin viekkaat silmänsä ilmaisivat älyä ja sukkeluutta.

— Löfving! — huudahti Bertelsköld hämmästyksissään ja samalla iloissaan. — Sinäkö täällä, reipas poikasi! Ja me kun luulimme sinun jo aikoja sitten kunniallisen miehen tavoin venäläisessä niimiköydessä kiikkuvan.

— Ei vielä! — vastasi kuuluisa sissi ja vakoja Tapani Löfving iloisella äänellä. — Minä tulen Turusta, jossa olen käynyt tsaarin omassa kyökissä ja myynyt neljä tivua munia. Kokilta ja kokkipojilta sain jotenkin tarkat tiedot tilasta kaupungissa, jossa tätä nykyä emme voi mitään toimeen saada, mutta minä lähetin sanansaattajan Taubelle Ahvenanmaan saaristoon, että hän voisi käydä kaupunkia kaleereillaan tervehtimässä, sillä minä panin liikkeelle semmoisen huhun, että olin nähnyt koko Ruotsin laivaston saaristossa.

Ja kun mieleeni juolahti, että pitäisihän tässä jotain omaankin pussiin ansaita, niin tekeydyin tyhmäksi ja olin vahingossa virkkavinani jotain niistä lihavista vasikoista, joita talonpojat olivat vieneet kätköön eräälle saarelle Paraisten pitäjässä. Heti alkoivat he pakoittaa minua opastamaan heitä sinne. Paljon tingittyäni suostuinkin siihen viimein, ja niin lähdettiin me, alakokki ja kaksi muuta miestä, paisteja pyydystämään. Sitten vein minä heidät yksinäiselle kalliolle, jossa vedin pistoolit takkini alta, sanoen heille: tenka tänne! — jonka he heti ymmärsivät ja alkoivat armoa rukoilla. Näin otin heiltä kaksi kivääriä ja kaksi sapelia, mutta kun ne eivät juuri mihinkään kelvanneet, niin möin ne kahdeksasta taalerista talonpojille. Ja sain minä paitse sitä kauniin pussillisen Venäjän ruplia; mutta vangit jätin kalliolle vasikoita hakemaan . . . Kiitoksia viimeisestä, Pietari mestari. Tässä ovat ne kymmenen taaleria, jotka viimein jäin teille velkaa, kun autoitte minua olkikuormassa kasakoita pakoon pääsemään. Tahdon nyt sanoa teille jotain, eikähän haittaa jos majuurikin sen kuulee. Vihollinen on kolmensadan askeleen päässä täältä.

— Vihollinen! — huudahti Pietari mestari. Tämä ainoa sana oli silmänräpäyksessä ajanut veret iloisen perheen kasvoilta ja niinkuin myrskyilma puhaltanut pois sen hiljaisen onnellisuuden heijastuksen, joka vastikään oli Bertelsköldiä ihastuttanut.

— Kulkiessani syrjätieta lähitse lehtokujan, näin tien vieressä kasakan, joka oli tienoota tähystelemässä. Heitä oli varmaan useampiakin tuolla ulompana kylässä.

— Olet oikeassa, — sanoi Bertelsköld. — Olisipa minun pitänyt se arvata. Olihan meillä iltamassa heitä parvi kintereillämme; mutta me tahdoimme ehtiä linnaan ennen yötä emmekä pysähtyneet heitä kurittamaan. Jos tunnen sinut oikein, et häntä suinkaan niin vähällä päästänyt?

— Karkasin häneen käsiksi, niin ett'ei hän voinut pitkää pükkiään käyttää, ja koetin kiskoa häntä hevosen selästä, mutta kun hän ei tahtonut tuumaan tyytyä, täytyi minun iskeä häntä vasten otsikkoa. No, sitten ei hän enää virkkanut mitään. Paha vaan, että hevonen pääsi menemään; se kukaties kantelee kieliä.

— Me emme saa menettää silmänräpäystäkään, vaan täytyy meidän paikalla valmistautua linnaa puolustamaan! — huudahti uhkaavasta vaarasta innostunut Bertelsköld. — Kaiken ruudin ja kaikki aseet, mitkä voitte hankkia, kunnan Pietari, viette isoon saliin. Käskekää renkien nukkua vaatteet yllä tämä yö. Olkaa huoleti; naiset ja lapset levätkööt rauhassa. Löfving, — ota kaksi miestä mukaasi ja mene

tiedustelemaan, sill'aikaa kuin minä asetan vartijoita linnan ympärille.

Käskyt täytettiin. Nyt syntyi vilkas liike koko Mai-niemessä. Lyhtyjä kiiteli pihan yli, ja valkeita välkkyi autoissa linnan ikkunoissa. Astuessaan isoon saliin tapasi Bertelsköld toverinsa aterialla, jonka Pietari tuota pikaa oli heille valmistanut. Vielä kerran kulki pikari miehestä mieheen

Mainiemen linnassa. Nyt juotiin viimeisiä tähteitä kellarin vanhoista varoista; kunnan vouti ei ollut ennen tahtonut niihin koskea. — Tämän puoliankkurillisen jaloa Unkarin viiniä, — sanoi hän, — löysin maan alta sorasta, ja päätin sen tyhjennettäväksi ainoastaan entisen rakastetun herrani pojan onneksi. Jumala varjelkoon teidän armoanne kaikissa vaaroissa ja suokoon teidän vielä kerran ja parempinakin aikoina palata tänne takaisin ja isäntänä istua teidän isäinne pöydän ääressä.

Tuskin oli hän tämän sanonut, kun samassa kuului kova jysähdys ja heti sen jälkeen pölähti tomua seinämällä. Kantaisän, kenraali Bertelsköldin kuva, oli raskaan kehyksensä kanssa pudonnut paikoiltaan ja pudotessaan lohkaissut kiviä ja savea seinästä.

Bertelsköldin huulet vetäytyivät synkkään hymyyn. — Isäni isä, — sanoi hän, — vastaa tähän omalla tavallaan amen. Kukatiesi tämä on viimeinen kerta kuin rehelliset soturit tyhjentävät maljojaan näiden muurien sisällä.

— Elkää niin sanoko! Me tahdomme puolustaa niitä viimeiseen verenisaraan asti! — huusivat sissit.

— Kaatukoot nämät muurit, kun vaan maamme pysyy pystyssä! — jatkoi Bertelsköld. — Mainiemen hyväksi en tahdo hukata teistä ainoatakaan, ell'ei siitä ole maallemme hyötyä.

— Ei, — vastattiin. — Me olemme täällä Turkuun vievän valtatie varrella ja saatamme tehdä viholliselle paljon vahinkoa. Me puolustamme Mainientä.

— No, Jumalan nimessä! — huudahti päällikkö. — Mutta käykäämme nyt hetkeksi aikaa levolle; huomenna kyllä voimia taas tarvitaan.

Tilanhoitaja antoi nyt levittää olkia lattialle, ja väsyneet soturit oikasivat mielihyvällä kangistuneita jäseniään. Mutta sallimuksen kirjaan oli kirjoitettuna, että he, samoin kuin Muhamedin soturit, saivat sanoa: »paratiisissa saamme levätä!»

Löfving palasi. Hän oli talonpojaksi pukeutuneena käynyt keskellä vihollisten joukkoa, jotka, sata ratsumiestä luvultaan, olivat majoittuneet Arvion kylään. Hän oli istunut heidän nuotionsa ääressä, juonut heidän kanssansa, valehdellut heille kuin aika poika ja varastanut heiltä hevosen.

Pitäisipä, arveli hän, koettaa vielä tänä yönä hätyyttää heitä, sillä he odottavat varhain aamulla melkoista joukkoa jalkaväkeä avukseen ja aikovat epäilemättä silloin käydä linnaa hätyyttämään.

Sissit olivat heti valmiit. Luoden päältään iltaunensa suloisen raukeuden kavahtivat he ylös hevosiaan satuloimaan ratsastaakseen uudelleen ulos pimeään yöhön. Semmoista oli heidän elämänsä.

Sill'aikaa ryhtyi Pietari siihen varotoimeen, että vielä samana yönä lähetti kaksi uskollista palvelijaa linnan kaikkiin naisten ja lasten kanssa eräälle kaukaiselle meren saaristossa olevalle saarelle, jonne hän jo sitä ennen oli kuljuttanut kalliimmat tavaransa. Surun kyyneliä vuodattaen pakenivat nämät kunnan ihmiset — niinkuin siihen aikaan niin moni muu Suomessa pakeni — rakkaasta kodistaan, jota eivät milloinkaan enää luulleet näkevänsä. Eivät suinkaan Pietari mestarinkaan tunteet olleet iloisinta laatua, kun hän saatettuaan perheensä matkalle yksinään palasi linnan autioon pihaan. Mutta eipä hän ollut niitä miehiä, jotka luopuvat paikaltaan; hän tahtoi viimeiseen asti varjella kruunun omaisuutta ja palvella entisen rakastetun herransa poikaa nyt uhkaavissa vaaroissa.

Hänen palatessaan alkoivat jo päivän ensimmäiset säteet kultailla linnan katolla kirkuvia tuuliviirejä, ja hevosten kavioiden kuminaa kuului tieltä. Pietari mestari kuunteli sykkivällä sydämmellä; kumina läheni, ja kohta karkasi ensin yksi, sitten toinen, ja sitten useampia sissejä yht'aikaa ja viimein Bertelsköldkin hevosineen linnan pihaan. Kaikki olivat niin verissään ja pölyissään, että heitä tuskin voi tunteakaan. Heillä oli ollut kova ottelu kylässä, sillä vihollinen oli herännyt hevosten hirnunnasta ja tehnyt miehuullista vastarintaa. Kaikeksi onneksi olivat vihollisen ratsumiehet hajallaan siellä täällä taloissa eivätkä voineet yön pimeydessä saada selkoa päällekkärajain vähäisestä lukumäärästä. Neljäkymmentä miestä oli maahan hakattu; kolmekymmentä vankia ja kuusikymmentä hevosta tuotiin saaliina. Bertelsköldin väestä oli kaksi kaatunut ja kuusi saanut haavoja tässä yöllisessä taistelussa.

Kun vangit oli salvattu linnan kellariin ja hevoset korjattu tilaviin talleihin, heittäysivät soturit, tuiki väsyneinä

olkilyhteille pitkäkseen ja nukkuivat muutamain minuuttien kuluttua niin levollisesti kuin elomies, joka illalla korjasi viljansa öisen pakkasen pantavilta. Päällikölle ja kaikille niille, joita tarvittiin linnan vartioimiseen ja haavoitettujen sitomiseen, ei kuitenkaan lepoa riittänyt. Myöskin Löfving, joka oli kenties kaikista tehokkaammin tuohon yölliseen seikkailuun osaa ottanut, nousi niinikään jo varhain aamulla hevosenensa selkään vakoiluretkelle lähteäkseen.

Kello kymmenen paikoilla aamupäivällä tuli hän taas takaisin, tuoden sen tiedon, että odotettu vihollisten jalkaväki, neljäsataa miestä kolmen kentäkanounan kanssa, oli tulossa linnaa kohti. Pakolaiset olivat luultavasti jouduttaneet sen marssia ja tappiostaan kertoen yllyttäneet sen kostonhimoa. Nyt oli siis päätettävä, paettaisiinko vastakkaiselle suunnalle vaiko hengen uhalla taisteltaisiin monin kerroin lukuisampaa ja vihastunutta vihollista vastaan.

Vähän aikaa keskusteltuaan valitsivat sissit jälkimmäisen keino. He tarkastivat joukkoaan, jossa sairaiden poisluettua oli vaan kolmekolmatta miestä; mutta kun tähän vähäiseen joukkoon liittyi vielä mestari Pietari linnaan jääneine palvelijoineen ja joukko pakolaisia lähikylistä, niin nousi Bertelsköldin vähäinen armeija kuitenkin viidenkymmenen miehen paikoille, jotka kaikki olivat hyvästi varustetut viholliselta äsken otetuilla aseilla. Paitse tätä oli Pietari mestari linnan alimmaiseen kellariin kätkenyt koko joukon kruunun ruutia, jota ei oltu ennätetty korjata pois vihollisen lähestyessä. Havaittiinpa vielä, että ne kuusi vanhaa, pientä tykkiä, joilla ennen onnellisempina aikoina oli tervehdyslaukauksia ammuttu, olivat käyttökelpoisessa kunnossa, vaikka ne kuulain puutteessa olivatkin pienillä kivillä ladattavat.

Tuskin oli tarpeellisimpiin valmistuksiin ryhdytty, kun vihollinen puolenpäivän aikana alkoi näyttäytyä Turun puolelta tulevalla tiellä. Ensimmältä lähenei hän varovasti pienissä parvissa, peläten väijytyksiä; mutta kohta kävi hän rohkeammaksi ja lähetti jääkärijoukon tunkeutumaan linnan ja meren välillä olevaan puistoon. Tämä yritys oli kaiken mokomin estettävä, sillä puistossa olevat kukkulat olivat korkeammalla kuin linna, ja olisi vihollinen siellä saanut vanhat niinipuut suojakseen. Bertelsköld oli sentähden asettanut

parhaimmat pyssymiehensä sinne, ja jääkärit ajettiin tappiolla takaisin.

Tämä oli vaan alkunäytelmä. Vihollinen oli vastikään saanut kokea, kuinka vaarallista on yön viettäminen näiden hurjain seikkailijain läheisyydessä ja toivoi sen vuoksi vovansa jo ennen iltaa valloittaa tämän varustamattoman maa-kartanon, jota vaan kourallinen talonpoikia ja metsäritareja puolusti. Hän tuotatti siis viipymättä kenttätykkinsä esiin ja asetti ne kiväärin kantamattomiin siitä matalasta tiilikivi-muurista, joka ympäröi linnan pihaa. Jo kello 2 aikana alkoivat kuulat rapista muuriin ja linnan seiniin saamatta kuitenkaan mitään muuta aikaan kuin että sieltä täältä varis-tivat rappausta seinistä ja rikkoivat ikkunanpieliä. Ei yhtään laukausta, ei yhtään hiiskausta kuulunut linnasta vastauk-seksi tähän tehottoomaan hätyytykseen. Ainoastaan nuo van-hat sinikeltaiset liput — samat, joita ennen muinoin iloisem-mat tuulet heiluttivat kreivitär Bertelsköldin juhlallisissa tuliai-sissa — liehuivat vieläkin rohkeasti ja yllyttävästi ylimyk-sellisen aateliskartanon viidestä pienestä tornista.

Vihollinen alkoi tuskautua. Tehdäksensä asiasta ker-rassaan lopun, lähetti hän kolme komppaniiaa puistoa valloit-tamaan, sill'aikaa kuin hänen muu väkensä hätyytti linnaa etu- ja itäpuolelta.

Tämän oli Bertelsköld jo edeltäpäin arvannut. Sill'ai-kaa kuin toinen puoli hänen väkeään taisteli vihollisen kanssa puistossa, hyppäsi hän kahdenkymmenen nopeimman miehensä kanssa ratsaille, ratsasti takaportista ulos, teki kierroksen ja ryntäsi vihollisen kylkeen puiston muurin läntiseltä puolelta. Jos ukkosen nuoli olisi iskenyt ryntääjien keskeen, eivät he olisi voineet siitä enemmän hämmästyä kuin tästä äkillisestä, arvaamattomasta, hirmuisesta hyökkäyksestä. He hajausivat kuin akanat tuuleen, kaatuivat kuin kypsynyt vilja viikatteen edessä, ja kun melkein koko heidän ratsujoukkonsa oli viime yönä hävitetty, ei ollut heillä muuta neuvoa kuin kiivetä kiviaidan yli puistoon ja yhtyä toisten kanssa linnan puolus-tajia ampumalla ahdistamaan. Kuormasto, aseet, ampuma-varat ja tykit, sanalla sanoen, koko vihollisen sotavarasto joutui täten Bertelsköldin valtaan, ja hänen kuultiin sittem-min monesti sanovan, että olisipa hänellä vaan ollut kaksikym-mentä miestä enemmän väkeä linnan ulkopuolella ja saman

verran lisää puistossa, olisi vihollinen sillä kertaa joko joutunut vangiksi tai tullut viimeiseen mieheen asti maahan hakatuksi.

Vähäinen ratsastajajoukko oli hädin tuskin ennättänyt naulata nuo kolme kanuunaa umpeen, kun sovittu merkki, punainen lippu keskimmäisen tornin huipussa, ilmaisi Bertelsköldille, että linnan sisässä oltiin ahtaalla. Hänen täytyi sentähden hetipaikalla kääntyä takaisin ja täyttä laukkaa ajaa portille. Täällä kohtasi hänet Pietari mestari, joka oli saanut haavan käsivarteensa ja huusi: — Jumalan tähden, teidän armonne, rientäkää puistoon! He ovat valloittaneet Floran linnan ja ampuvat sieltä tulikuulia linnaan!

— Floran linnan! — kertoi Bertelsköld, viehättyneenä niistä lapsuuden muistoista, joita tämä kauvan unohduksissa ollut nimi johdatti hänen mieleensä. — Siellähän prinssi Talvilumi ja prinssi Syysyö kerran leikillään voitosta taistelivat *). Nyt me käymme samaan leikkiin, mutta totta tehden!

Ennenkun Pietari ennätti vastata, olivat Bertelsköld ja hänen hevostensa selästä hypänneet miehensä jo täydessä karussa puistoa kohti. Asema ei ollut kehuttava. Ne kaksikymmentä pyssymiestä, jotka oli asetettu tänne vihollista vastaan, hupenivat avaraan puistoon ja voivat ainoastaan sieltä täältä, puiden suojassa seisoen, kaataa jonkun vihollisista, voimatta estää heitä tiheiden lehtokäytävain ja entisten, nyt jo rappeutuneiden kasvihuoneiden välitse tunkemasta aina korkeimmalle ja keskimmäiselle kummulle asti, joka ennen muinoin komean huvihuoneensa mukaan oli saanut nimekseen »Floran linna.» Tappiostaan kovin kiukustunut vihollinen alkoi täältä ampua linnan ikkunoihin ja heitellä tulipalloja niiden vierellä olevain vanhain puuhuoneiden katoille, joissa Pietari mestari ja hänen perheensä oli asunut. Linnan ikkunoista ampuivat tosin tykit kivikuuliaan parhaan taitonsa mukaan ja joka laukauksen jälkeen kuului kahinaa niinipuiden latvoissa, samalla kun katkenneita oksia putoili maahan. Mutta tämä tykistö oli vaan lasten leikkiä eikä voinut vihollista kummulta karkoittaa.

Vielä kerran kokosi Bertelsköld väkensä; he olivat nyt sulaneet kolmenkymmenen paikoille. Mutta huolimatta

*) Välskärin kertomuksia, toinen jakso.

siitä, oliko heitä enemmän vai vähemmän, ja välittämättä sadan pyssyn tuiskuavasta tulesta, ryntäsivät kaikki kumpua kohti. Täällä taisteltiin nyt viimeinen murhaava taistelu Mainiemestä — mies miestä, miekka miekkaa vastaan. Ei milloinkaan ollut Kustaa Aadolf Bertelsköldin raudankova käsi semmoisella raivolla paiskinut kenttään kaikkia, jotka sen tielle sattuivat; ei milloinkaan olleet hänen urhonsa niin vastustamattomasti rynnänneet vihollisen horjuvien rivien keskeen. Vaikka vastarinta olikin urhoollista, syöstiin venäläinen kuitenkin kukkulalta alas. Floran linna tulvehti kaatuneiden verta, ja lammikon vesi punotti. Vielä kerran näytti voitto hymyilevän Mainiemen urhokkaille puolustajille; mutta se oli hyvästijättöhymyily — viimeisen toivon säteen heijastus Mainiemen lipuilla koristettujen tornien ympärillä, jotka sallimus oli määrännyt kukistumaan.

Tuskin oli Bertelsköld saanut kukkulan valtaansa, kun hänen takanaan nousi huuto, että linna alkoi palaa. Hän katsahti taakseen. Ilta loi jo varjojaan korkeaan rakennukseen, ja neljässä tai viidessä paikassa näkyi jo katonrajasta esiin luikertelevien tulenliekkien punaista hohdetta. — Linnaan pojat! — huusi hän jylisevällä äänellä. — Jos meidän onnistuu sammuttaa valkea, ei vihollinen enää tohdi meitä hätyyttää ja voitto on meidän!

Nämä sanat kuultuaan riensivät kaikki linnaan. Mutta he myöhästyivät. Sakea tukahduttava savu esti pääsemästä ylisille tulta sammuttamaan. Kun puurakennuksetkin linnan vierellä leimahtivat tuleen, olivat kaikki sammutusyritykset sikseen heitettävät.

Kaikki rummutettiin sentähden isoon saliin ja saivat käskyn lähteä paluumatkalle. Pietari mestari ja muut haavoitetut nostettiin kärryihin, jota vastoin taisteluun kykenevät miehet, tiheinä riveinä ja vastarintaan valmiina, asettuivat hevosineen kuormien ympärille.

Bertelsköld oli ryhtynyt kaikkiin näihin toimenpiteihin rauhallisesti ja kylmäverisesti, mutta nyt viimeisen kerran isäinsä linnasta lähtiessään kadotti hän rohkeutensa. Tahtoi hän sentään vielä kerran sanoa jäähyvästit sukunsa kuville isossa asosalissa. Hän riensi sinne.

Palavista puuhuoneista nouseva liekki loisti kirkkaasti korkeista akkunoista sisään, valaisten savulla täytettyä salia

kuin päiväpaiste. Kanta-isän uudelleen seinälle nostettu kuva näytti synkein ja uhkaavin silmin katselevan jälkeläistään ja liekkien lekkuvassa valossa näytti siltä kuin olisivat nuo rautaan puetut urhot kolmekymmenvuotisen sodan ajoilta alkaneet liikkua ja tahtoneet astua ulos kehyksistään. Katkera tunne vihiasi karoliinin sydäntä. Hänen veljensä Torsten oli huolimattomuudessaan jättänyt taulut poiskorjaamatta; niiden täytyi nyt hävitä, hänen sukunsa mainehikkaiden muistojen täytyi kadota, eikä voinut hän niitä pelastaa. Kanta-isä oli aaltoihin hautautunut; hänen kuvansa oli tullessa palava. Tutkimaton sallimus, mikä oli tarkoituksesi?

Vielä kerran katsahti Bertelsköld taaksensa. Silloin kohtasivat häntä taulusta nuo unhottumattoman kauniit, haa-veilevat silmät, joilla Regina von Emmeritz kerran oli lunonnut hänen kovan isän-isänsä. Pojanpoika seisoi kuin kivettyneenä; — nuo mustat silmät säihkyivät, nuo ruhtinaallisen ihanat kasvot näyttivät elelehtivän; leppeä, sanomattoman haikea hymy väreili jalon ruhtinattaren vaaleilla huulilla... hän tahtoi puhua... Mitä tahtoi hän sanoa?

Mutta ovensuusta kuului nyt hätäilevä ääni: — Tulkaa Jumalan nimessä, herra kreivi! Pietari mestari käskee sanoa, että holvi on täynnä ruutia...

Bertelsköld syöksyi ulos. Hänen väkensä oli jo portilla; sanoma ruudista joudutti kaikkien juoksua. Ja niin riennettiin pois illan pimeydessä, eikä yhtään vihollista ollut näkyvissä.

Oli jo päästy pohjoiseen päin vievälle tielle, kun Bertelsköld äkisti pysähdytti hevosensa ja katsoi taaksensa. Hänen isoisänsä linna oli nyt joka taholta liekkien ympäröimänä — yhtenä ainoana suunnattomana tulipatsaana, jonka hohde kirkkaasti valaisi seutua.

— Vangit! — huudahti Bertelsköld. — Onko kukaan päästänyt vankeja pois kellarista?

Kaikki vaikenivat. Ei ollut kellään ollut aikaa ajatella näitä onnettomia.

— Kaksi vapaaehtoista seuratkoon minua, — jatkoi kreivi, — muutoin ratsastan yksinäni, ja muut saavat jatkaa marssiaan.

— Seis, teidän armonne! — huusi Pietari! — Panette henkenne alttiiksi! Muutamissa silmänräpäyksissä on tuli ehtinyt holviin.

— Vihollinen on itse sytyttänyt linnan; hän vastatkoon vangeistaan! — virkkoivat toiset.

— Hävetkää! — vastasi Bertelsköld kiivaasti. — Ystävää tahi vihollinen — ovathan he ihmisiä hekin, nuo kolmekymmentä vankia! — Ja näin sanottuaan ajoi hän täyttä karkua linnaan takaisin. Kaksi miestä lähti hänen mukaansa — hänen uskollinen Bång'insa ja rohkea, neuvokas Löfving. Linnanpiha oli niin savun peitossa ja kuumuus niin ankara,

että he suurimmalla vaivalla ja vaaralla pääsivät kellarin ovelle. Se oli raudasta, vahvalla lukolla varustettuna, ja avainta ei löydetty mistään. Mutta vaaran enetessä enenivät yhä Bertelsköldin jättiläis-voimatkin. Hän kiskasi isoista portaista polttavat, rautaiset käsipuut; toiset seurasivat esimerkkiä; vankka ovi lenkousi heidän ponnistuksistaan ja halkesi. He hyökkäsivät sisään ja tapasivat vangit kuumuudesta melkein puolikuolleina. Ne olivat pihalle kannettavat ja sieltä puistoon. Onneksi oli jo joukko sotarosvoja vihollisen puolelta tullut saalista hakemaan. Bertelsköld viskasi rahakukkaronsa vangeille, jätti heidät heidän maan-

miestensä hoitoon ja saapui toveriensa kanssa syrjätieta puiston kautta takaisin maantielle.

Täällä seisautti hän vielä kerran hevosensä. Kirkkaassa tulen valossa näki hän vihollisten yhä sakeammassa parveilevan niin likellä linnaa kuin suinkin oli mahdollista. Tuli oli jo ennättänyt perustuksiin asti. Viiden minuutin ajan tulipalo vielä punasi pilvistä iltataivasta . . . Yhtäkkiä tärisytti silloin hirvittävä pamaus maata . . . hevoset vavahitivat . . . raskas tuhkan harmaa savu- ja sorapatsas kohosi linnasta ja tukahutti tuossa tuokiossa hohtavan valkean, niin että äsken kirkkaasti valaistu seutu yhtäkkiä kävi pilkkosen pimeäksi. Sitten seurasi rapiseva kivisade; joka taholta tuli kiviä alas, tunkien maahan useamman jalan syvyyteen. Koko tuo korkea, vastikään vielä niin komea linna oli tornineen päivineen kadonnut maan päältä, haudaten raunioittensa alle kaikki elävät olennot kahden pyssyn kantaman päässä linnasta.

Sillä paikalla, missä Mainiemen linna muinoin seisoi, nähdään nyt kauniin merenlahden rannalla vähäinen varakas, pitkien koivujen ympäröimä talonpoikais-talo. Entinen puisto on laidunhakana, ja karjain kellot kilisevät, ja paimentyttö laulelee yksinäisiä laulujaan siellä, missä ylhäiset neidit muinoin tanssivat Floran linnan kukkulalla.

8. Ison-Kyrön tappelu.

Seuraukset Lybeckerin onnettomasta peräytymisestä näyttäytyivät pian sekä hänelle itselleen että koko maallekin. Hän panttiin kuninkaan tietämättä viralta pois ja kutsuttiin vastaamaan toimistaan neuvoskunnan edessä. Siellä hänet viimein julistettiin syyttömäksi, kun Armfelt jalomielisesti otti häntä puolustaakseen. Tällä välin oli hän ankarasti riitautunut piispa Gezeliuksen kanssa ja vaati nyt hyvitystä piispalta. Tästä syntyi uusi ja kat-

kera oikeuden-käynti, joka päättyi siihen, että Lybecker todistettiin syylliseksi tuohon tunnettuun lausumaansa: »ell'ei piru peri kuningasta, ei ole meillä toivoakaan rauhasta». Tämä vähäinen, ajattelemattomasti lausuttu sana luettiin hänelle suuremmaksi syyksi kuin koko Suomenmaan hukka. Hänet tuomittiin henkensä, kunniansa ja omaisuutensa menettäneeksi, sai armon kuolemanrangaistuksesta uudenvuoden päivänä 1718, mutta kuoli muutamia kuukausia sen jälkeen, ollen enemmän surkuteltava kuin tahallisesti rikollinen, sillä historia on puhdistanut hänen muistonsa kavalluksen häpeästä, vaikk'ei olekaan voinut vapauttaa häntä siitä taakasta, jolla häntä hänen aikalaistensa viha painoi.

Syyskuulla 1713 sai urhoollinen Kaarle Kustaa Armfelt ylipäällikkyyden Suomessa, mutta silloin oli jo myöhäistä korjata Lybeckerin erehdyksiä. Suurimmillaan ollessa oli hänen sotaväessään vaan 6,000 miestä, ja koko eteläinen osa maata oli venäläisten hallussa. Estääkseen heitä edemmä pääsemästä, asettui hän vastarintaan Kuokkalan solassa Pälkäneellä, keskellä Hämettä. Mutta varhain eräänä sumuisena syys-aamuna, 6 päivänä Lokakuuta 1713, onnistui 7,000 venäläisen päästä hirsilautoilla Pälkäneen järven yli ja karata Armfeltin niskaan. Urhoollisinta vastarintaa tehtyään täytyi tuon vähäisen suomalaisen joukon peräytyä, menetettyään 12 kanuunaa, 8 lippua ja enemmän kuin 500, — muutamat sanovat 1000 miestä. Tampereella tahtoi Armfelt taaskin pysähtyä; mutta täällä horjui ensi kerran suomalaisen sotamiehen, eli oikeammin sanoen, vielä tähteinä olevan nostoväen sitkeä kestäväisyys. Puolialastomat, nälkiintyneet ja kylmissä syys-sateissa marssiessaan väsyneet miehet seurasivat samaa tapaa, mihinkä Lybeckerin aikana olivat tottuneet, ja karkasivat niin isoissa laumoissa tiehensä, että Armfelt oli pakoitettu Waasan tienoille peräytymään. Enin osa nostoväkeä oli näiltä seuduilta; täällä he varmaankin tulisivat viimeiseen mieheen vastarintaa tekemään.

Sillä aikaa samosi Venäjän armeija Tampereen, Pirkkalan ja Hämeenkyrön kautta Poriin. Marraskuu kului sinne marssittaissa ja talvi tuli aikaiseen ja oli ankara.

Joulukuun alussa teki Venäjän ratsuväki partioretken Närpiötä ja Ristiinankaupunkia kohti ja ryösti seutua. Suomen armeija keräytyi sentähden Sulvaan, ja talonpoikaisia

vartijoita asetettiin Laihialle ja Ilmajoelle . . . Täällä, Kauhajoen kappelissa, tapaamme nyt jälleen Kustaa Bertelsköldin vähäisen vapaajoukkonsa kanssa, uutterasti harjoittamassa talonpoikia aseiden käyttämiseen ja sotakuriin, jossa toimesta reippaat veljekset Gabriel ja Israel Peldan ovat hänelle apuna. Hänen joukkoonsa, joka vähitellen oli kasvanut 290 mieheen, liittyi vielä kuusi Larsson nimistä veljestä Isosta-Kyröstä, vanhimman veljen Laurin johtamina, saman miehen, joka Pälkäneellä puhui talonpoikain puolesta Lybeckerin edessä. Vihollinen pysyi kuitenkin talvimajoissaan, ja niin sai joulu ja koko Tammikuu v. 1714 kuluneeksi ilman erityisiä seikkailuja tulevaisia tapauksia odottaessa.

Mutta alkupuolella Helmikuuta tuli sanoma, että vihollinen on lähtenyt Porista ja kulkee talviteitä ja Hämeenkyrön ja Ikaalisten jäätyneitä järviä myöten pohjoista kohti. Talonpoikaiset etuvartijat saivat 12 päivänä Helmikuuta käskyn rientää Kurikan kappeliin vihollisen liukkeita vakoilemaan ja tulivat sinne kaksi päivää marssittuaan.

Oli hämärä kuutamoyö, ja vakoilijat olivat ennättäneet kolme neljännestä peninkulmaa eteläpuolelle Luopan kylää, kun saatiin tietää, että vihollisen etuvartijat olivat vajaan peninkulman päässä toisella puolen metsää. Nyt oli hänen asemaansa tutkittava ja aikeitaan urkittava niin likeltä kuin mahdollista. — Ystävät, — sanoi Bertelsköld, — hevosemme eivät voi päästä lumen ja metsän läpi. Onko joukossa kuutta reipasta suksimiestä, jotka uskaltavat panna henkensä alttiiksi kuninkaan ja isänmaan puolesta?

— Herra majuuri, — vastasi Lauri Larsson kerkeästi, — meitä on juuri niin monta veljestä kuin haluatte, ja aina lapsuudestamme asti olemme tottuneet susien jälessä hiihtämään. Käskekää, ja me olemme valmiit.

— Oikein puhuttu, kunnan Larsson, — vastasi päällysmies. — Jos sanani jotakin merkitsevät kenraalin korvissa, niin on se kynä jo teroitettu, joka on allekirjoittava upseerinvaltakirjasi. Mutta varokaa aukeita ketoja; jos kasakat saavat teidät kiinni, olette hukassa.

— Ei hätää mitään, — vastasi talonpoika, — ell'emme päivän koittaissa ole palanneet, viekää terveisiä vanhalle isällemme. Ja mitä upseerin-valtakirjaan tulee, herra majuuri, niin kiitoksia paljo, mutta siitä en pidä lukua. Sukumme

pitää kansasta kiinni, ja te olette ainoa aatelismies, jonka kanssa tähän asti olen kättä pudistanut. Jumalan nimessä, eteenpäin mars!

— Uppiniskaista, kansanvaltaista sukua nuo Larssonit! — sanoi Bertelsköld Gabriel Peldanille. — Isäni ja isäni isä ovat olleet riidassa heidän kanssansa. Mutta reippaita miehiä, Jumal'auta, ja rehellisiä talonpoikia!

— He asuvat vieläkin entisen talonpoikaiskuninkaan Perttilän talossa, — vastasi Peldan; ainoastaan yksi haara samaa sukua on kauppiaina Vaasassa. Mutta tulkaa, majuuri, levähtäkäämme muutamia tuntia tuolla torpassa.

Yö kului, eivätkä Larssonit palanneetkaan. Päivä alkoi valjeta, eikä heitä vieläkään näkynyt. Nyt lähti Bertelsköld kymmenen miehen kanssa erästä kaartotietä metsän ympäri ratsastamaan ja sai tietää, että vihollinen jo oli lähtenyt liikkeelle siitä autiosta kylästä, jossa se oli levähtänyt. Mutta hevosten jäljet veivät erälle lakealle, milt'ei lumettomalle niitylle metsän liepeessä, ja täältä löydettiin Larssonit. He olivat nähtävästi uskaltaneet liian likelle kylää ja luultavasti olivat vihollisen ratsumiehet lumettomalla maalla heidät saavuttaneet. Kaikki kuusi lepäsivät vierekkäin verisillä mätäillä kuoleman uneen vaipuneina; tapettu hevonen ja veriset kylään vievät jäljet osoittivat, että he olivat kalliisen hintaan nuoren henkensä maksattaneet. He olivat kaatuneet kuin veljekset ainakin; ei yksikään ollut yrittänyt toisistaan lupumaan, ja niinkuin veljekset he haudattiinkin kaikki kuusi vieretysten.

Surumielin riensivät Bertelsköld ja hänen toverinsa pääjoukkoon yhtyäkseen. Tämä vähäinen alkutapaus oli ikäänkuin entenä suureen veriseen Ison-Kyrön tappeluun.

Kun Armfelt 16 päivänä Helmikuuta sai varman tiedon vihollisen lähenemisestä, kutsuttiin koko päällikkökunta Ison-Kyrön pappilaan neuvottelua pitämään. Useimmat äänestivät tappelua vastaan, ja olletikin hevosväen päällikkö, kenraalimajuri De la Barre, vetäen syyksi, että tuskin puolet niistä vapaaehtoisista, joita joka haaralta tulvasi sotajoukkoon, vielä olivat ennättäneet saapua. Mutta urhoollinen Armfelt oli nähnyt surullisia esimerkkiä peräytymisen seurauksista; hänen sotilaskunniaansa oli loukattu Tukholmasta tulleilla nuhteilla, joissa tätä urhoollisista urhoollisinta oli syytetty

muka siitä, että hän, niinkuin sanat kuuluivat, »arasteli omaa ihoansa». Han vaati tappelua, eikä ollut hän ainoa, joka sitä vaati. Ulkopuolella odottavat sotamiehet pistivät lakkinsa piikkiensä neniin, vaatien isolla äänellä taistelua ja talonpojat lisäsivät siihen, että jos heidän kotiseutunsa nyt jätettäisiin vihollisen hävitettäväksi, he miehissä luopuisivat tästä kata-lasta armeijasta, joka ei muuta osannut kuin paeta vaaraa.

Päätettiin siis tapella, ja Suomen sotajoukko, jossa silloin oli 4,500 miestä säännöllistä väkeä ja 1,500 miestä nostoväkeä Ison-Kyrön, Vähän-Kyrön, Laihian, Mustasaaren, Vöyrin ja Maalahden pitäjistä sekä Vaasan kaupungista *), asetettiin peltovainioille kahden puolen jäässä olevaa Kyrön-jokea, niin että selän suojana oli avonainen kuohuva koski ja laajat erämaat ja kivimäet. Napuen lähellä oleva, kuuden talon suuruinen kylä, joka oli liki neljän peninkulman päässä kaakkoa kohti Vaasasta, revittiin alas ja siirrettiin rintavarustukseksi. Tässä asemassa odotettiin vihollista kolme päivää pakkasessa, jommoista ainoastaan Kaarle XII:n soturit olivat tottuneet kestämään.

18 päivänä ilmaantui joukko vihollisen ratsuväkeä ja tervehdittiin sitä pääkortteerista tykinlaukauksilla, »jotka», sanoo aikakirja, »surulliseksi enteeksi eivät sen paremmin sattuneet kuin että ammuttiin hevonen etuvartijana seisovan piispa Gezeliuksen aatelisratsastajan alta», jonka jälkeen venäläiset, asemaa hyvinkin likeltä tarkasteltuaan, taas vetäytyivät takaisin.

19 päivänä puolenpäivän aikaan nähtiin Venäjän armeijan täydessä marssissa tulevan jäätynyttä jokea pitkin. Sen suuruuden arvaavat venäläiset itse 8,384:een, mutta ruotsalaiset 15—20:neen tuhanteen mieheen, ja sen päällikkönä oli urhoollinen ruhtinas Galitzin, joka sittemmin valloitetun Suomenmaan ylimmäisenä päällikkönä »lempeydellään ja jalomielisyydellään pystytti itselleen ikuisen muistopatsaan onnettomain asukasten sydämissä». Armfelt oli siis saanut arvoisensa vastustajan, ja vaikka ei yksikään suomalaisen olisi epäillyt, kummalleko heistä hän ennemmin

*) Koko Pohjanmaan sotaan kykenevä väestö oli käsketty maata suojelemaan, ja olikin osaksi jo tulossa. Uuden Kaarlepyyn rahvas oli tappelun aikana vaan peninkulman päässä Isosta-Kyröstä.

olisi voiton kunnian suonut, voitiin todellakin sanoa, että kumpikin oli sen ansainnut niin hyvin soturina kuin ihmisenä. Armfelt ratsasti ennen tappelua rintamaa pitkin väkeänsä tarkastaen ja rohkaisi miehiään, jotka paleltuneissa sormissaan tuskin voivat kiväärejiään pidellä, lyhyellä puheella ja rukouksella. He olivat, sanoi hän, maan viimeinen sotajoukko ja heihin perustui maan viimeinen toivo. Heidän tunnussananansa tuli olla »Jumala meidän kanssamme», ja Jumala oli totisesti auttava heitä, jos yksimielisesti ja miehuullisesti taistelisivat, niinkuin olivat luvanneet, viimeiseen veripisaraan asti.

»Jumalan avulla!» kajahuttivat sotamiehet vastaukseksi, ja tappelu alkoi. Eräs venäläinen osasto nousi jäältä pohjoiselle joenrannalle, yhdistyi eräisen toiseen, metsästä tulevaan joukkoon ja kävi suomalaisten vasemman sivustan kimppuun. Samalla sytyttivät venäläiset Turpalan talon ja suomalaiset maahan revytyistä huoneista tehdyt varustuksensa. Taivas, joka kaiken aamua oli ollut pilvessä, alkoi nyt itäisen myrskyn raivotessa viskoa lunta, jotenka sekä savu että lumiräntä ajautuivat vasten suomalaisten silmiä, niin että tuskin näkivätäkään vihollistaan. Mutta eipä sittenkään maltanut vasemman sivustan jalkaväki odottaa vihollisten päällekkarkastausta, vaan ryntäsi rohkeasti eteenpäin ja ampui, niinkuin sen päälliköt olivat oppineet Kaarle XII:n koulussa, ensimmäisen laukauksensa vasta kymmenen askeleen päässä vihollisesta. Seurauksena siitä olikin, että vihollisen ensimmäiset rivit kaatuivat toistensa päälle ja loput heitettiin kiihkeästi takaisin. Mutta ne keräysivät uudelleen ja karkasivat päälle toistamiseen. Sillä aikaa oli kumminkin suomalaisten oikea sivusta pyörähtänyt jään yli vasemman avuksi. Venäläisten toinen hyökkäys torjuttiin sentähden vielä suuremmalla menestyksellä. Nyt karkasivat suomalaiset vuorostaan päälle ja ottivat viholliselta 6 tykkiä, jotka viipymättä tähdättiin venäläisiä kohti. Turhaan ratsastivat kasakatkin, helpomman voiton toivossa, nostoväen tiheisiin riveihin; heidät lyötiin verissä päin takaisin, ja tappelu kääntyi silmännähtävästi venäläisten tappioksi.

Ruhtinas Galitzin seurasi levottomasti näitä liikuntoja ja kutsutti likimmäiset päällikkönsä neuvotteluun. Noin hurjistunutta väkeä vastaan, sanoivat he, olisi pantava kaikki

alttiiksi, sillä jos vielä kolmaskin hyökkäys torjuttaisiin, olisi Venäjän armeija auttamattomasti hukassa näissä rämeissä ja metsissä, aseellisten talonpoikain kesässä. Päätettiin siis hyvässä järjestyksessä peräytyä; ja kenraali Bruce lähetettiin neljän rakuuna-rykmentin kanssa estämään Suomen ratsuväkeä häiritsemästä peräytyviä. Kun nyt Bruce oli tätä käskyä toimeen panemassa, ja ennenkun hänen väkensä oli ainoatakaan pistoolia laukaissut, kummastui hän suuresti nähdessään De la Barren käännähtävän pois päin ja komentavan peräytymään*), ja sen teki hän semmoisella kiireellä, että kun viimeinen ratkaiseva taistelu alkoi, Suomen ratsuväen päällikkö oli jo puolen peninkulman päässä tappelukentältä Kumsilan tilalla, jossa hän kehoitti nimismies Gumsea pakenemaan. Näin jäi Suomen jalkaväen oikea sivusta suojattomaksi, ja Bruce sai heti käskyn antaa rakuunainsa astua alas satulasta ja rynnätä päälle. Siellä yhtyi hän ensiksi talonpoikiin ja onnistui hänen saada heidän rivinsä epäjärjestykseen. Samalla kääntyi Venäjän karkoitettu jalkaväki takaisin ja syöksähti kolmannen kerran suomalaisia kohti, jotka nyt joutuivat joka haaralta paljoa lukuisamman vihollisen kierrokseen. Ja nyt alkoi yksi noita hirvittäviä verilöylyjä, joiden muistoa eivät vuosisadatkaan saa häipymään ja joissa urhoolliset sankarit eivät enää taistelleet henkeänsä pelastaakseen, vaan yhdessä kuollakseen.

Koko Suomen jalkaväki oli ikäänkuin puserrettu keihäistä ja pyssyistä muodostuneen kehän sisään, johon laukaukset välähtelivät savun ja lumipyryn läpi. Armfelt teki kaiken, mitä hänen aikalaisensa ja tulevat polvet voivat häneltä vaatia näin ratkaisevassa tilassa. — »Sydämmeni tahoo vielä tänä päivänä pakahtua, sanoo eräs läsnä ollut, ajattellessani, kuinka kenraalimajuri, sofamiehiä liikuttavasti

*) Brucon oman kertomuksen mukaan provasti Wahlille 1718. »Hän on, sanoi hän, kenraali De la Barrelle suuressa kiitollisuuden velassa, sillä jos tämä vaan olisi käskenyt ratsuväkensä seisoa alallaan ja syyttää piippunsa, olisi voitto ollut ruotsalaisten.» Semmoinen oli yleinen käsitys suomalaistenkin kesken, ja siihen lisättiin, että De la Barre kateudesta Armfeltiä kohtaan ei suonut tälle voittoja. Mutta Armfeltin antamat viralliset ilmoitukset sanovat, että kaikki tekivät velvollisuutensa; eikä De la Barrea milloinkaan pantu syytteeseen tästä käytöksestään, vaan pysyi hän edelleenkin virassaan ja teki Armfeltin kanssa tuon onnetoman retken Trondhemiin v. 1718.

kehoitellen, ratsasti edes takaisin; kuinka sotamiehet rohkeudella, jota tuskin voi todeksi uskoa, lupasivat kuolemaansa asti taistella ja sillä välin, nähdessään vihollisten suuren paljouden, kyyneleet silmissä lankesivat polvilleen ja rukoilivat Jumalalta apua ja sitten taistelivat viimeiseen hengenvetoon asti. Näin siellä silloin monta kaatunutta suomalaista, jotka kangistuneissa käsissään vielä pitelivät kiväärejään, joiden pistimet olivat uponneet niinkään kaatuneitten vihollisten ruumiiseen». — Eikä se ollutkaan mikään lammaslauuma, joka aituukseen ajettuna vastustelematta antaa teurastaa itsensä. Ne olivat hurjistuneita miehiä, jotka jokaisesta saamastaan iskusta antoivat kaksi takaisin ja jotka ammuttuaan ruutinsa loppuun, hakattuaan miekkansa poikki ja taitettuaan pistimensä, vielä sittenkin paleltuneilla kourillaan tarttuivat kiväärin kuumuneesen piippuun ja löivät perän palasiksi vihollisen päähän. Useamman kerran koetettiin murtuneita riviä järjestää ja rynnätä vihollisten läpi; joka kerta kaatuivat upseerit komppaniainsa etupäässä; joka kerta heitettiin nämät takaisin jalkaväen veristä, kokoon puristettua keskustaa kohti. Ainoastaan kolme komppaniiaa Turun läänin hevosväkeä puolusti miehuullisesti aseittensa kunniaa Akseli Buren sekä Kuhlfeltin ja Freudenfeltin johdolla, joista edellinen kaatui ja jälkimäiset pahoin haavoitettuinä pääsivät pakenemaan.

Kolme tuntia riehui tappelu, ja sen loputtua oli Suomen sotajoukko hävitettynä. Kolmatta tuhatta miestä lepäsi kaatuneena verisellä nurmella: sotamiehet ruodittain, talonpojat pitäjittäin, upseerit niin miehissä, että kolmen rykmentin tähteitä viime lopussa komensi eräs aliupseeri. Venäläistenkin tappio oli suuri, mutta sen korvasi yltäkyllin saavutettu voitto, josta oli seurauksena Suomen valloitus.

Armfelt itse oli viimeisiä tappotantereella ja oli vähällä vangiksi joutua. Muutamain harvain kanssa riensi hän halki metsäin Laihialle ja sieltä Vaasaan. Mutta vasta Kokkolassa kokoontuivat jälleen Suomen viimeisen sotajoukon tähteet, jossa nyt, kun De la Barre oli pitänyt huolta väkensä pelastamisesta, oli suurimmaksi osaksi hevosväkeä; ja hyvin harvinaista oli, sanoo senaikuinen aikakirja, nähdä jalkaväen upseeria, joka hengissä oli päässyt tappelusta, mutta sitä useampia nähtiin ratsailla istuneita.

Näin päättyi siis Ison-Kyrön onneton tappelu, joka sen pohjoiseen paikkaan ja ankaraan pakkaseen kuin myöskin taistelijain urhouteen ja mieshukkaan nähden — noin kolmas osa taistelevista jäi tappotanterelle — on huomattavimpia tapahtumia kaikkien maiden sotatapahtumain joukossa. Suomenmaan onnettaret näyttävät määränneen tämän seudun

kohtalojen uhrialttariksi; sillä yhdeksänkymmentä neljä vuotta sen jälkeen oli, eräänä pilvisenä syyspäivänä, tappelu Oravaisissa, tuskin neljän Ruotsin peninkulman päässä Ison-Kyrön tappotanterelta, ja kun aurinko meni mailleen valaistuaan näitä molempia päiviä ja näitä molempia kenttiä, pimeni siihen aikaan eläneiden toiveiden yö niin synkäksi, ettei enää uskottu huomispäivän koittavankaan heidän verta vuotavassa ja sortuneessa isänmaassaan.

Mutta Kustaa Bertelsköldistä sanoo tarina, että hän ja hänen urhoollinen joukkonsa koko tappelun ajan seisoivat tulisimmassa taistelussa vasemmalla sivustalla. Siellä olivat hänen miehensä, yksi toisensa perästä, kaatuneet hänen rinnallaan; hartiakas rehellinen Simon Bång, uskollinen ja reipas Miltopæus ja kaikki entiset ylioppilaat, paitsi Peldanusveljeksiä, kaatuivat siellä kunniakkaista haavoista viimeisessä taistelussa isänmaan puolesta. Ja silloin oli Bertelsköld kuolemaa etsien hyökännyt vihollisten tiheimpiin joukkoihin; mutta kaikki väistyi, kaikki sortui hänen hurjain iskujensa alla, ja milt'ei tietämättään ja tahtomattaan pääsi hän vihollisten läpi, ja oli seuraavana päivänä, kummeksien itsekin, että vielä oli elossa, Vaasan seuduilla. Kerrottiin, että hän tällä pako-matkallaan oli ajanut De la Barrea takaa, kostaakseen hänelle kaiken sen häpeän, kaiken sen vahingon, jonka tämä oli saanut aikaan Isossa-Kyrössä; mutta Suomen hevოსvään päällikkö oli jo ennättänyt melkoisen matkan häntä edelle eikä käynyt häntä enää saavuttaminen. Varmaa vaan on, että Bertelsköld kohta sen jälkeen katosi, ja se luulo oli yleinen, että hän rajattomassa raivossaan joutui surman suuhun tai venäläisten vangiksi. Oliko tässä arvelussa perää, sen saamme nähdä seuraavasta kertomuksesta.

Sillä kedolla, jota 19 päivänä Helmikuuta 1714 monen urhoollisen miehen veri kostutti, aaltoilee nyt joka kesä heiluvana satona se oivallinen jyvälaji, joka on tunnettu Vaasanrukiin nimellä. Se imee ytimensä mehun sankarien luista, jotka mätänevät tuomiopäivään asti vihannoivain sarkojen alla; ja välistä tapahtuu vielä nytkin, että kun aura tunnettua vakoa uurtelee, kolahtaa sen rautaista vannasta vasten ruostuneita miekan kappaleita tai joku muinoin jäntevän ja taisteluun harjaantuneen käsivarren haurastunut nikama. Se leveä virta, jonka jäätyneellä pinnalla niin moni mies on viimeisen kerran hengähtänyt, juoksee hiljaisella kohinalla näiden viljavain ketojen kautta, ja sen tasaisilla ahteilla kohoa miellyttäviä kyliä, joiden punaisiksi maalatuissa kuneissa taloissa asuu uutteroita ihmisiä. Koko maisema on niin hyvästi viljellyn ja varakkaan näköistä, että vaeltaja kummastellen kysyy, onko Luojan tarkoitus se, että rauha niittäköön, missä sota on kylvänyt. Metsä on kadonnut tai kauvas syrjään siirtynyt; ainoastaan kivikkomailla tuolla

kaukana kylän takana nähdään vieläkin noita seudun rai-vaamattomuuden ajoista asti säilyneitä jylhiä kalliimöhkäleitä, jotka kerran olivat Suomen sotajoukon tukipaikkoina. Väestön luonteessakin on vielä ikäänkuin arpi muinaisista taisteluista; jonkunlainen hurjuus asuu sen uutteran, rauhallisen mielen pohjalla, ja kun talven lumi taas tupruten hillittömästi lentää avaran lakeuden yli, on ikäänkuin vieläkin kuulisit Armfeltin komentohuudot, Bruцен rakuunain ja lumipyryssä pakenevan suomalaisen hevosväen kavioiden kapseen, joiden alle Suomenmaan toivo kerran tallattiin.

Sekä Ison-Kyrön että Oravaisten yöstä on nyt päivä koittanut. Sen aurinko ei ole tarpeeksi synkkä ainoastaan muinaisuuden hautoja valaistakseen, mutta ei myöskään kyl-
lin iloinen, luodakseen ainoastaan iloisia ruusuisia värejä tulevaisuuden onnen vaiheihin.

VÄLSKÄRIN KERTOMUKSIA.

IX.

ERÄÄN NIMEN VARJO.

Välskärin yhdeksäs kertomus.

Erään nimen varjo.

Eräänä iltana Lokakuun lopulla kuului askelia pimeissä vinnin portaissa, ja joku hamuili välskärin kammarin oven lukkoa. Kaikki kääntyivät uteliaina oveen päin, koska ei ketään odotettu enää tulevaksi. Seura oli nimittäin täysilukuinen, paitse koulumestari Svenoniusta, joka useita viikkoja oli sairastanut ja tällä kertaa ei häntä osattu odottaa senkään tähden, että kaupungin kaikkietävät kielikellot tiesivät kertoa, että oppinut maisteri samana iltana oli aikonut kuppauttaa itseään.

Ukko Svenoniushan sieltä nyt kuitenkin astui kuin astuikin sisään, vähän laahaten jalkojaan ja lähättäen hankaloita portaita kiiettyään. Hänen pitkä, laiha vartensa, joka tuskin oli kämmenen leveyttä lyhyempi välskärin omaa vartta, näytti kuluneessa mustassa takissa vielä laihemmalta kuin ennen. Silmälasien sangat haihtuivat hänen takkuiseen mustaan tukkaansa, joka ympäröi hänen vaaleita kasvojaan niinkuin havumetsä ympäröi talvista lampia eivätkä mitenkään tahtoneet pysyä tuolla terävällä kuivettuneella nenällä, joka aina herätti terveellistä kunnioitusta ja pelkoa kaupungin koulupojissa. Ei tämän oppineen herran kasvoja, jotka olivat varustetut kahdella ohuella huulella, ulkonevalla leualla ja kahdella vilkkaalla ruskealla silmällä, juuri käynyt miellyttäviksikään sanominen, mutta niitä lauhensi nyt melkoisesti koulumestari paran teeskentelemätön ilo siitä, että hän taas oli seurassa, jota hän niin kauvan oli kaivannut, sillä vaikka tuo seura olikin vähän särmikästä, yhtä särmikästä kuin

hän itsekin, niin olivat ne kaikki kuitenkin pohjaltaan perin hyviä ihmisiä.

Eikä ollut helppo tavata kahta jyrkempää vastakohtaa kuin tämä välskärin oppinut kuuntelija ja hänen ystävänsä ja riitakumppaninsa, lyhytvartinen, lihava ja pyylevä postimestari, kapteeni Svanholm, joka ainakin omasta mielestään oli hyvin sotaisen näköinen lyhyeksi leikattuine vaaleine hiuksineen ja pitkine viiksineen, joiden alkuperäisen punaisen värin aika oli muuttanut harmaaksi ja joista hänen hamuileva peukalonsa aina tärkeissä tiloissa puseri viisaita mietteitä ja vaikuttavia väkisanoja. Postimestari oli tavallisuuden mukaan puettu ruumiin mukaiseen, viheriään metsämiehen takkiin, jonka napit olivat koristetut postitorvilla ja joka oli yhtä nukkavieru kuin koulumestarinkin; sitten oli hänellä vielä nuuskanruskeat housut, kultapistooli kellon vitjain koristuksessa, keltaiset liivit ja väriltään epämääräinen kaulahuivi. Kaikki nämä hiukan kirjavat pukimet verhosivat miestä, jonka vertaista vanhoillaan eläjää ei löytyne merienkään takaa ja joka olisi seurassa voinut käydä hyvinkin kyllästyttäväksi, ellei luonto olisi tehnyt hänestä tuittupäistä ja hutikassa ollessa riitaista miestä — vaikk'ei nyt hutikassa olo koskaan tullut kysymykseen ankarata raittiutta rakastavan välskärin iltaseuroissa.

Svanholm ehättikin ennen muita sanomaan oppinutta ystävänsä tervetulleeksi ja ilmaisemaan iloaan siitä, että tämä taas »näytti niin virkulta kuin kasakka illan hämärässä», johonka tervehdykseen iso-äiti, Anna Sofia ja välskäri itsekin täydestä sydämmestään yhtyivät, samalla kuin lapset ehdottomasti tunsivat entisen kunnioituksensa melkoisesti nousevan huomattessaan nuo uudet ja terävämmät särmät, jotka tauti oli koulumestarin muotoon uurtanut. Eniten ihmeteltiin kuitenkin sitä, että tämä kaikkia terveyden sääntöjä noudattava mies oli Döbelnin tavoin sysännyt kaikki lääkkeet loukkoon, kuunnellakseen välskärin sotatarinoita.

— Minä viisi teidän sotatarinoistanne! — vastasi koulumestari iloisesti. — *Quidquid delirant reges plectuntur Achivi.* Uroiden kunnian saavat kansat maksaa. Ei, veikkoseni, »Sinisistä» sain jo kylläni; minä olen hyvänä kristittyinä ja rauhallisena ihmisenä antanut enimmän osan ison vihan myrskyjä riehua ohitseni ja tulen nyt pahimman melskeen

tauottua kuulemaan uuden ja rauhallisemman ajan alkua, sittenkun ruti-hullu Pohjan leijona on aikansa raivonnut.

— Tuhat tulimmaista! Sanooko veli niin? kuohahti Svanholm ja kavahti seisoalleen kuin tappelun haluinen kukko.

— Sanon kuin sanonkin, — vastasi koulumestari. — Parempi on pala leipää kuin kappale lyijyä, parempi olkikaton alla kuin sodassa paljaan taivaan alla, parempi kirja kuin säällä, parempi elovainio kuin tappotanner. Ja tapahtui niin, että Kaarle XII hankki valtakunnalleen lyijyä, miekkoja ja tappotanteria kyllin, mutta sitä vähemmän leipää, kirjoja ja elonkorjajia.

— Tuon olemme kuulleet jo ennen, — vastasi välskäri, joka ei tahtonut antaa vanhan toran alkaa uudelleen, — ja sentähden olisi veli Svanholmin pitänyt elää menneen vuosisadan kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä ja veli Svenoniuksen lähinnä seuraavina vuosikymmeninä, niin olisi kumpikin teistä elänyt oikealla ajallaan, sen sijaan että tässä nyt turhia kinaitlette ja olette yhtä yksipuolisia molemmat. Veli Svanholm saa vielä kuulla, mitä sodat maksavat, ja veli Svenonius tulee näkemään, kuinka tarujen jättiläiset luovat varjonsa kauvas tuleviin aikoihin. Tarun laita on kuin laskevan auringon: kuta alemma se painuu muinaisuuden yöhön, sitä suuremmaksi kasvaa niiden maallisten esineiden varjo, jotka ovat sattuneet tulemaan sen valopiiriin.

Luulenpa, että serkku Bäck vielä osaa hävitystenkin kauhistuksista kertoa — sanoi isoäiti, estääkseen hänkin osaltaan riidan syntymistä. — Toivon kuitenkin, ett'ei tämä kertomus tule olemaan likimäärinkään niin verinen ja julma kuin edellinen.

— Ei tulekaan, — sanoi välskäri. — Nyt olemme tulleet vuoteen 1714. Seurasi vielä seitsemän pitkää ja surullista vuotta onnettomalle Suomelle. Mutta suuri pohjoismainen sota oli jo silloin, samoin kuin Kaarle XII itsekin, varsinaisen merkityksensä menettänyt, ja mitä sen jälkeen tuli, se oli haavakuumetta; se oli pitkällinen ja kamala kuolonkamppaus, täynnä tuskallisia ponnistuksia sortuneen suuruuden pelastamiseksi; se oli raukeiden rauhan töiden aikaa, jolloin uusia tulevaisuuden siemeniä alkoi juurtua kukistuvan jättiläisrakennuksen soraan, yksi noita ihmeellisiä aikakausia, joilla tuskin on mitään nykyisyyttä, vaan jotka kokonaan

elävät menneiden aikain muistoissa ja tulevaisten toivossa, tyytyväisinä mihinkä muutokseen hyvänsä, kunhan vaan pääsevät siitä hirmuisesta epätietoisuudesta, joka niitä rasittaa ja lamauttaa. Merkillistä on nähdä, kuinka kansa vanhenee. Niinä kahtenatoista vuotena, jotka seurasivat vuotta 1709, muuttui Ruotsin kansa pojasta ukoksi; onneksi jäi pojan luonto vielä jällelle ja on sitä siinä vielä nytkin olemassa, niin ett'ei tiedä taata, minä päivänä nyrjähtänyt käsivarsi on taas valmis iskemään. Mutta on arpia, jotka eivät koskaan oikein parane, sielun arvet paljoa vähemmin kuin ruumiin, ja totta on, että pohjolan suojelushenki vuoden 1721 jälkeen ei enää ollut sama kuin sitä ennen. Ei Kaarle XII eikä Pietari Suuri eikä heidän aikakautensa synny kahdesti.

— Serkkuni on nyt kertonut meille yhtä ja toista Kustaa Bertelsköldistä, mutta ei paljon mitään hänen veljestään Torstenista, — puuttui puheesen iso-äiti, jonka käytännöllinen aisti aina vei hänet »*from sounds to things*», tuumista toimiin. — Minä epäilen, tuleeko heistä kummastakaan semmoista miestä kuin heidän isänsä oli; eihän heillä, poika paroilla, siihen ole aikaa noiden ainaisten sotien tähden.

— Serkku unohtaa, — vastasi Svanholm tolkussaan, — että Kustaa Bertelsköld karkasi vankeudestaan ja otti näinä vuosina sissisoturina osaa vähintäinkin viiteenkymmenen kahakkaan, puhumattakaan suuremmista tappeluista. Esimerkiksi se, kun hän viidenkymmenen urhon kanssa puolusti Mainiemen linnaa ja vähällä oli tulla haudatuksi sen rautioiden alle.

— Onko Mainiemi hävitetty? — kysyi Svenonius.

— Tulimmaista! Eikö veli sitä muista? sehän tapahtui sen maalle nousun aikana, jonka tarkoituksena oli häiritä venäläisten vehkeitä Turussa, — vastasi postimestari.

— Mutta siitähän en ole kuullut sanaakaan, — jatkoi koulumestari.

— Jo pitää miehen olla innostunut vitsoihinsa ja kielioppeihinsa, kun voi semmoisia unhottaa! — vastasi postimestari. — Veli kai ei muista sitäkään, mitä Turussa ja Porvoossa tapahtui, eikä sitä, kuinka koetettiin ottaa tsaari vangiksi, yhtä vähän kuin muistanee Löfvingin urotöitä tai De la Barrea, jonka vieköön karvoineen päivineen se ja se, — koska täällä ei ole lupaa kiroilla.

— En sanaakaan kaikesta tuosta, veli Svanholm!

— Tulimmaista! Hän on koulumestari ja opettaa pojille ihmistapoja eikä tiedä hölyn pölähtävää Ison-Kyrön tappelusta! Maisteri on hän vielä päälliseksi ja saisi minä päivänä hyvänsä repposet ylioppilastutkinnoissa!

— Veli Svanholm elköön huoliko sekoittaa asiaan, mitä ei siihen kuulu, — vastasi Svenonius, nähtävästi närkästyneenä. — Luulen tietäväni yhtä paljon Ison-Kyrön tappelusta kuin veli itsekin, mutta veli Bäckiltä en ole kuulut siitä halaistua sanaa.

— Taivahan turkkilainen! Ja hän on kertonut siitä kokonaisen iltakauden!

— Niin, mutta silloinhan oli setä Svenonius poissa, — puuttui pikku Jonathan puheesen, ollen vähän miestä mielestään, kun noin sattuvalla muistutuksella yhtäkkiä voi tehdä lopun herrojen kiistasta. Välskäri oli iskenyt silmää iso-äidille, että annettaisiin heidän otella, ja Anna Sofia, joka nyt kerä lankaa, oli nauranut niin, että lanka oli kahdesti katkennut.

— Olet oikeassa, poikasen, — vastasi postimestari, vähän hämillään. Veli Svenonius ei ollut läsnä Ison-Kyrön tappelussa. Sen sijaan, että olisi ollut haltuunsa ottamassa Viipuria, otti hän sisään seljaistettä.

— Jos veli olisi ollut Isossa-Kyrössä, ei veljen olisi tarvinnut juosta Karstulassa, — jatkoi koulumestari, joka ei voinut sulattaa sotaisen kapteenin pilkkapuheita hänen korkeaa-oppisuudestaan.

— Herra, minä en juossut, peräysin vaan hyvässä järjestyksessä! — ärjäsi postimestari, ja hänen viiksiensä nenät kohosivat melkein kuin vanhan talonkissan turpakarvat, kun se yhtäkkiä näkee nälistyneen juoksukoiran kyökissä.

— No, mutta sanokaa heille, serkku Bäck, että olemme onnellisesti päässeet Kyröjoen jään yli ja olemme nyt — niin, enpä tiedäkään missä, — huudahti isoäiti, johon myöskin iloisuus oli tarttunut, mutta joka kapteeni Svanholmin viiksistä päätäten alkoi ennustaa myrskyä ja sadetta, aivan niin kuin niitä kuun kehistäkin on tapana ennustaa. — Heittäkää jo, — sanoi välskäri lepytellen. — Me olemme tätä nykyä, vuonna 1714, Tukholmassa, ja meillä on täysi työ tutkiessamme valtiöviihsasten juonia, jotka olivat kaikkialla maata uurtamassa,

missä pohjolan leijona astui viimeisiä rohkeita askeleitaan. Ja koska minussa ei mielestäni ole miestä tuntemaan kaikkia niitä, jotka milloin sieltä milloin täältä kurottivat kätensä horjuvaa kruunua ja lahonnutta yksinvaltiutta anastaakseen, niin katsokaamme ennemmin, mikä on tullut Torsten Bertelsköldistä, joka siihen aikaan oli tulevaisuuden mies ja edusti sitä, jota sopii sanoa veli Svenoniuksen aikakaudeksi, samoin kuin karoliini Kustaa Bertelsköld ruumiineen ja sieluineen kuului veli Svanholmin aikaan, joka nyt on loppuun kulu- maisillaan.

— En sinä ilmoisna usko, että veli Bäck tahtoo syöt- tää meitä kynäkiistoilla niin kauvan kuin Kaarle XII vielä on elossa, — virkkoi kapteeni jurosti.

Välskäri oli vähän aikaa vaiti. — Lapsellista olisi, — sanoi hän viimein, — odottaa harppausta kansain onnenvai- heissa ja aikakausien kehitymisessä. Saattaa olla aikoja, jolloin kehitys käy tavallista uraansa, niin että kaikki näyttää olevan entisellään, mutta yht'äkkiä tulee puuska, joka mullistaa kaikki tyyni ja ikäänkuin synnyttää uuden ajan täysikasvuisena. Mutta jos tarkemmin katselet, niin havait- set, että tuo uusi aika jo aikoja sitä ennen on tehnyt juurtansa menneeseen aikaan eikä olekaan muuta kuin kyp- synyt hedelmä siemenestä, joka vuosia ja miespolvia sitten istutettiin. Ei ole ollut eikä ole semmoista aikaa, joka olisi itseensä niin sulkeutunut, ett'ei se samalla olisi jonkin uuden vaihekohta. Minä otan esimerkin ja sanon, että jokainen aikakausi kohoo arvossa askel askeleelta. Sitä esim. ei saata kukaan kieltää, että veli Svanholm aikansa oli luutnanttina; no niin, mutta veljen ollessa luutnanttina oli veljessä vän- rikki vielä jälellä ja kapteeni tekeillä, ja kas sentähden veli oli luutnanttina ainoastaan sivumennen.

— Mutta kapteeni on iskenyt lippunsa kenttään ja asettunut talvileiriinsä, — vastasi Svanholm pyylevästi, huoaten samalla sitä, että hänenkin repussaan ehkä olisi voinut olla sotamarsalkan sauva kätkettynä.

— Aikaa voisi ehkä paremmin verrata postimestariksi, — muistutti Svenonius.*

— Niin, tai koulumestariksi tahi välskäriksi, — vas- tasi isäntä-vanhus. — Aikaa sopii verrata jos mihinkä, ei vaan harmaapäisiin ukkoihin, niinkuin me olemme, vaikka

aikaa kyllä ukoksi kuvataan. Ajan oikea omituisuus on ikuinen nuoruus; se ei suvaitse mitään lahoa, vaan liehtoo sen pois suurilla myrskyisillä siivillään, pannakseen ehtimiseen jotain uutta ja verestä sijaan. Mutta vanhat eivät sitä käsitä, vaan luulevat ajan ja maailman alinomaa vanhenevan sentähden, ett'eivät itse voi tottua siihen ajatukseen, että uusi aika ilmestyy uusissa muodoissa.

Anna Sofia, joka Kaarle XII:n ihastelijana melkein voitti postimestarin ja jolla oli vertaisensa vaan mahtipontisessa pikku Jonathanissa, oli kauvan aikaa töin tuskin malttanut hillitä kieltänsä; ja kävi nyt, ikäänkuin etuvartija-taistelua aloittaen, välskärin kimppuun sanoen: — kummi ei nyt kumminkaan voi kieltää, että aika Kaarle XII:n jälkeen näivettyi kääpiöksi!

— Niinpä niin, tahrimiseksi ja töhrimiseksi ja viheliäiseksi ja kurjaksi! — lisäsi kapteeni Svanholm.

— Malttakaa, malttakaa, vielä on meillä hyvä palanen matkaa sinne, — vastasi välskäri kartellen. Tarkoin punniten me kaikki olemme vaan varatuomareita tuomitsemaan semmoista äytäriä kuin ihmiskunta on. Paras on, että jätämme hänet oman itsensä tuomittavaksi.

— Eikö serkkuni aio viedä meitä vähäksi aikaa takaisin Suomeen? — kysyi iso-äiti.

— Kukaties, ell'ei sitä käy välttäminen. Minä osaltani olen suuresti mielistynyt luonnon alkuperäiseen jylhyyteen, mutta keinollisesti tehdyistä erämaista en välitä, olletikin siellä, missä esi-isäni ovat asuneet.

— Ne hyvät, kunnan ihmiset! Paljon kovaa he mah-toivat kokea!

Välskäri ei vastannut, hänen harmaat kulmakarvansa rypistyivät, ja huomaamattaan taittoi hän hammasluun vanhasta hopeoidusta visapiipusta.

Kun kaikki olivat vaiti, kysyi mummo viimein, eikö hän aikonut alottaa. — Aion, — vastasi hän yksikantaan.

— Ja mikä on yhdeksännän kertomuksen nimi?

— Erään nimen varjo.

1. Valtiopäiväklubi.

räänä iltana Maaliskuussa v. 1714 oli viisi-kuusi-kymmen henkinen seura kokoontunut överstin, kreivi Kustaa Lewenhauptin asuntoon, lähellä Ritarihuoneen toria Tukholmassa. Ikkunain luukut olivat huolellisesti suljetut ja palvelijoista päättäen, joita ilman näennäistä syytä oli asetettu sekä portaille että portin pieleen, näkyi isäntä tahtovan osoittaa, ett'ei kokous suinkaan ollut salainen, ja samalla olla varuillaan kaikkia odottamattomia vieraita vastaan.

Kokenut silmä voi kuitenkin seuran hyvin kirjavasta kokoonpanosta helposti huomata, ett'eivät nämä olleet mitkään tavalliset iltahuvit, joissa ylhäiset herrat virvoittelevat heitänsä päivän monista huolista; eikä myöskään mikään niitä puoluekokouksia, jotka olivat niin tavallisia tänä levottomana aikana ja olletikin nyt valtiopäiväin aikana, kun »hiiret kisan poissa ollessa pöydällä hyppivät», niinkuin muuan kuninkaan ystävistä pittelemättä lausui ritarihuoneessa. Täällä

nähtiin vanhoja, kokeneita miehiä Kaarle XI:n ajoilta, jäseniä nöyryytetystä ja nyt köyhästä ylhäis-aatelistosta, jotka eivät voineet antaa pfaltzilaiselle suvulle reduktionia ja yksinvaltaa anteeksi; keski-ikäisiä miehiä, jotka olivat tuskastuneet sotiin, veroihin, palkanvähennyksiin ja sotilasvaltaan; nuoria miehiä, »täynnä tulevaisuutta», mutta varsin tyhjiä sisällykseltään, jotka eivät mitään sen kernaammin suoneet kuin voivansa millä keinoin hyvänsä nostaa melua tässä maailmassa. Nämä kaikki olisi kumminkin saatu yhteen puolueeseen mahtumaan, jos he vaan kaikki, niinkuin talon isäntä, olisivat kuuluneet ylhäis-aatelistoon; mutta paitse tätä ruotsalaisen ylimyskunnan kermaa, jota täällä useat loistavat nimet edustivat, nähtiin joukossa myöskin useita alempaan aatelistoon kuuluvia, niinkuin Stjerneld, Leijonmark, Wulfvenstjerna, ja sen lisäksi vielä useita aatelittomia pappeja ja virkamiehiä, joiden nimien kaiku oli hyvinkin jokapäiväistä laatua, niinkuin Lauri Molin, Eerikki Benzelius, Aatami Schütz, mutta jotka yhtäkaikki olivat kutsutut tehokkaasti osaa ottamaan ajan valtiollisiin mullistuksiin.

Vähän erillään muista erään ikkunan syvennyksessä seisoj ryhmä miehiä vilkkaasti keskustellen. Siinä oli kenraalimajuri kreivi Abraham Brahe ja ali-amiraali vapaaherra Akseli Lewenhaupt, jotka olivat seuraansa vetäneet Turun hovioikeuden varapresidentin Sven Leijonmarkin ja hiljaa, mutta vilkkaasti näyttivät tätä mahtavaa puoluesankaria omaan puoleensa pehmittävän. Tähän ryhmään liittäysi kohta myöskin eräs kolmas, senaikuinen kunink. kirjaston hoitaja Upsalan yliopistossa, Benzelius, joka erään hänen aikalaisensa arvostelun mukaan olisi voinut hyvinkin korkealle kohota, — ell'ei hän olisi pyrkinyt Upsalan arkkipäispan istuinta ylemmä. Keskustelut koskivat sitä kirjallista lausuntoa valtakunnan viheliäisestä tilasta, jonka Leijonmark oli jättänyt ritarihuoneeseen, osoittaakseen sillä, että näin epätoivoisissa oloissa ja kun ei näkynyt olevan enää mitään toivoa kuninkaan takaisin tulosta, olisi välttämätöntä asettaa — uusi hallitsija.

Nuo rohkeat sanat olivat saaneet melkoista hämmennystä aikaan. — Sittenkun hänen majesteettinsa loistavista sotaretkistä ei ole meillä mitään muuta kuin kunnia jälellä, on tarpeellista, että pidetään huolta sen säilyttämisestä, niin kotona kuin kylässä, — lausui Akseli Lewenhaupt.

— Kuninkaallinen majesteetti ei suinkaan pahastune, että eräät asiat, joista ei Demotikassa käy mitään päättämisen, otetaan täällä pikemmin ratkaistaviksi, — virkkoi Kustaa Lewenhaupt varovasti.

— Jumala on asettanut kuninkaillekin rajansa, joiden yli ei kukaan taida astua, ja semmoisen kuolemantapauksen varalta katsokoot Ruotsin miehet ajoissa eteensä, — vastasi jumalinen ja taitava puoluemies Sven Leijonmark, hänelle omituisella rohkeudella.

Ivansekainen hymyily väreili Benzeliuksen huulilla. — Te laaditte hyvät herrat, — sanoi hän, korottaen ääntänsä niin, että kaikki olivat pakoitettut kuuntelemaan, — te laaditte täällä valtio-oikeudellisia järjestelmiä ja kuiskitte toisenne korviin sanoja, joissa tuntuu sekä haat että kannukset, arvellen, ett'eihän kukaan tarkoin tiedä, milloin luodetuuli vie ne kaikki Demotikaan. Suoraan puhuen, hyvät herrat aatelistet, me papit ja porvarit olemme kutsutut tänne keskustelemaan ja sopimaan siitä, mitä on tehtävä isänmaan pelastukseksi.

— Talonpojat tahtovat prinsessan hallitsijaksi! — huusi majuuri Stjerneld, tavallisella karkealla tavallaan katkaisten kysymyksen vaikeimman solmun. Hän se sitä innokkaimmin puuhasikin, vaikka toistaiseksi menestyksettä, sillä talonpojat olivat kaikista enimmin kuninkaasen mieltyneitä.

— Herra majuuri puhuu siitä kumman varmasti, — virkkoi püspa Molin valtiomiehen varovaisuudella.

— Minulla on todistukset taskussani, ja ne esitetään huomenna aatelistolle, — vastasi Stjerneld arvelematta.

— Minä olin luullut, että talonpojat ennemmin pyrkivät tuon kuuluisan saappaan hallittaviksi *), — virkahti siihen laamanni vapaaherra Konrad Ribbing. Benzelius, joka itse oli talonpoikaista sukua kuohahti ja närkästyi. — Herra laamanni, — sanoi hän, — tietää yhtä hyvin kuin me kaikki, että saapas on vaan jonkun ritarihuoneen suutarin tekemä; ja tietäköön senkin, ett'eivät Ruotsin talonpojat nyt eivätkä vastedes suvaitse saapasten hallitusta, vaikka ne olisivat kuin-kakin kultaisilla kannuksilla kaunistetut.

*) Tässä tarkoitetaan sitä hyvin tunnettua ja Voltairenkin levittämää valhetta, että Kaarle XII olisi lähettänyt saappaansa neuvoskuntaan, hänen sijassaan hallitsemaan.

— Eivätkä myöskään tarvitse viidettä pyörää vaunujen alla, — vastasi närkästynyt Ribbing, tarkoittaen sitä ehdotusta, että valtakunnan aatelittomista virkamiehistä muodostettaisiin viides sääty, joka ehdotus silloin luultiin olevan Benzeliuksen aikaan saama.

— Elkäämme riidelkö, hyvät herrat, — puuttui piispa puheesen. — Me olemme tänne tulleet sopimaan parhaista keinoista voimakkaan hallituksen aikaan saamiseksi kuninkaan poissa ollessa. Asia tulee huomenna esille ritarihuoneessa, ja isänmaan ystäväin tulee vetää yhtä köyttä, ett'ei kaikki menisi myttyyn.

— Me katkasemme käpälät holsteinilaiselta puolueelta, kun asetamme tuossa paikassa hänen kuninkaallisen korkeutensa prinsessan hallitsijaksi.

— Antaen hänelle kumminkin sen rajoitetun vallan, jota valtakunnan menestys moisessa tilassa vaatinee, — virkkoi kreivi Brahe, nakaten ylpeästi aatelista niskaansa.

— Kreivi on oikeassa, — sanoi tasavaltalaismielinen Leijonmark. — »*Fata trahunt nolentes*». Siltä varalta, että joku onnettomuus, josta Jumala varjelkoon, sattuisi kohtamaan kuningasta, on välttämätöntä, että kaikki onnen onkijat estetään panemasta valtiollisia vehkeitään toimeen valtakunnan turmioksi.

— Valtakunnan menestys vaatii, että ennen vuotta 1680 olemassa ollut hallitusmuoto uudistetaan ja että säädty saavat takaisin heille tulevat etuoikeutensa, — lausui Kustaa Lewenhaupt.

— Menneet ajat todistavat, että milloin kukin sääty on nauttinut oikeutensa mukaisia etuja, silloin on myöskin valtakunta ollut parhaissa voimissaan, — arveli kreivi Brahe.

— Te hyvät herrat aateliset, — huudahti Benzelius, jonka luonto taas oli kuohahtanut, — puhutte aina niin kuin vanha hyvä aika olisi vaan porstuaan ajettu ja te vaan tarvitsisitte avata oven ja pyytää häntä suosiollisesti sisään astumaan. Te ette muista, että kuningas vainajan aikana tehtiin paljon muutoksia, jotka olivat valtakunnalle suureksi eduksi ja joista aatelittomat säädty eivät liene halukkaat luopumaan. Te tahdotte hallitsijan, joka pantaisiin vitsan ja kurin alle — tietystikin vaan siinä surullisessa tapauksessa, että joku onnettomuus tapahtuisi nyt hallitsevalle kuninkaal-

lemme, jota Jumala varjelkoon hengen ja terveyden puolesta. Mutta sen sanon minä teille, että jos niin tapahtuu, tahdomme me aatelittomatkin sananvuoroa asiassa, emmekä tule enää sallimaan, että kourallinen pikkukuninkaita kynii meitä kuin pyitä, kutsukootpa he sitten itseään valtakunnan tai kuninkaan neuvoksiksi tai neuvottomiksi.

Nämä rohkeat sanat synnyttivät sanomattoman hälinän salissa. Yhdet huusivat yhtä, toiset toista, ja sillä välin kuin kaikkein kiivaimmat kirkuivat, että puhuja olisi ovesta ulos ajettava, kuultiin sukkelan Wulfvenstjernan virkkavan Ribbingeille: — Hirttäkää tahi aateloikaa hänet, kummassakin tapauksessa hän vaikenee kuin siivo lapsi.

Molin koetti turhaan rauhaa rakentaa, muistuttaen, ett'ei oltu tultu tänne eri säätyjen eduista riitelemään, vaan koko valtakunnan menestyksestä neuvottelemaan. Yhteisten onnettomuuksien ajat riitauttavat mieliä yhtä usein kuin yhdistävät, ja eripuraisuuden vitsaus ei suinkaan ollut pienimpiä niistä onnettomuuksista, joista pohjoismaat nyt saivat kärsiä. Oli näet silminnähtävää, että kaikki läsnäolijat, joiden joukossa oli monta valtakunnan parasta tarkoittavaa miestä, olivat yhtä mieltä ainoastaan siinä, että muutos oli tarpeen; mutta niinpiankun tuli kysymys siitä, mitä olisi muutettava, mitä muutoksen pitäisi oikeastaan tarkoittaman, hajautuvat mielet eri laškoiksi, jotka taistelivat toinen toistaan vastaan. Benzeliuksella oli kohta ympärillään melkoinen puolue, joka näytti lujasti päättäneen sekä täällä että säätyjen istunnossa vastustaa ylhäis-aateliston etuoikeuksia, ja pelko tämän puolueen loukkaamisesta hillitsi noiden korkeain herrain vihan ilmi tuleen leimahtamasta. Schütz istuutui pöytäkirjaa tekemään, ja niin tehtiin kuin tehtiinkin se päätös, että prinsessa Ulriika Eleonora olisi korotettava hallitsijaksi kuninkaan poissa ollessa.

— Yksissä neuvoin säätyjen valiomiesten kanssa, — lisäsi Stjerneld, jota heti Benzelius ja tämän ystävät voimakkaasti kannattivat.

— Mitä nyt? — huudahti Akseli Lewenhaupt. — Tahdotaanko asettaa meille pitkä parlamentti ja Cromwell?

— Leijonmark on sopivin mies Cromwellin osaa toimittamaan, — kuiskasi Wulfvenstjerna Schützille.

— Olkoon menneeksi valiomiesten kanssa! — huudahti siihen sukkelapäinen Konrad Ribbing. — Onhan siinäkin luupalanen vastustuspuolueen rakkien kitaan ja se soipi kaulilta veroitus-kysymyksissä.

— Hyvät herrat, — sanoi Kustaa Lewenhaupt kaksi-mielisesti hymyillen, — pelkäänpä pahoin, että olemme myyneet nahkan karhulta kysymättä. Ell'en erehdy, tulee tuossa mies, joka voinee vähentää epäilyksiämme siinä kohden.

Samassa astui sisään vähän neljännellä kymmenellä oleva mies, joka oli varreltaan hoikka ja kasvoiltaan vaalea, mutta muuten älykkään näköinen. Hänen erinomaisen hieno ja huolellinen pukunsa, hänen kirjaillun takkinsa mahdottoman avarat hihat ja hänen luonteva, vähän ylpeä ryhtinsä osoittivat hetikohta, että hän kuului korkeimpaan aateliin ja että hän oli saanut sivistyksensä ulkomaisten hovien salongeissa, eroten siinä kohden aikakautensa nuoremmista aatelmiehistä, joiden esiintymisessä oli jälkiä tappotantereella saadusta karkeammasta kasvatuksesta.

— Kuka on tuo ylpeä herra? — kysyi muuan äsken tulleista valtiopäivämiehistä vierellään olevalta Schütziltä.

— Se on mies, — vastasi Schütz, — josta ei tiedä, kumpi on vaarallisempaa: ollako hänen ystävänsä vaiko hänen vihamiensä, kohdatako häntä salongissa vaiko kabinetissa; suurikykyinen mies, mutta vielä kunnianhimoisempi; mies, joka tutkii ja näkee kaikkein mielet, mutta jonka mieltä harvat tai ei kukaan tutki eikä näe; mies, joka synnyltään ja taipumukseltaan on ylhäistä aatelia, mutta joka kuitenkin on osannut tekeytyä kaikille puolueille välttämättömän tarpeelliseksi, vaikk'ei yksikään voi sanoa häntä omaksensa; liitossa kaikkein kanssa, vaan ei kenenkään oikea ystävä; syrjäytetty kaikissa virkanimityksissä ja kuitenkin käytetty tärkeimmissä tehtävissä; vielä milt'ei nuorukainen ja jo harmaantunut valtiopiisauden teeskentelytaidossa, sanalla sanoen, suuren mestarinsa ja suosijansa, kreivi Arvid Hornin oivallinen oppilas — lähetyskunnan sihteeri kreivi Torsten Bertelsköld.

Ei kestänyt kauvan, ennenkun parvi erimielisiä puoluemiehiä oli kokoontunut äskentulleen ympärille, joka ujostelemattomalla suorudella kertoi, mitä hän tiesi tai luuli tietävänsä. Holsteinilainen puolue, sanoi hän, pani kaikki kei-

nonsa käymään; kuningasmieliset olivat taipuisat yhdistymään yritykseen; prinsessa ei ollut päätöstään tehnyt; kreivi Horn oli sekä häntä että herroja kohtaan suosiollisella kannalla, eikä ensinkään epäillyt asian päättyvän kaikkein mieliksi.

— Kreivi Horn on siis ehdotuksen puolella! — huudahtivat Lewenhauptit. — Silloin on voitto varma.

— Kreivi Horn, — vastasi Bertelsköld, — ei ole lausunut mielipidettään herrojen aikomuksesta, mutta minä luulen tietäväni, että hän, kuninkaallisena neuvoksena on huomenna istuvan neuvoskunnan edessä ja prinsessan läsnäollessa, antava kuudelle tahi seitsemälle herroista vakavan muistutuksen.

— Mitä? — huudahtivat taasen Lewenhauptit y. m. — hän on siis ehdotusta *vastaan!* Hän tahtoo siis häväistä meitä! kukistaa meidät!

— Minä olen vakuutettu siitä, että kreivi pitää sekä herroja että heidän asiataan suurimmassa arvossa ja että hänen kuninkaallisella korkeudellaan prinsessalla ei tule olemaan syytä olla kreiviin tyytymätön.

— Mutta onko hän siis puolellamme, vai onko hän meitä vastaan?

— En tiedä sanoa muuta kun, että kreivi epäilemättä on tekevä velvollisuutensa.

— Kirottu mies, hänestä ei milloinkaan tiedä millä oksalla hän istuu! — huudahtivat puoluemiehet, ja klubi hajausi epä tietoisuuden ja hämmingin vallitessa.

2. Valtioviisaan sodan-julistus.

Klubin kokouksen jälkeisenä iltana astui kreivi Torsten Bertelsköld korkeiden koristeltujen tammisten ovien kautta kreivi Lieven'in huoneeseen. Kenraali oli lähetetty kuninkaan luo Turkinmaalle, neuvoskunnan puolesta esittämään hänelle valtakunnan todellista tilaa ja kehoittamaan Kaarle XII kotiinsa palaamaan; ilmoit-

tamatta itseään jatkoi Bertelsköld kulkuaan näiden tyhjään huoneiden läpi, kunnes saapui kreivittären makuuhuoneeseen. Kohteliaasti, milt'ei sydämmellisesti, suuteli hän kreivittären kättä ja tiedusteli hänen terveytensä tilaa.

Kreivitär oli noin kolmenkymmenen vuoden ikäinen, pikemmin lyhyt kuin pitkä, mustiin puettu nainen; näöltään ei hän ollut juuri erittäin kaunis, mutta suloinen ja herttai-

nen hän oli. Vähääkään loukkautumatta tuosta helposti ymmärrettävästä tuttavallisuudesta näytti hän tulevan siitä vielä liikutetuksikin; kostea kiilto ilmaantui hänen kauniisiin silmiinsä, ja hän vastasi Bertelsköldin tervehdykseen vielä suuremmalla lämmöllä kuin millä Bertelsköld oli häntä tervehtinyt.

Ne, jotka muistavat Mainiemen linnan ja pukutanssit Drottningholmassa, tuntenevat vielä kreivittären entiseksi

herttaiseksi Ebba Bertelsköldiksi, joka siihen aikaan oli hovineitinä, nyt valtarouvana hänen kuninkaallisen korkeutensa prinsessa Ulrika Eleonooran luona. Monen pitkän vuoden kuluessa oli eräs surullinen muisto saattanut hänet hylkäämään kaikki naimistarjoukset, kunnes kreivi Torsten muutamia vuosia sitten sai hänet seitsemänkolmatta vuoden vanhana suostumaan avioliittoon jo harmaantuvan leskimiehen, hänen nykyisen puolisonsa kanssa. Mutta mustan murhepuvun riisui hän yltään vaan silloin kuin hovissa esiytyminen sitä välttämättömästi vaati.

— Toivon, ett'en sinua häiritse? — sanoi kreivi Torsten, istuutuen sisarensa viereen.

— Niin harvinainen vieras ei voi häiritä, vaikk'ei olikaan niin tervetullut kuin sinä, — vastasi kreivitär.

— Luulenpa tosiaankin useampia viikkoja kuluneen siitä kuin minulla viimeksi oli ilo nähdä sisartani. Työt ja toimet . . .

— Siitä on jo kolme kuukautta. Olkoon se nyt unohdettua . . .

— Samoin kuin tuo silloinen pieni riitammekin. Sinä pidit puolesi kuin — karoliini. Toisesta toiseen, oletko kuulut päivän uutisia?

— En. Mutta jotain erinomaista lienee kai tapahtunut; tiedänhän, ett'et sinä koskaan tule ilman syytä. Saatanko olla sinulle hyödyksi jollain muulla tavalla kuin viimeksi pyytämälläsi, ystävänä?

— Ebba, sinä olisit viisas nainen, jos vaan ymmärtäisit käyttää asemaasi hyväksesi. Mutta elköämme siitä enää riidelkö. Tärkeitä asioita on täällä tekeillä. Puolueet ovat ilmi kahakassa keskenään; kruunua katsotaan milt'ei avonaiseksi. Suoraan sanoen, mitä hyvää on kuninkaasta, joka on kolmen sadan peninkulman päässä täältä ja jota yksi luulee hulluksi, toinen kuolleeksi, kolmas vangituksi? Ajatteles, että Görtz ja holsteinilaiset ovat saavuttaneet tänäpäpä voiton, tietystikin uskollisuuden ja laillisuuden nimessä ja sen hyväksi. Prinsessan vehkeilijät, puoluelaiset, joiden joukossa on useita hyvinkin epäiltäviä henkilöitä, ja joita rehellinen Creutz johtaa, ovat tänäpäpä saaneet muistutuksen istuvan neuvoskunnan edessä. Herrat saivat aika puskuja

meidän suomalaiselta sarvikuonoltamme *); Crusbjörn esim. sai kuulla, että hän on yhtä keho valtiomies, kuin on hyvä soturi. Valtiopäivät ovat armollisesti hajoitettut; prinsessa on pyytänyt, että sen tulisi tapahtua hellävaroen. Kuitenkin on aatelisto äänestänyt prinsessan hallitsijaksi. Arvaappa kuinka? Heillä oli kaksipalstainen pöytäkirja; toinen palsta oli niitä varten, jotka heti tahtoivat auttaa hänen kunink. korkeutensa tuolle loistavalle istuimelle; toinen niitä varten, jotka alamaisimmasti tahtoivat kehoittaa häntä malttamaan mieltänsä niin kauvan, kunnes joku janitsaari auttaisi valtakunnan näistä selkkauksista.

— Ne kavaltajat! Jatka!

— Läsnaolevia oli 235 aatelismiestä. Ensimmäiseen palstaan kirjoitettiin 137 nimeä, toiseen ei yhtään. Tunnetuhan Cederhjelmin?

— Sukkelin mies ja suurin veijari Tukholmassa — lähinnä veljeäni.

— Paljon kiitoksia. Hänellä oli olevinaan hyvin kiiru, tuhri jotain ensimmäiseen palstaan ja riensi sitten tiehensä *tout éperdu*. Kun tarkastettiin hänen tuherrustaan, havaittiin se näin kuuluvaksi: »*att anmoda hennes höghet nekar jag intet är det nyttigt för oss och henne, Carl Gustaf Cederhjelm*».

— Hän oli hallitsijan asettamista vastaan?

— Taikka sen puolella, — miten kukin tahtoo ymmärtää. Kaikki riippuu siitä, kummalleko puolelle sanaa »*intet*» pilkku pannaan.

— Oikein sinun tapaasi. Minua ihmetyttää, ett'et sinä itse...

— Minä en kirjoittanut kumpaankaan palstaan. Mahdotonta, sarvikuono katsoo parhaaksi olla mieltänsä ilmaise-matta ja hänen politiikkansa on tätä nykyä minunkin politiikkani. Mutta asiain nykyisellä kannallaan ollen luulen minä prinsessan ennemmin tahi myöhemmin pääsevän voitolle ja silloin ei hän ikinä unohda, että olemme hänen etujaan vastustaneet. *Me voilà*. Olen oleva sinulle suuressa kiitollisuuden velassa, jos ilmaiset prinsessalle, että minä olen hänen

*) Kreivi Arvid Horn. — Horn = Sarvi.

hartaimpia puoluelaisiaan ja työskentelen hiljaisuudessa hänen eduksensa.

— Arvasin siis oikein; huomasit minun voivani olla sinulle hyödyksi, ja muistit että sinulla oli sisar. Torsten — ei ole minulla suuria vaatimuksia ystävydestäsi, mutta sinä tiedät, mitä minä ajattelen valtiollisista vehkeistäsi. Mitä hyödyttää tuo puolinaisuus, joka hyvittelee ja pettää kaikkia puolueita? Eilen olit kuningasmielinen, tänään olet hessiläinen, huomenna holsteinilainen, ylihuomenna vähän sitä vähän tätä, tai et mitään. Valitse puolueesi, *mon frère*; ainakin on sinulla kolme osaa valittavana, ja mille puolelle kallistunetkin, aina on valtiollinen kykysi sinua auttava. Mutta salli minun sanoa sinulle, tuommoinen kaikkein puolueiden palveleminen hankkii sinulle vihamiehiä kaikkialla eikä ystäviä missään. Torsten, käytöksesi ei ole nimesi arvoinen, enkä minä aio ruveta kätyriksesi.

— Taas nuhdesaarna. Etkö ihmettele kärsivällisyyttäni, kreivittäreni, kun en ole pelästynyt sitä ankaraa varoitusta, millä minua viimeksi kunnioitit, kun pyysin sinua rupeamaan liittolaisekseni ja tiedustelemaan prinsessan puuhia ja toimia. No niin, en tahdo nyt siitä enää puhua . . .

— Se ei ole ainoastaan mieletöntä, se on halpamaista. Isämme ei olisi milloinkaan niin menetellyt.

Kreivi Torsten punastui. Tottunut kun oli pitämään hyvin suuressa arvossa omaa valtiollista älyään, — jota muuten monet muutkin pitivät suuressa arvossa, — katsoi hän tietysti nämä naisen antamat nuhteet varsin sopimattomiksi. Mutta hän malttoi mielensä. — Sydänkäypseni on oikeassa, — sanoi hän. — Ei olisi viisasta eikä jaloa tehdä moista järjestelmää elämänsä ohjeeksi. Mutta oletko ajatellut, millainen on se aika, jossa elämme? Me seisomme kaikki kolmen kuulun partaalla, joista yksi tahi toinen on tänään taikka huomenna nielaiseva kitaansa kaikki ne, jotka ovat vastakkaisella puolella. Joko kuningas tai prinsessa tai Holsteinin herttua on voittava; ja voi silloin heidän vihollisiaan! Ja jospa asia koskisi ainoastaan henkilöitä, vaan kun se koskee myöskin periaatteita. Sinä mainitsit isäämme. No niin, minä tahdon kertoa sinulle, mitä hän sanoi minulle elämänsä lopulla. Sinuun minä luotan, Torsten, sanoi hän. Muista, että jos en jätäköön sinulle muuta perintöä, niin

jätän sinulle periaatteeni perinnöksi, ja se periaate on yksinvaltaa ja monivaltaa, kuninkaan yksinomaista oikeutta ja rahvaan hillitöntä valtaa välittävän vallan kannattaminen, joista edellinen kieltää kaikilta muilta oikeuden ja jälkimäinen hajottaa kaikki puolueiksi. Lupaa minulle, Torsten, että alati taistelet kuningasta ja kansaa välittävän aateliston puolesta!

— Niinpä pysykin siinä lujana eläkä tingiskele muiden puolueiden kanssa.

— Ei, sinä olet väärässä. Minä tiedän puolueeni, se on sama kuin kreivi Hornin, ainoa puolue, joka on sukumme arvoinen. Kerran olen minä oleva tämän puolueen tuki ja turva; ja olisiko minun nyt, kun kaikki horjuu, heittäydyttävä ajan pyörivän rattaan alle ja annettava ensimmäisen tielleni sattuvan kuninkaallisen, prinsillisen tahi herttuallisen lakeijan musertaa itseni! Oi — jospa minulla vaan olisi sormukseni, sormukseni, niin nauraisin kaikille noille katailoille matelijoille, sen sijaan että minun nyt...

— Sulaa taikauskoa tuo kuninkaan sormus.

— Sen kyllä tiedän, ja kuitenkin antaa se niin ihmeellisen voiman, että kaikki salaisimmat toiveetkin toteutuvat... Mutta se sikseen, tahdotko siis valvoa etujani prinsessan luona?

— Sisarenasi olen sen tekevä. Valtiollisena kätyri-näsi en.

— Sinä pakoitat siis minun heittäymään holsteinilaisen puolueen ja Görtzin turviin?

— Niin kauvan kuin Ruotsilla on Kaarle XII, ei uskollisten alamaisten kesken voi olla puhetta kuin yhdestä puolueesta. Pysy kuninkaan miehenä, Torsten, käytä älyäsi saadaksesi ilmi hänen vihollisensa, vahvistaaksesi hänen valtaansa ja palvellaksesi...

— Yksinvaltaa? En milloinkaan! Jalomielisyytesi vie sinut harhaan, Ebba. Minäkö palvelisin miekkaa, tuota raakaa valtaa, joka polkee kaikkia oikeuksiamme — tuota sotilasjoukkuetta, joka kohtelee meitä vapaasukuisia aatelmiehiä kuin janitsaareja; minäkö palvelisin tuota kuningasta, jonka olemassa olosta valtakunta saa tietää ainoastaan silloin kuin hän tarvitsee veroja ja niitä kiskottaa; noita kukistuvia suuruuksia, menneiden voittojen varjoja, jotka ovat tappioihin huppenneet; voimattomia valtoja, joilla ei ole muuta jäljellä

kuin itsekäs kunnianhimonsa ja hillittömät vaatimuksensa! Minäkö, mies, jossa asuu uusi aika, vapauden ja oikeuden aika, joka en salli vallan ylvästellä enkä heikkouden purra häntä kantapäähän, — minäkö kuluttaisin kykyni ja tulevaisuuteni menetetyin asian vuoksi, joka tänään voi meidät musertaa, mutta huomenna on vaan satu tarujen aikakaudelta! Ei... sen tehtävän jätän tuhansien vaarojen retkeilevälle ritarille, rakkaalle Kustaallemme, jolla juuri tällä hetkellä on oiva tilaisuus pystyttää Suomessa karoliinilaisia tuulimyllyjä...

— Torsten, elä herjaa Kustaata! Hän on oikea ritari, yhtä vilpitön kuin pelvoton, kuolemaan asti uskollinen sille kuninkaalle ja asialle, joidenka lippua hän on vannonut palvelukseensa...

— Epäilemättä. Mutta Kustaasta muistuu mieleeni, että Eeva Falkenbergin sanotaan jääneen leskeksi vanhan Rhenfeltin jälkeen. Lupasit minulle vastikään sisarellisen suojelukseksi. Annan nuhteeksi anteeksi ja toivon, että autat minua, jos näkisin hyväksi kilpailla tuon armaan lesken omistamisesta.

— Taas kauppa-asia! Taaskin tuumia ja laskuja! Te suuret valtioviisaat, kuinka vähän te tunnette naisen sydäntä!

— Olkoon menneeksi. Niinkuin itse tahdot. Tiedät kuitenkin, että olen ihailnut Eeva Falkenbergiä aikoja ennen hänen naimistaan. Ja se, että alinomaa olimme riidassa keskenämme, pitäisi osoittaa, ett'ei kaunis vastustajani toki ollut minusta aivan kokonaan välittämättä. Tiedän, mitä aiot sanoa: se oli vaan nuoruuden rakkautta niinkuin sinunkin rakkautesi, se oli vaan niitä haaveita, jotka himmenevät kahdenkymmenen ja katoavat kolmenkymmenen iällä! Kustaa on jo aikoja sitten unohtanut hänet samoin kuin Eeva on Kustaan unohtanut; se naimiskauppa sopii minulle, enkä käsitä miksi en...

— Te luvunlaskijat, moiset kuin sinä, ystäväni, las-kette tavallisesti koko joukon pieniä numeroita ihmissydäm-messä yhteen ja unohdatte suuremmat. Sinun pitäisi tuntea Eeva Falkenberg, hän on itsenäinen luonne, paljoa tarmok-kaampi kuin minä. Hän hylkää tarjouksesi...

— Miksi, jos saan kysyä?

— Siksi, että hän vieläkin rakastaa Kustaata, ja siksi, ett'ei hän koskaan ole voinut kärsiä sinua, ystäväiseni. En voi tehdä mitään sinun hyväksesi.

— Sitä enemmän on minulla syytä valloittaa hänen sydämensä. Kreivittäreni, minä olen nyt haastellut kansanne niinkuin veli ainakin, mutta te ette nähnyt hyväksi vastata minulle sisaren tavoin. Olen tunnustanut teille muutamia tuumiani, toiveitani; ette kuitenkaan ole päässyt kaikkien aikeitteni perille. Olette unohtanut, että minullakin on melkoinen määrä isältä perimääni ylpeyttä. Sentähden voimme nyt lopettaa. Mutta sen sanon teille edeltäkäsini, että me tästälähin tulemme olemaan ilmi-sodassa keskenämme. Minä olen kukistava prinsessanne, jos näen sen periaatteelleni hyödylliseksi; minä olen hänet valtaistuimelle asettava, jos näen sen edullisemmaksi. Mitä rouva Rhenfeltiin tulee, niin tulee hänestä, myöten tahi vasten teidän tahtoanne, myöten tahi vasten suomalaista Don Quixote'amme, vuoden tahi parin kuluttua kreivitär Bertelsköld. Teidän nöyriin palvelijanne, kreivittäreni!

— Torsten! — huudahti kreivitär, mutta kreivi oli jo mennyt. Kreivittären kauniit silmät täytyivät kyynelillä. — Miksikä täytyy, — sanoi hän itsekseen, — suuren itsekäisyyden himmentää noin suuria ominaisuuksia! Oi, te miehet, te miehet, jotka aina asetatte oman itsenne tarkoituseräksenne ja kaikki muut välikappaleiksenne, — kuinka usein unohdatte, että paitse teitä vielä löytyy sydämmiä, jotka kärsivät ja Jumala, joka hallitsee!

3. Pakolaiset.

Ruotsin senaikuinen suurin valtiomies, suomalainen kreivi Arvid Bernhard Horn, istui työhuoneessaan, yhdessä lähetystön sihteerin kreivi Torsten Bertelsköldin kanssa, sepittämässä kiertokirjettä ulkomaisissa hoveissa oleville ruotsalaisille ministereille. Kreivi Horn oli uljas ylimys, vartalo oli kookas, kasvot erinomaisen suorat ja säännölliset. Kasvojen arvokasta ilmettä lisää taapäin taivutettu, erinomaisella huolella kammattu tekotukka, joka pöyheinä kiharoina valui hänen niskalleen ja kaulalleen, nenä oli kyömy, alahuuli paksunlainen ja lujaa luonnetta osoittava suu muutenkin ulkoneva — otsa korkea ja kaunis ja silmät suuret, vaaleansiniset ja terävät. Koko hänen pukunsa oli hänen työhuoneessakin ollessaan suurimmalla huolella hoidettu ja erinomaisen aistikas; kirjaillussa sinisessä yönutussa ja mustissa alusvaatteissa ei näkynyt pienintäkään tahraa eikä ryppyä; hienot silkkisukat peittivät pohkeita, joissa ei ollut moitteen sijaa, ja jalat olivat pistetyt ylen hienoihin samettitohveleihin. Huonekin oli erittäin komeasti sisustettu siihen aikaan vallitsevan ranskalaisen tyylin mukaan ja olisi, vaikka ajat olivatkin köyhät, voinut vetää vertoja mille Ludvig XIV:n ministerin työhuoneelle tahansa Versailles'issa.

Kreivi nousi istuimeltaan ja läheni Bertelsköldiä, ontuen vielä siitä haavasta, jonka hän 13 vuotta sitten oli saanut polveensa Väinäjoen yli mennessään. — Joko se on valmis? — kysyi hän tottuneen esimiehen päättäväisellä ja kuitenkin kohteliaalla äänellä.

Bertelsköld ojensi hänelle konseptin, jonka kreivi tarkkaavasti luki läpi. — »Teidän on hovissanne tarkimmalla huolella pidettävä silmällä niitä yrityksiä, joihin mahdollisesti ryhdytään vallanperimyksen järjestämiseksi Ruotsissa, kun Hänen Majesteettinsa, kaikkein uskollisten alamaistensa iloksi, vielä elää ja on täysissä voimissaan. Kaikella ahkeruudella on teidän koetettava estää puuhia semmoisia, jotka voisivat olla Hänen Majesteetilleen ja valtakunnalle varsin vahingol-

Arvid Horn ja Torsten Bertelsköld.

lisiä ja loukkaavaisia, niin että niiden onnistuminen käy peräti mahdottomaksi siellä Teidän hovissanne. Kuninkaallisen senaatin tietoon on tullut, että parooni Görtziä käytetään semmoisiin tarkoituksiin Ranskan hovissa. Senaatti on kunink. kansliakollegin kautta antanut lähettiläs Cronströmille käskyn masentaa Görtzin vaikutusvaltaa; jota paitse mahdatte huomata että, paitse Tanskaa ja valtakunnan hoitajaa, myöskin Hollannin ministeri on se, joka enemmän kuin muut vallat on tehnyt Hänen Majesteetilleen kiusaa ja saattanut valtakunnalle vahinkoa . . . j. n. e.»

— Hyvä on, — jatkoi kreivi, luettuuan kirjoituksen. — Minä näen, että olette tarkoitukseni ymmärtänyt, ja minua ilahduttaa, että minulla on mies, johon saatan luottaa. Me tahdomme säilyttää kruunun Hänen Majesteetilleen niin kauvan kuin mahdollista.

— Niin kauvan kuin mahdollista, — toisti Bertelsköld, hienosti, melkein huomaamattomasti hymyillen.

— Tuo Görtz voi tulla meille vaaralliseksi, — jatkoi kreivi, ollen olevinaan ymmärtämättä Bertelsköldin kaksimielistä vastausta. Hän on valtiöviusaudessa samallinen kuin Kaarle XII on sotakentällä, mies joka aina pelaa *va la banque*. Jos sallimus kerran saattaisi nämä näin erilaiset ja kuitenkin näin yhtäläiset miehet yhteen, niin miehet semmoiset kuin te ja minä olisimme liikaa.

— Peli-onni on epävakainen, vastasi lähetystön sihteeri, niinkuin ennenkin.

— Saatatte olla oikeassa. Pitäkäämme nyt vaan huolta pelastuslautan hankkimisesta tässä uhkaavassa yleisessä haaksirikossa. Mitä uutta?

— Teidän ylhäisyytenne kenties ei tunne sitä huhua, jonka Suomesta tulleet pakolaiset tänä aamuna ovat levittäneet?

— Sittenkun vihollinen sulki Suomen rantatien, ei hallitus ole saanut yhtään postia pohjois-Suomesta.

— Armfeltin sanotaan joutuneen kokonaan tappiolle jossain Pohjanmaalla ja koko armeija lienee hävitetty.

Kreivi Horn kalpeni kovasti, mutta maltoi mielensä melkein samassa tuokiossa ja sanoi: — Minä toivon, ett'ei huhussa ole perää. Viimeisten tietojen mukaan oli Armfelt saanut lisäväkeä Pohjanmaalla ja Galitzin oli vielä Porin tienoilla. Pitää kumminkin pakolaisia kuulustella. Muistelen

kuulleen, että teidän veljenne muutaman sissijoukon kanssa on yhtynyt Armfelttiin. Ettekö ole saanut tietoja hänestä?

— Veljeni on kokonaan unohtanut kirjoitustaidon. Sen vaan tiedän, että hän turhan typerän puolustuksen kautta härsytti vihollisen perinjuurin hävittämään isäimme linnan Mainiemen, lähellä Turkuu.

— Tuomitsette kovin ankarasti sitä koulua, jossa Ruotsin mainehikkaimmat voittoseppeleet ovat kasvanee, — vastasi Horn, olkapäitään kohauttaen.

— Minä suurimmasti kunnioitan koulua, jossa teidän ylhäisyytenne on ollut oppilaana, — vastasi Bertelsköld; — mutta minä vetoan teidän ylhäisyytenne äsken lausumaan arvosteluun pelareista. Veljeni on pannut kaikkityyni yhden kortin varaan ja — tapannut.

— Veljenne on urhoollinen mies; minä en saata syyttää häntä onnettomuudestaan. Mutta olkaa hyvä ja tiedustakaa, mitä meteliä tuolla kadulla pidetään.

Kreivin huomio olikin jo vähän aikaa ollut kiintyneenä tavattomaan hälinään ulkona. Ulos mentyään tapasi Bertelsköld suuren kiljuvan ja karjuvan väkijoukon hieromassa tappelua poliisipalvelijain kanssa, jotka kaksikymmen-miehisen sotilas-patrullin avustamina näyttivät vielä olevan kahdella päällä siitä, oliko käytettävä väkivaltaa vai ei. Tukholma oli näet jo jonkun aikaa ollut niin täynnä pakolaisia Virosta, Liivinmaalta ja Suomesta, ett'ei viimein enää tietty, mihin heitä majoittaa. Kaupunkilaiset, jotka itse saivat kovan ajan rasituksista kärsiä, olivat niin kauvan kuin mahdollista kokee- neet auttaa hätää kärsiviä; mutta kun ehtimiseen uusia laumoja tulvasi kaupunkiin, tyhjenivät vähitellen kaikki varat, ja ensimmäinen hyväntahtoisuus muuttui kärsimättömydeksi ja nurkumiseksi. Kun siis taas toista sataa pakolaista, vilustunutta ja nälkäytynyttä väkeä, saapui jäätä myöten enimmäkseen Ahvenanmaalta, nousi napina ylimmilleen, ja nämät onnettomat ajettiin pois joka paikasta, missä ikänä ilmaantui- vat suojaa anomaan. Poliisimiehistö tahtoi nyt saada pakolaiset lähtemään pois kaupungista ja hakemaan jotain turva- paikkaa maaseuduilla, mutta kun nämä perin väsyneinä vai- keasta matkastaan meren yli eivät suostuneet lähtemään oli heitä nyt väkivallalla siihen pakotettava. Tämä toimenpide hellytti nyt taas tukholmalaisten sydämmet pakolaisten eduksi;

väkijoukko kävi heidän puolelleen ja vaati kovilla huudoilla hallitusta pitämään huolta heidän elatuksestaan. Kapina oli syttymäisillään, ja oli sitä vaarallisempi, kun tyytymättömillä tavallaan oli oikeus puolellaan ja se kääntyi neuvoskuntaa vastaan, jolla oli korkein hallitseva valta kuninkaan poissa ollessa. Tunnettua oli myöskin, että kuninkaallinen neuvos kreivi Horn sekä totutusta tavasta että taipumuksesta eli ylellisesti ja komeasti silloinkin kun yleinen hätä oli ylimmillään eikä kukaan tiennyt tai muistanut, että jalomielinen kreivi, joka oli yhtä antelias kuin rikas, oli tehnyt suurempia yksityisiä uhrauksia kuin kukaan muu sekä valtakunnan puolustukseksi että hätääntyneiden maanmiestensä avuksi.

Sekä pakolaiset että muu väkijoukko samosivat sen-tähden, aseellisen voiman uskaltamatta heitä estää, kreivi Hornin kartanon luo ja täyttivät vähitellen tiukkaan ahtautuen koko kadun. Tungosta lisäsivät ne monet reet, joita pakenevat suomalaiset muassaan kuljettivat, mitkä hevosilla mitkä käsivoimilla, täpösen täynnä saamattomia ukkoja, itkeviä äitejä, parkuvia lapsia ja kaikenlaisia huonekaluja ja arvokkaampia kapineita, joita ei ollut tahdottu jättää viholisten saaliiksi. Koko tämä surkuteltava lauma päästi nyt pahan porinan, johon uhkaavampiakin huutoja sekaantui.

— Leipää, leipää! Me kuolemme nälkään!

— Huoneita ja lämmintä! Me palellumme kuoliaiksi!

— Pois poliisi!

— Onko meillä huoneita kaiken maailman kerjäläisille?

— Se on hallituksen asia.

— Pitäkööt ne siitä huolta, jotka ovat syypäät kaikkeen pahaan.

— Ja jotka estävät kuningasta rauhaa tekemästä.

— Saadakseen itse hallita sitä kauvemmin.

— Kuninkaan syy se ei ole!

— Ei, ei, semmoista kuningasta ei ole toista.

— Eläköön kuningas!

— Hän elää itse kuin halvin sotamies.

— Ei se ole hän, joka rasittaa meitä veroilla.

— Ei, ei, vaan herrat ne rasittavat!

— Ne ne ylellisyydessä elävät.

— Ne ne meitä nylkevät.

— Saadakseen itse olla mahtavia ja elää herkullisesti.

— Sentähden he estävät kuningasta palaamasta; hän kyllä pian ajaisi heidät neuvospöydän äärestä.

— Ja sitten ne vielä yllyttävät venäläistä hätyyttämään meitä, saadakseen yhä edelleen nostaa sotaveroa.

— He ovat ottaneet lahjoja Tanskalta.

— Ja tehdäkseen meidät perin saamattomiksi, ottavat he kaiken nuoren väen pois ja lähettävät sen vihollista vastaan surmaansa saamaan.

— Täällä on niin *monta* *), jotka ovat viluissaaan ja nälissään, mutta rikas kreivi istuu vaan tuolla sisässä samettitakissaan ja sukii suutansa paistilla ja Espanjan viinillä.

— Hukka neuvosherroille! Hukka Hornille!

— Rauhaa ja leipää! Hukka kaikille pettureille!

— Eläköön kuningas! Hurraa!

Ja samassa alkoivat ensimmäiset kivet lennellä kreivin ikkunaruujuja vastaan, mutta vielä meni vaan yksi kulmaikkuna rikki.

Bertelsköld huomasi pian aseman vaaran. Hänen ensimmäinen käskynsä palvelijoille oli, että portti oli salvatava ja luukut alikerrassa suljettavat, sitten että heidän tuli varustautua aseilla, joita sattuisi olemaan saatavilla. Kenenkään huomaamatta ladattiin muutamia vanhoja väkipyssyjä kartanon pihalla. Mutta tuo tuhoa tuottava käsky *massaerex la canaille*, joka sitä ennen ja sen jälkeen on syössyt niin monen suuren miehen hänen korkealta asemaltaan, ei toki päässyt tämän ylpeän nuorukaisen huulilta. Hän muisti, miten hänen isänsä kävi Mainiemen puolustuksessa, ja ilman kin oli käskijän valta tässä talossa toisella. Hän ilmoitti asian vaan muutamain sanoin Hornille.

— Tehkää, mitä tahdotte — virkkoi kreivi olematta koko asiasta milläänkään ja tuskin kohauttaen kynäänsä paperista. Hänen työhuoneensa oli pihalle päin.

— Mutta teidän ylhäisyytenne itse on vaarassa.

— Teettekö hyvin ja kirjoitatte konseptinne valmiiksi?

— Mutta rahvas ryhtyy väkivaltaan, tyytymättömyys kasvaa, kapina uhkaa, neuvoskunnan valta on vaarassa, ja ell'ei

*) Välskäre pani painon tälle sanalle, syystä että, sanoi hän, kyllä ennenkin osattiin puhua *monesta*, mutta että vasta vuodesta 1789 ruvettiin »kansasta» puhumaan.

onnistuta väkijoukkoa rauhoittaa, voi prinsessa ennen iltaa olla hallitsijaksi huudettuna.

Nyt lasi kreivi Horn kynän kädestään, katseli Bertelsköldiä, muotoaan vähääkään muuttamatta, ja sanoi aivan huolettomasti: — no niin, rauhoittakaa joukkoa, jos teitä haluttaa; mutta antakaa miesten pihalla purkaa pyssyt; minä en tahdo, että lapset leikkitelevät ruudin kanssa.

— Olen käyttävä teidän ylhäisyytenne antamaa valtakirjaa, — vastasi Bertelsköld, kiukuissaan siitä, että vielä sai seisoa tuossa kuin koulupoika mestarinsa edessä. Ennen pitkää ilmaantui hän eräisen ikkunaan toisessa kerroksessa. Aika olikin jo ilmaantua; sillä kiviä alkoi sataa tiheämmin, ainakin puoli tusinaa ruutuja oli jo säretyt, ja joka ruudun kilahdukselle hurrasi väkijoukko. — Koetetaan olla puskuksilla tuon suomalaisen sarvikarjan *) kanssa! — huusi joku pilkkakirves joukosta, ja tämä raakamainen pila sai palkakseen uusia hurraahuutoja.

Niinpiankuin Bertelsköld nähtiin ilmaantuvan ja seisovan siinä näöltään tyynenä ja seinää vasten rapisevista kivistä mitään huolimatta, vaikenä hälinä vähäksi aikaa. Haluttiin kuulla, mitä hänellä oli sanomista.

— Hyvät ystävät! huusi hän, hyvillään siitä, että tuo ylimys ainakin sai maksaa jotain ylpeydestään; — hänen ylhäisyytensä kreivi Horn, syntyään suomalainen, katsoo olevansa velvollinen omalla kustannuksellaan elättämään äsken Suomesta saapuneita pakolaisia ja tarjoaa heille maksuttomat asunnot ja elatuksen Fägelvikissä, Stjernebergissä ja Hvitvikissä, missä vaan mieluummin tahtovat ruveta asumaan.

Pakolaiset räjähtivät kova-ääniseen ilohuutoon.

— Ja ett'ei yhdenkään heistä tarvitsisi puutetta kärsiä ennen sinne saapumistaan, tahtoo hänen ylhäisyytensä jakaa

Sarvi = horn.

Suoment. muist.

10 taaleria matkarahoiksi jokaiselle perheelle ja 5 taaleria jokaiselle naimattomalle tahi lapsettomalle pakolaiselle.

— Hurraa! Eläköön kreivi Horn! huusivat suomalaiset. Mutta nyt alkoi melua taas kuulua tukholmalaisten joukosta. Tuo vaarallinen huuto: — me tahdomme kuninkaan takaisin! — kuului uudestaan.

Samassa näki Bertelsköld korkeammalta asemaltaan komppaniin sotaväkeä, kiiltävät kiväärit olalla, pikaista marssia lähenevän kadun päästä. — Vielä yksi sana! — huusi hän pilkallisen kohteliaasti. — Ystävät ja naapurit tukholmalaiset, hänen ylhäisyytensä saattaa teidän tietoonne, että hän lahjoittaa teille — ne ruudut, jotka te hyväntahtoisesti olette korjanneet hänen huoneissaan!

— Hukka Hornille! Hukka neuvoskunnalle! Eläköön Kaarle kuningas! — kiljui joukko uuden vihan vallassa, ja pakolaisten rukoilevat äänet hupenivat yhä yhtyvään melskeeseen.

4. Karoliini.

Käsittääksemme tämän katumetelin merkitystä, joka muissa tiloissa olisi päättynyt vaan vähäiseen rähinään ja tuottanut hiukan ansiota lasimestarille, on meidän muistaminen, että neuvoskunta äskettäin oli päästänyt säädyt tyhjin toimin kotiin menemään, että tyytymättömyys oli yleinen, tila epätoivoinen, mitä kummallisimpia huhuja oli kuninkaasta kulkemassa, kaikki puolueet olivat riidassa keskenään ja pääkaupunki melkein kokonaan vailla sotaväkeä. Ei kukaan voinut edeltäpäin arvata, mihin liike oli pysähtyvä, jos sattumalta joku kipinä sytyttäisi kaikki tulenarat aineet palamaan.

Tulossa oleva sotavoima oli eräs äskettäin kokoonpantu varakomppaniia Uplannin rykmentistä, enimmäkseen ihan nuoria rekryyttejä, joita muutamat Maunu Stenbockin jällelle jääneistä ja Tönningenin tappiossa pelastuneista sotamiehistä

olivat aseiden käytäntöön harjoittaneet. Komppaniia seisahtui likimmäiseen kadunkulmaan, ja päällysmies komensi: kivääri jalalle. Näytti niinkuin tahdottaisiin hieroa rauhaa väkijoukon kanssa, joka eneni ehtimiseen. Kaikkein silmät kääntyivät nyt kreivi Hornin asuntoon; odotettiin tämän kuuluisan neuvosherran tulevan näkyville. Mutta ei hän tullutkaan; hän halveksi rauhan hieromista kapinallisen roistoväen kanssa.

Katu oli nyt kokonaan suljettu. Eräät vaunut, jossa nähtävästi oli matkustavia maaseudulta, eivät päässeet tungoksesta eteen ei taa. Muutamat vallattomat pojat sivalsivat hevosia ruoskalla, ne hyppäsivät pystyyn ja työnsivät vaunuja takaperm väkijoukon päälle. Lähinnä seisovat siirtyivät syrjään, haukkuivat ja uhkailivat ruvetakseen vaunuja kaatamaan. Eräs naisen ääni käski ajajaa hillitsemään hevosia, mutta se oli mahdotonta; melu ja tungos oli hurjistuttanut hevoset.

Samassa tunkeutui tavattoman kookas ja hartiakas mies väkijoukon läpi. Sotainen ryhti ja harmaalla talonpojan takilla peitetyt univormun jäännökset osoittivat miehen ammatin; mutta kulunut huoleton asu, tuo kummallinen, riutunut, milt'ei hurjistunut ilme miehen alkujaan jaloissa ja kauniissa kasvoissa teki hänet pikemmin rosvon näköiseksi, joka vasta oli tullut metsästä ja nyt ihmeekseen huomasi olevansa keskellä pääkaupungin vilinätä.

Muukalainen näytti huomanneen vaaran, johon vaunut olivat joutuneet, ja työnteli vankoilta käsivarsillaan väkijoukkoa pois tieltään melkein niinkuin harjaantunut uimari halkoo aaltoja uidessaan. Ennen pitkää seiso i hän vaunujen vieressä, tempasi oven auki ja huusi selvällä ruotsinkielellä vaunuissa olevalle vallasnaiselle, että hän astuisi ulos eikä hätäilisi, sillä hän kyllä hoitaisi hänet hyvään turvapaikkaan.

— Minä en pelkää, — vastasi nainen, joka oli tavattoman kaunis, surupukuun puettu ja näöltään 30 vuotias; — mutta onhan yhtä mahdotonta jäädä tähän seisomaan kuin ajaa eteenpäin. Olkaa hyvä ja viekää minut kreivi Hornin asuntoon tässä vastapäätä.

Outo mies ei vastannut, hänen jo ojennettu kätensä vaipui alas, ja hän seiso i tuokion liikkumatonna. Sill'aikaa tunki väkijoukko päälle, ja ahdinko kävi niin ankaraksi, että tuskin voi liikauttaa kättä tai jalkaa vaunujen vierellä.

— No...? — sanoi mustiin puettu nainen malttamattomasti. — Tekö tässä pelkäättekin?

— Jalkaisin ette pääse kulkemaan, — vastasi vieras epäröiden.

— Niin olkaa siis hyvä ja kantakaa minut. Näytättepä kantaneen raskaampiakin taakkoja ja rynnänneen tiheämpäinkin muurien läpi.

Vaikka taalalaishattu oli syvälle painettuna muukalaisen otsalle ja hänen poskensa tuulista kaikenlaisista ahavoittuneet, saattoi kuitenkin nähdä, kuinka hän punastui. Mutta tässä ei ollut aikaa viivyttellä. Hän nosti kauniin taakkansa keveästi kuin lapsen vasemmalle käsivarrelleen, samalla kun oikealla kädellään alkoi työnnellä väkijoukkoa syrjään, niinkuin myrsky kallistaa aaltoilevaa viljavainiota. Molemmin puolin häntä kaatui kiroillen ja kiljuen kansaa yksi toisensa perästä. Jo viimein pääsi hän osoitetun talon portille. Siellä laski hän taakkansa maahan ja asettautui puolustusasemaan kantamansa naisen eteen, sillä portti oli sulettu.

Joko lienevät lähinnä seisovat närkästyneet muukalaisen vähän kovakätisestä kohtelusta, tai lience häntä hänen portin edessä seistessaan ruvettu luulemaan kreivin väkeen kuuluvaksi, oli miten oli, ei kestänyt kauvan, ennenkun väkijoukon kiukku kääntyi miestä vastaan portin luona. Ensimmäisten herjaussanojen jälkeen alettiin kiviä heittää ja keppiä heilutella. Mies ei kumminkaan näyttänyt vaarastaan mitään huolivan; hänen ainoana tarkoituksenaan oli olla kilpenä kaikkia niitä aseita vastaan, jotka voisivat sattua mustiin puettuun vallasnaiseen. Pari likinnä seisovaa miestä, eräs vaskisevän kisälli ja muuan oluenpanijan renki, lienevät luulleet tätä pelonilmaukseksi ja astuivat rohkeasti esiin tarttuakseen tuota pitkää miestä kaulukseen ja heittääkseen hänet maahan ja antaakseen hänelle selkään. Mutta tästä erehdyksestä oli heille käydä hullusti. Muukalainen tarttui kummallakin kädellään miehiä rinnuksiin, nosti heidät molemmat suoralla kädellä ylös maasta ja paiskasi heidät sitten niin ankarasti kenttään, että kaikki jäsenet rutisivat ja veri purskahti molempain urbojen suusta ja sieramista.

Voiman osoitus vaikuttaa aina kansaan, varsinkin kun se on noin tavaton, ja ruotsalaiset olivat siihen aikaan niin ihastuneet kaikellaisiin hämmästyttäviin urotekoihin, että

Karoliini.

ympärillä seisovain mieliala yhtäkkiä muuttui kunnioitukseksi, milt'ei ihastukseksi, jota vastoin kaatuneita alettiin pilkata. — Kas siinä sinua koputettiin, kupariseppä! Siinä sait näppäyksen henkitappiisi, oluenpanija! — kiljui joukko.

— Hän tuolla portilla ei olekaan mikään kyyhkysen poika! Ketä haluttaa koettaa uudestaan?

— Antakaa hänen olla! — huusi eräs toinen ääni. — Ettekö näe tuota pitkää säilää, joka rippuu hänen talonpoikaisen takkinsa alla? Ettekö ymmärrä, pöllöt, että hän on kuninkaan sinisiä poikia?

— Aa . . . onko hän kuninkaan sinisiä! Onpa kyllä, sen näin heti hänen tempauksistaan. Eläköön Kaarle kuningas!

— Eläkööt hänen reippaat poikansa! Hurraa!

— Kas, näetkö vaan? Mies nostaa hattuaan. Olipa tyhmästi, että ruvettiin toraamaan sinisen kanssa. Kuuleppa toveri siellä portin luona, elä ole leikkipuheista milläskään, tule juomaan lasi meidän kanssamme, me panemme kolme äyriä mieheltä ja annamme noiden toisten riidellä kreivin kanssa niin paljon kuin heitä vaan haluttaa.

— Kiitoksia vaan, — vastasi vieras, leppyneenä noista eläköön-huudoista kuninkaalle, jonka nimeä mainittaissa hän aina hattuaan kohautti. — Minulla on teille terveisiä tuotavana, — lisäsi hän, — mutta niistä saamme sitten puhella. Auttakaa minua nyt saamaan tämä nainen turvalliseen paikkaan.

— Odottakaa, — vastasi eräs hansikkaiden tekijä, joka oli tekemisissä ylhäisten kanssa, — jättäkää se asia minun huolekseni. Kreivi Bertelsköld! kreivi Bertelsköld!

Vieras punastui taas, mutta huomasi samalla, että huuto tarkoitti erästä toista henkilöä, joka taas näkyi ikkunassa. Hansikkaiden tekijä virkkoi ikkunassa olevalle miehelle vielä muutaman sanan, eikä kauvan kestänyt, ennenkun portti avattiin ja Torsten Bertelsköld tuli näkyviin, tarjoten kätensä mustiin puetulle naiselle. — *Madame Rehnfelt!* — huudahti hän. — Teidän kätenne, tehkää hyvin; nyt saatatte olla aivan huoleti.

— Kiitän teitä, kreiviseni, mutta suvaitkaa minun tuoda urhoollinen puolustajani muassani! — sanoi sotaneuvos Rehnfeltin nuori leski, sillä hän se oli. Mutta pitkä vieras oli jo kadonnut.

— Lundberg, — virkkoi kreivi Torsten eräälle palvelijalle, — hae käsiisi se pitkä mies, joka seisoj tässä portilla ja anna hänelle tämä rahakukkaro. Olen onnellinen, Eeva hyvä, voidessani pelastaa teidät. Seuratkaa minua, kreivinnan huoneet tuolla ylhäällä ovat toki onneksi pihalle päin.

Mustiin puettu nainen seurasi häntä. Mutta vielä portilla katsahti hän taaksensa ja virkahti ikäänkuin ajatuksiinsa: — kummallinen mies! Tahtoisin kumminkin saada itse kiittää häntä.

— Elkää olko millännekään, — vastasi kreivi Torsten hymyillen; — hän kukatiesi jo parhaallaan istuu kapakassa ja juo kuninkaan onneksi. Hänen laisilleen miehille on siinä aina tarpeeksi aihetta maljan tyhjentämiseen.

— Oli kuitenkin hänen käytöksessään jotakin . . . Mutta te saatatte olla oikeassakin. Kummallista! minä tiedän vaan yhden, joka voisi hänelle voimissa vertoja vetää.

— Ja kuka se olisi, jos rohkenen kysyä.

— Teidän veljenne.

— Mikä päähänpisto! Mutta te tarvitsette levätä. Tulkaa, niin menemme kreivittären luo.

5. Hatut päästä pois!

Meteli kreivi Hornin talon edustalla jatkui yhä. Puolueiden salaiset nuuskijat olivat nähtävästi liikkeellä yllyttämässä väestöä mielenosoituksiin ja pakoittamassa hallitusta johonkin puolueeseen yhtymään. Tuo sekava, kuohuva tyytymättömyys nykyisiin oloihin piti mielten hehkua yhä edelleen vireillä, ja sekä ne, jotka tiesivät, että ne, jotka eivät tienneet, mitä muutoin tahtoivat, olivat kuitenkin kaikki siinä kohden yksimielisiä, että tahtoivat muutoksia — joitain muutoksia nykyisiin sietämättömiin oloihin.

Vaikutukset puolueiden tahallisista yllätyksistä huomattiin kohta siitä, että ensimmäiset hajalliset huudot vähitellen keskittyivät yhdeksi ainoaksi, joka silloin todella olikin kaikkien puolueiden yhteinen tunnussana »*rauhaa! rauhaa!* Me tahdomme rauhaa!»

— Kuulkaapa roistoväkeä tuolla ulkona! — sanoi kuninkaallinen neuvos Falkenberg, joka yhdessä useampain muiden neuvoskunnan herrain kanssa oli rientänyt paikalle ja päässyt sisään erään takaportin kautta. — Siellä pidetään uusia valtiopäiviä paljaan taivaan alla, se ero vaan, että ovat vähän meluisemmat kuin entiset. Tekisi mieli sanoa: Ruotsin suu nyt puhuu!

— Ruotsin suu on ollut niin kauvan puhumatta, että se nyt oudokseltaan kiljuu, — virkkoi eräs toinen neuvoskunnan jäsenistä, kreivi Hornin appi, sotamarsalkka kreivi Niilo Gyllenstjerna, joka, samoin kuin Falkenberg, oli epäsuosiossa ja milt'ei ilmeisessä epäsovussa äärimmäisten kuningasmielisten kanssa.

— Tyhjää kiljunaa! — virkkoi kreivi Horn. Hän, joka paremmin kuin kukaan muu tunsi valtakunnan aseman, tiesi myöskin, ett'ei uusi aika vielä ollut kuin hedelmä puusta poimittavaksi kypsynyt. — Tehkää hyvin ja antakaa jakaa luvatut apurahat pakolaisille! — lisäsi hän, kääntyen Torsten Bertelsköldin puoleen.

— Rauhaa! rauhaa! — kiljui väkijoukko yhä kovemmin, ja taas kilahti ikkunanruutu viereisessä huoneessa.

Naiset, jotka olivat paenneet pihanpuoleisiin huoneisiin, eivät voineet pysyä niin tyyninä kuin herrat. Kreivitär Horn rukoili isäänsä lepyttämään joukkoa, ja Eeva Rehnfelt pyyteli samaa enoltaan, vanhalta Falkenbergilta. Kaikki ahdistivat sitten yksissä tuumin kreivi Hornia.

Tämä uljas aatelismies, josta eivät edes hänen kadehtijansakaan voineet sanoa, että hän koskaan olisi pelännyt, oli ennen valtiomieheksi tuloaan ollut soturi. Vaikka hän vast'ikään oli kieltänyt kaikki kovat toimenpiteet väkijoukkoa vastaan, välttääkseen vähintäkin epäluuloa siitä, että hän käytti väkivaltaa oman itsensä suojelukseksi, niin on kuitenkin luultavaa, että hänen soturina oli vaikea taipua valtiomiehelle välttämättömän maltin alaiseksi. Tiedustelijoita lähetettiin kadulle ja ne toivat uusia tietoja tilasta tuolla ulkona.

Sanoivat havainneensa, että väkijoukolle jaettiin rahaa ja että kapakoissa annettiin juomatavaroita ilmaiseksi. Kreivi Horn neuvotteli muiden neuvoskunnan herrain kanssa, ja tuloksena siitä oli se, että lähetettiin sana sotapäällystölle käskyllä puhdistaa kadut kiväärin perää käyttäen ja vangita metelin-nostajat.

Tahdottiinko siis jouduttaa yleistä kapinaa? Mutta kuka voi sanoa, milloinka toimenpiteet järjestyksen palauttamiseksi ovat lailliset ja oikeuden mukaiset? Nämä ylhäiset herrat tiesivät, että he enemmän kuin kukaan muu tahtoivat rauhaa; mutta sota oli kuninkaan tunnussana. Rahvas vaati rauhaa! ja löi Hornilta ruudut rikki, samalla kuin huusi: eläköön kuningas! Tällöistä on kaikkina aikoina rahvaan johdonmukaisuus ollut.

Tuskin oli tämä käsky annettu, kun Bertelsköld, joka kiikari kädessä oli seisonut ikkunassa, kuiskasi kreivi Hornille jotain korvaan, ja seurauksena siitä oli, että vastakäsky hetikohta lähetettiin. Kreivin vieraat lähenivät nyt yksi toisensa perästä ikkunata ja näkivät, että ilmeinen muutos oli tapahtunut väkijoukon käytöksessä. Hälinä oli melkein kokonaan lakannut, vihollisuudet tauonneet, ja joukko alkoi ahtautua yhteen. Kaikki tunkeusivat yhden ainoan paikan ympärille tuolla tuonempana kadun kulmassa. Tuontuostakin kuului hyväksymisen sekavaa sorinaa, tahi nureksimisen hillittyä jupinaa, niinkuin olisi kaukainen koski jymissyt; sitten olivat kaikki niin hiljaa, että etäisimmätkin, jotka eivät voineet tietää, mistä oli kysymys, vaikenivat, kun huomasivat etumaisten olevan ääneti, ja koettivat tunkeutua likemmä kuullakseen, mitä oikeastaan oli tekeillä.

— Valtiopäivämme ovat aina samanlaiset, — sanoi Falkenberg, vähän pilkallisesti. — Nuoralla tanssijoilla siellä aina on parhaat markkinat.

— Enpä luule, että rahvas tänä päivänä välittää moista huvituksista, — arveli Gyllenstjerna. — Vai olisiko kreivi Horn lähettänyt jonkun narrittelijan heille ilveilemään?

— Minä tunnustan, — vastasi kreivi, — että olisin saattanut sitä koettaa. Mutta ajat muuttuvat, rahvas, joka aina on leikkikaluihin mieltynyt, huutaa nyt jotain uutta — kenties meidän päitämme. Yritys ei olisi luullakseni tällä kertaa onnistunut. Tuolla he tunkeutuvat erään puhujan

ympärille, ja mieleni tekisi tietää, mitä hänellä on heille sanomista.

— Lundberg on lähetetty kuulustelemaan ja on kohta ilmoittava, miten asiat ovat, — sanoi Bertelsköld, ojentaen kiikarin esimiehelleen.

— On kuin näkisin pitkän haamun keskellä väkijoukkoa, — sanoi kreivi Horn.

— Kenties se on teidän ylhäisyytenne kassööri, Långström, joka jakelee rahoja.

Kokenut valtiomies naurahti. — Kun ihmiset palvelevat kultaista vasikkaa, he hyppivät ja riekkuvat sen ympärillä; ei olisi sen voima riittänyt melua noin yhtäkkiä vaientamaan

eikä olisi se voinut saada noita satoja äänettöminä yhteen ainoaan paikkaan kokoontumaan. Katsokaapa tarkemmin, hyvät herrat, se on varmaan pappi, joka tuolla saarnaa.

— Melu alkaa taas . . . ei, nyt se vaikenee . . . kuulkaapa! siellä huudetaan: hatut päästä pois! hatut päästä pois!

— Kautta Jupiterin, hatut lentävät pois, kaikki päät paljastuvat . . . katsokaahan, liikunto käy keskeltä ulospäin, niinkuin ympyrät tyyneen vedenpintaan viskatun kiven ympärillä.

— Miehet pyyhkivät hihoillaan silmiään ja naiset esiliinainsa liepeillä.

— Joll'ei se kunnan mies Isogaeus olisi kuollut jo useita vuosia sitten, luulisin hänen nousseen haudastaan Klaa-

ran kirkkotarhasta pitämään nuhdesaarnaa noille ilkeiltäisille veitikoille tuolla kadulla.

— Hyvät herrat, — jatkoi Horn puhettaan, — lähinnä Jumalan nimeä on vaan yksi nimi Ruotsinmaassa, jolle kaikki päät paljastetaan. Jos ei tuo puhuja ole pappi ja hänen puheensa saarna, niin hän varmaankin on joku kotiin palannut sotamies, joka kertoo heille . . .

— Eläköön Kaarle kuningas! Kaarle kuningas! . . . Rajaton hurraahuuto kaikui väkijoukosta, alkaen etummaisista riveistä ja leviten viimeisiin asti, täydentäen kreivi Hornin keskeytyneen lauseen. Sitten oltiin taas hiljaa; puhuja pitkitti puhettaan ja väkijoukko kuunteli, mutta matkan pituus esti herrain täällä ylhäällä eroittamasta, mistä oli kysymys.

— Mitähän se heille sanoo? — kyseli kreivitär Horn naiselle luonnollisella uteliaisuudella.

— Mitäpä voinee hän sanoa kansalle, joka näkee nälkää ja vilua, nääntyy kaikenmoisten kuormain alla ja on joka haaralta vihollisen ympäröimänä — mitäpä voinee hän muuta heille sanoa kuin mitä kansa itse vast'ikään huusi: rauhaa! rauhaa! — vastasi Gyllenstjerna.

— Olen varma siitä, että hän lupaa heille rauhaa kevääksi, sanoi Falkenberg. — Se mies on talteen otettava. Kenties on hän joku salainen Tanskan lähetti.

— Jos se on hän, joksi minä häntä luulen, — kuis-kasi rouva Rehnfelt enolleen, — niin rauhaa hän viimeksi vaatii.

Tuskin oli tämä sanottu, kun uusi sekava sorina syntyi kadulla, ja selvästi voitiin erottaa sanat: sotaa! sotaa! eläköön kuningas! Suomeen! Suomeen!

— Mitä? — huudahti Gyllenstjerna. — Vast'ikään he tahtoivat kukistaa neuvoskunnan, saadakseen rauhaa; nyt tulevat he meitä ahdistamaan, saadakseen sotaa. Minun täytyy sanoa, että heidän edellisessä pyynnössään oli koko joukon enemmän järkeä.

— Rahvaan järkeä! huudahti Falkenberg, ylenkätseellisesti hymähtäen.

— Niin, — sanoi Horn. — Ja rahvaan innostusta. Mitä olisikaan tämän kansan avulla voitu tehdä, ell'ei sitä olisi kuolemaan asti ahdistettu! Se on vuosikymmeniä vuotanut verta sadoilla tappotantereilla; se on antanut auran

äärestä ainoan miehensä; se on antanut itseään teurastaa, ryöstää, polkea, ollakseen pylväänä tuolle sankarille, joka nyt täyttää maailman uroteoillaan ja hullutuksillaan. Ja kun se kurjuuden kuorman alle nääntyneenä huokaa rauhaa, silloin ei tarvita muuta kuin että joku sininen ilmaantuu joukkoon ja kertoo heille taruja, niinkuin niitä lapsille kerrotaan, Kaarle kuninkaasta ja hänen voitoistaan — ja heti paikalla on tämä kansa valmis unohtamaan kaikki tappiot, kaikki kärsimykset ja jälleen huutamaan eläköönsä hänelle, joka on sen veren vuodattanut, ja jälleen huutamaan: sotaa! sotaa! ikäänkuin ei koskaan olisi päässyt tietämään, mitä sodat maksavat! Hyvät herrat — tätä kansaa sopii moittia, sitä sopii sanoa hyvin kevytmieliseksi, — mutta ihmetellä sitä sentään täytyy.

6. Sanansaattaja Suomesta.

reivi Hornille saapuneet ilmoitukset vahvistivat kohta sen, että tämä kokenut valtiomies oli oikein arvannut. Eräs tavattoman pitkä oudosti puettu soturi oli ilmaantunut väkijoukkoon ja alkanut voimakkaasti vastustaa rauhan vaatimuksia. Hän oli yksinkertaisella ja miltei raa'alla sotamiehen kielellä, joka parhaiten pystyikin kuulijoihin, puhunut heille kuninkaan ihmeellisistä sankariteoista ja hänen erinomaisesta alttiiksi antavaisuudestaan: kuinka hän ei milloinkaan ollut säästännyt itseään enemmän kuin halvin sotamieskään; kuinka hän kourallisella urhoollisia miehiään oli tuhansia voittanut ja oli vieläkin voittava! kuinka hänen suurin virheensä oli se, että oli luullut ja vieläkin

luuli ruotsalaisia voittamattomiksi; kuinka hän nyt oli kovassa pulassa ja varmasti toivoi, että vaikka koko maailma hänet hylkäisi, hänen kansansa ei sitä tekisi; kuinka hän kerran vielä oli palaava ja rautakädellään rusentava kaikki valtakunnan viholliset; kuinka se hänen mieltänsä pahoittaisi, jos ruotsalaiset hänen poissa ollessaan olisivat alkaneet luulla omaansa ja hänen asiaansa menetetyksi; kuinka vihollinen nyt oli valloittanut Itämeren maakunnat ja viimeksi Suomenmaankin, joka kaikkina aikoina oli niin uskollisesti vertaan vuodattanut ja taistellut Ruotsin etuvartijana; kuinka Armfeltin armeija nykyisin oli sotinut verrattomalla urhoollisuudella, mutta joutunut tappiolle Isossakyrössä De la Barren pelkuriuden tähden, ja kuinka häpeällistä olisi ruotsalaisille, jos he tässä ylen suuressa hädässä jättäisivät aseveljensä tuolla puolen meren apua vaille. Seuraus tästä kertomuksesta oli tuo kiihkeästi kajahtava uusi sotahuuto, ja väkijoukko pakkausi uudelleen kreivi Hornin asunnon ympärille pyytämään pikaista apua hävitetylle Suomelle.

Nämä sanomat saatuaan, katselivat neuvosherrat toisiaan vähän hämillään. — Koko maailma tietää siis, että olemme kärsineet tappion Pohjanmaalla, ja hallitus ei tiedä siitä mitään, — sanoi Falkenberg.

— Onhan mahdollista, — vastasi Horn, — että joku yksityinen henkilö on ennättänyt Merenkurkun poikki, ennenkun Armfeltin sanansaattaja ehtii tuoda sanoman Tornion kautta.

— Oli miten oli, sanansaattaja on talteen otettava ja häntä tarkoin tiedusteltava, — arveli Gyllenstjerna.

— Se pitkä sotamies seisoo portilla ja anoo päästäkseen teidän ylhäisyytenne puheille, — ilmoitti juoksija Lundberg, joka taas oli ollut ulkona tiedustelemassa.

— Laske hänet sisään, — vastattiin lyhyesti.

Kaikkein silmät kääntyivät ovea kohti. Torsten Bertelsköld, joka tällä aikaa oli hoitanut yksityisiä asioitaan ja selittänyt sotaneuvos Rhenfeltin ihanalle leskelle, kuinka väärin tämä tekisi, jos hän, joka oli syntynyt ja kasvatettu mitä loistoisimmassa asemassa elämään, kuluttaisi elämänsä kukoistus-ajan maatilallaan Smälannissa, havaitsi harmikseen, ett'ei hänen mielittelynsä mitään vaikuttanut. Kaunis rouva Rhenfelt näytti hajamieliseltä ja hänen ihailijansa tarkka

silmä huomasi hyvin, että nuo kauniit silmät, samoin kuin muidenkin silmät, olivat ilmeisellä mielenkiinnolla luodut ovea kohti, josta tuota kovan onnen sanansaattajaa odotettiin sisään astuvaksi.

Torsten Bertelsköld arvasi syyn. — Teitäkin, kaunis Eeva, — sanoi hän pisteliäästi, — miellyttää niinkuin muitakin naisia kummalliset asiat. Pelkään kuitenkin, että nuo onneaan ajelevat ritarit Suomen pirteissä ovat pitäneet miellesään vaan toisen puolen muinaisten ritarien tunnussanasta. Meidän aikamme ritarit ovat *Orlando furioso*’ltamme oppineet pitämään kunniaa suuressa arvossa, mutta kauneutta sitä vähemmässä, ja suuresti erehtyisin, jos ei esim. veljeni, joka on niin mainio jäsen tuossa kuljeksivassa ritarikunnassa, pitäisi suuremmassa arvossa hevosta kuin hovinaista, ja arvaisi jonkun rämeen valloittamista Pohjanmaalla ansiollisemmaksi teoksi kuin hempeimmän naissydämmen voittamista Tukholmassa.

— Te olette kenties oikeassa, — vastasi Eeva Rhenfelt, — ja mitä veljeenne tulee, niin voivat asiat paljo muuttua neljässätoista vuodessa, jotka ovat kuluneet siitä kuin hänet viimeksi näin. Mutta sitä en usko, että Kaarle kuninkaan välinpitämättömyys sentään estää ketään ruhtinatarta, ketään naista Europassa, *häntä* ihailemasta, häntä rakastamastakin, jos joku rohkenisi kurottaa rakkautensa niin korkealle.

— Olen kyllä kuullut sanottavan, että naisen sydämeen ratsastetaan suurinta tietä pölyisin saappain ja verisin kannuksin, mutta en ole voinut uskoa ovien olevan niin selki-selällään. Miesten ja naisten osat mahtavat näinä aikoina olla vaihdoksissa, koska kuulen, että kaunottaret väkisin tahtovat ensi askeleen astua. Mutta jätetään se asia siksensä. Minä odotan hyvin malttamattomasti tuota sanansaattajaa Suomesta. Olemme joutuneet tappiolle; veljeni oli epäilemättäkin taistelussa, ja kun tuntee hänen uhkarohkeutensa, voisin sanoa hänen hurjapäisyytensä . . .

— Niin te, kreiviseni, toivotte, että tämä urhoollinen ja ritarillinen sotilas ei enää ole oleva esteenä, kun valtioviisaus ryhtyy vähemmin vaarallisia voittojaan voittamaan . . .

— Rouvaseni, meillä ei ole mitään perintöä toisiltamme kadehdittavana, — vastasi vihastuen Torsten Bertelsköld.

Samassa astui sotamies sisään.

Eeva Rhenfelt tunsu heti suojeijansa, joka pari tuntia sitten oli kantanut hänet väentungoksen läpi. Hänen eriskummaisessa puvussa ja harmaassa talonpoikaisessa takissaan, joka oli vedetty miltei repaleiksi kuluneen sinisen univormun päälle, näkyi merkkiä äskeisestä ahdingosta kadulla, ja nuo partaiset posket, jotka eivät moneen aikaan olleet partaveistä nähneet, tekivät hänet villiityneen näköiseksi ja olivat omittuisena vastakohtana hänen muutoin komealle varrelleen ja jaloille, miehuullisille kasvoilleen — vastakohtana, jonka tuo loistava seura ja hovilaisten huolelliset vaatteet tekivät vieläkin tuntuvammaksi.

Vieras itsekin nähtävästi huomasi esiintymisensä outouden; hän kävi hämilleen ja tapaili sanojaan.

— Astukaa lähemmä! — sanoi kreivi Horn sillä ylhäisen kohteliaalla äänellä, millä mies hänen asemassaan puhuttelee alhaisempaansa, kun tämä pelkästä kunnioituksesta kadottaa rohkeutensa. — Olette tahtonut puhutella minua. Mikä on nimenne?

— Nimeni ei ollut tuntematon silloin, kun minulla oli kunnia lainata teidän ylhäisyydellenne hevoseni Narvan luona, tai kun minun suottiin Wäinäjoen, Klissovan ja Thornin luona taistella teidän ylhäisyytenne komennon alla, — vastasi vieras uljuudella, joka sopi hänelle oivallisesti, parrasta ja sarkatakista huolimatta.

— Mitä! — huudahti kreivi tuolla tuttavallisella äänellä, jolla hän aina puhutteli vanhoja asekkumppaneitaan — ja missä rykkmentissä palveli — *au diable*, minä olen unohtanut nimen; suokaa se minulle anteeksi, kunnan ystävänä!

— Nimeni on Kustaa Aadolf Bertelsköld, siihen aikaan kornetti henkirakuunoissa, sittemmin henkivartijain joukossa, ja tätä nykyä jälleen henkirakuunoissa; majuuri teidän ylhäisyytenne palvelukseksi.

Ylhäinen seura sai suuret silmät, ja Torsten Bertelsköld kaikista suurimmat. Ollen mestari teeskentelemään, tervehti hän hetikohta veljeään mitä herttaisimmalla sydämmellisyydellä. Tähän yhdistyi kreivi Hornkin, ja kilvan riennettiin nyt äsken tulleelle huomaavaisuutta osoittamaan. Ainoastaan kreivitär Horn osoitti, ollen hämmästyvinään, niitä selviä jäl-

kiä, joita odottamattoman vieraan märät, kannuksilla varustetut saappaat olivat kalliille matoille jättäneet.

Kustaa Bertelsköld irroittautui pian kyselevien käsistä ja astui suoraa tietä kreivi Hornin eteen ja sanoi yht'äkkiä:

— Teidän ylhäisyytenne! Armfelt on voitettu ja Suomi menetetty. Minä olen henkeni uhalla tullut Merenkurkun yli ja ratsastanut tänne yötä ja päivää pyytämään pikaista apua. Toivon teidän ylhäisyytenne sentähden suovan anteeksi, että tällä tavoin astun teidän eteenne.

— Mikä onnettomuus! — huudahti kreivi Horn pane-matta mitään huomiota viimeisiin sanoihin. — Herra kreivillä on luultavasti ilmoituksia ja ohjeita kenraalimajuri Armfeltiltä?

— Minä jouduin tappelussa pääjoukosta erilleni ja murtausin Waasaan; sieltä tulin Pirkkiön saaristoon ja sieltä jäitse Länsipohjaan.

— Tehkää hyvin ja kertokaa tappelun meno.

Kustaa Bertelsköld kertoi sen.

— Se on ääretön onnettomuus, — jatkoi Horn totisena. — Valtakunnan varat ovat tyhjennetyt; on aivan mahdotonta lähettää Suomalaisille täältä mitään apua.

— Teidän ylhäisyytenne lienee oikeassa. Ja yhtä-kaikki — suokaa rohkeuteni anteeksi — ei sovi, ei saa Suomea menettää. Ruotsin varat ovat lopussa, mutta sillä on toki vielä kädet vapaat kotonansa. Kun jäsen omasta ruumiista on vaarassa, kun veri omaa verta, sydän omaa sydäntä apua huutaa, silloin täytyy keino pelastukseen keksiä. Teidän ylhäisyytenne tietää, mitä Suomi on ollut Ruotsille ja mitä se tällä hetkellä vielä on. Se puolustaa vielä itseään niinkuin viimeinen soturi valtakunnan ulkovarustuksilla, mutta se sortuu ylivoiman alle, se vuotaa verensä kuiviin, se kuolee. Teidän ylhäisyytenne! Suomi *täytyy* pelastaa, vaikka se maksaisi kaiken, mitä meillä on, oikean kätemme ja puolen elämästämme!

— Nuori mies, — sanoi Gyllenstjerna, — hallitus on tekevä, mitä sen voimissa on; sen enempää ei saata kukaan järjellinen mies meiltä vaatia. Rahavarastomme ovat tyhjät . . .

— Me otamme hopeat pöydiltämme . . .

— Se on jo tehty. Prinsessa itse syö tina-astioista.

— Timantit kuninkaan kruunusta! Tukaatit lastemme säästö-astioista! Vihkisormus äitimme kädestä!

— Miksi ei toteutettaisi Stjerneldin esitystä, että Breitenfeldin, Lützenin, Warsovan ja Narvan voittomerkit olisivat säätyjen suostumuksella huutokaupalla myytävät! — huudahti Falkenberg pisteliäästi*).

— Eikö mitään muita keinoja löydy? Asetettakoon vapaajoukkoja.

— Naiset, lapset ja ukot kyntävät peltoja. Tilat joutuvat autioiksi. Koko Skånessa tuskin on 12,000 miestä.

— Ne 12,000 lähtekööt sotaan. Lapset asettavat kivääriin ukkojen olkapäille ja laukaisevat. Äidit valmistavat ruutia ja valavat luoteja. Tyttäret puolustavat Ruotsia, niinkuin Wärendin tytöt muinoin tekivät.

— Tanska karkaa niskaamme.

— Ruotsilla on useampi kuin yksi Stenbock.

— Joka haaralla vihollisia, kateutta ja petosta; kaikkialla odotetaan Ruotsin sortumista.

— Kuningas tulee!

— Rauha — vaan ei kuningas, voi meidät pelastaa.

— Jalot herrat ja valtakunnan hallitushmiehet! — puhkesi Suomen sanansaattaja sanomaan, ja kuuma kyynel vierii hänen miehekästä, ruskettunutta poskeaan pitkin — kun on taisteltava hengen, veljen asunnon, tyttären kunnian puolesta — silloin ei ole aikaa arveluun. Silloin ei kysytä, mistä ase saadaan ja kuka sillä lyö, — silloin lyödään nyrkillä, silloin taotaan, niinkuin karthagolaiset, muinoin miekkoja porttien sarnoista, liesien arinoista ja viimeisestä aurasta! Naiset leikkaavat hiuksensa köysien punontaan, ja lapset antavat viimeisen paitansa sotavöiksi... Oi, jalot herrat, huomenna riennän takaisin Suomeen; elkkää kieltäkö minua viemästä sinne lohdutusta, toivoa — sillä toivoton taistelu on sama kuin taistelu kuolema povessa. Kreivi Horn, jalo, urhoollinen kreivi Horn, te olette niinkuin minäkin suomalainen syntyänne! Nämät toiset herrat ja kuninkaan neuvokset ovat rehellisiä, viisaita ja isänmaataan rakastavia miehiä, — minä pyydän

*) Ehdotuksen tekikin siihen aikaan Stjerneld leikillään ja säädyt myöntivät siihen, jonkatähden S., joka oli tuittupäinen, lausui: »minä olin väärässä, kun en muistanut, ett'ei saa heittää helmiä sioille, sillä ne syövät niitä kuin herneitä.»

heitä antamaan anteeksi soturille, joka puhuu kotimaansa puolesta ja joka jo ammoin on unohtanut asettaa sanansa niinkuin ehkä vaadittanee valtakunnan korkeimmasti uskotuin miesten edessä — mutta he voivat vielä ajatella Ruotsin ilman Suomea — me, kreivi Horn, emme voi sitä ajatella — me emme jaksakaan enää elää, jos Suomi kuolee — pelastakaa se! pelastakaa se! muutoin täytyy meidän hukkua sen pirstoihin!

Kreivi Horn nousi istuimeltaan. Vaikka hänen mielenmalttiaan olikin monesti koeteltu, vaikka hänen ryhtinsä olikin järkähtämättömän luja, oli hänen äänensä nyt kuitenkin tavattoman lämmin. — Herra kreivi, te olette puhunut niinkuin mies, ja minä olen varma siitä, että me kaikki täällä ymmärrämme toisemme. Minä lupaan teille, että niin pitkälle kuin valtani ulottuu, on kaikki tehtävä mitä tehdä voidaan. Enempää en saata, en saa luvata. Onko teillä mitään erityistä ehdoteltavaa?

— Suvaitseeko teidän ylhäisyytenne, että koetan täällä Tukholmassa saada toimeen värväys-toimiston vapaaehtoisia varten?

— Tehkää se, jos sillä voitte jotain aikaan saada. — Ja koska vastikään olette pitäneet puheen tuolla ulkona väkijoukossa, niin koettakaa, kreivi hyvä, jälleen tyyntyttää mieliä. Sitten pyydän teitä hyväntahtoisesti olemaan luonani tänä iltana; meillä on vielä teiltä paljon kyseltävää.

Kustaa Bertelsköld kumarsi ja poistui. Hänen menessään seisoi Eeva Rhenfelt häntä vastassa ja puristi hänen kättään. — Jumala teitä siunatkoon, kreivi Kustaa, ja suokoon sydämmenne toivon toteutuvan! — sanoi hän äänellä, joka pani tämän naisia kainostelevan soturin kasvot punaisina hehkumaan.

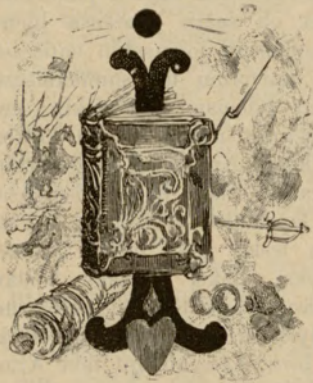
Väkijoukko oli jo suureksi osaksi hajautunut — olkien liekki oli leimahtanut ja sammunut, hätä ja huolet jäähdyttivät pian heidän innostuksensa. Paikalle jääneet saivat tyytyä siihen puolinaiseen lupaukseen, jonka neuvoskunnan herrat olivat uskaltaneet antaa... ja vähitellen hajausivat hekin.

Bertelsköld tuli takaisin. Kaiken iltaa puhuttiin Suomesta. Sieltä oli niin paljon ja niin surullista kerrottavaa; aivan vähän tiedettiin siitä Tukholmassa. Parastaikaa puhel-

taissa kello löi 7. Silloin keskeytti kreivi Horn puheensa puolilauseeseen, kaikki talonväki kutsuttiin sisään, raamattu avattiin, ja kaikki kävivät polvilleen iltarukoukseen, niinkuin sen ajan hurskas tapa vaati.

Kun taas oli noustu ylös, jatkoi jalo kreivi puhettaan siitä, mihin oli lopettanut. — Hyvät herrat kanssaveljeni, — sanoi hän, — keskustelkaamme nyt siitä kirjeestä, joka tänäpäpä tuli hänen majesteetiltaan ja joka koskee — prinsessan kihlausta.

7. Voittojen kirja.

sojen, rajujen myrskyjen raivotessa, jotka kukistavat valtakuntia, poispyyhkivät valtoja ja heittävät ajat uusia uria kulkemaan,

katoaa tuhansia huokauksia kuulumattomina niiden pauhinaan. Kuninkaat, sotapäälliköt, valtiomiehet seisovat niissä kuin huojuvat mastonhuiput meren mainingissa; kuka lukee ne lukemattomat aallot, jotka hyökyvät heidän ympärillään, kimmeltävät hetkisen aikaa laskevaa aurinkoa vasten ja sitten painuvat alas, unohdettuina kadotukseen. Historia piirtää muistiinsa ainoastaan suuret joukot ja huiput, noiden uhrien summat, noiden kyynelten virran; yksityiskohdat katoa-

vat ja virkoavat kuitenkin yhä uudestaan eloon; ihmissydän sykkii alati samaa sykintäänsä aikojen sisimmässä syvyydessä.

Edellisessä luvussa kerrottujen tapausten jälkeisenä päivänä sykki kolme semmoista sydäntä kreivitär Liewenin kabinetin kodikkaassa hämäryydessä. Useita vuosia olivat he olleet ajan myrskyjen eroittamina, jokainen heistä oli syvistä haavoista verta vuotanut ja kuitenkin kohtasivat he toisensa murtumattomina, vaikk'eivät enää olleetkaan samalaisia kuin ennen nuoruuden ensi kukoistuksen aikana, jolloin elämä liekehti heille ruusunpunaisena nuoren kuninkaan hovissa; kohtasivat toisensa olentojensa pohjalta muuttumattomina, yhtä jaloina, yhtä rakastavina, elämän koetuksista vaan vahvistuneina. Kätensä sydämmelleen painaen, voivat nämä kolme harvinaisen jaloa ihmistä sanoa toisilleen, että he neljännentoista myrskyisen vuoden kuluessa eivät hetkeksikään olleet luopuneet velvollisuudestaan, rakkaudestaan ja muistoistaan!

Kustaa Bertelsköld oli värväystensä tähden pakoitettu viipymään Tukholmassa. Hänet oli saatu sisarensa luona majoilemaan, ja hän oli nyt ulkonaisesti jotensakin entisessä kunnossaan; parta oli ajettu ja univormu tarpeenmukaisesti paikkailtu. Olipa hän suostunut tulemaan naistenkin seuraan — hän, joka ei ollut rohjennut naista silmiin katsoa aina tuon vaarallisen illan jälkeen Aurora Königsmarkin luona! Mutta nämä naiset olivatkin vaan hänen sisarensa, kreivitär Liewen, ja molempain lapsuuden ystävä Eeva Falkenberg, tätä nykyä Rhenfeltin leski, jotka olivat saaneet tämän yksipäisen soturin yhdeksi illaksi jäämään heidän luoksensa. He olivat saaneet hänet houkutelluksi kertomaan muutamista seikkailuistaan — lyhyviä, reippaasti kerrottuja juttuja, joissa kuningas, välisti Horn, Lewenhaupt tai Armfelt, vaan ei koskaan hän itse, olivat kertomuksen päähenkilöinä. Ja naiset vuorostaan kuvailivat hänelle voittojen tuottamaa ihastusta, tappioiden tuottamaa tuskaa, sitä hirveätä, kuukausittain kestänyttä epätietoisuutta, joka näiden sotaisten harharetkien aikana milloin oli ihastuttanut, milloin kiusannut ja kiduttanut kotona olevia.

Oli kumminkin eräs kipeä kohta, jota kaikki olivat vältelleet koskettamasta, kunnes Bertelsköld kovalla kourallaan tarttui sisarensa hienoon, pehmeään kätöseen, katsoi

häntä hellästi ja uskollisesti silmiin ja virkkoi: — Ebba, minulla on sinulle terveisiä Eerikki Falkenbergilta.

Kreivitär oli vaiti ja hänen herttaiset silmänsä, joista ei koskaan kyynelten lähde ollut kaukana, kostuivat vähitellen, kunnes kirkkaat vesi helmet alkoivat niistä pisaroida pitkin hänen armaita poskiaaan. Hän vaan nyökäytti päätänsä merkiksi, että oli ymmärtänyt veljensä ajatukset.

— Yöllä vasten Pultavan tappelua, — jatkoi Bertelsköld, — ja vähää ennen keskiyötä lepäsimme me kumpikin valveilla saman vartiotulen vierellä ja sanoimme jäähyväiset toisillemme. Jos minä kaadun, sanoi Eerikki Falkenberg, niin tervehdä sisartasi ja sano, että minä kaaduin kuningastani ja isänmaatani puolustaessa, hänen kuvansa sydämmessäni, viimeiseen asti . . . Lopun tiedät. Hän kaatui seuraavana päivänä puolenpäivän aikana, meidän suojellessa kuninkaan paluuretkä; ja minä ennätin vaan puristaa hänen kättänsä, sillä ei ollut enää aikaa viipyä.

Molemmat naiset olivat itkuunsa sulaa. Eeva Rhenfelt puristi Bertelsköldin kättä. — Veljeni haamu kiittää teitä minun kauttani, että olette perille saattanut hänen terveisensä, — sanoi hän hellästi.

— En ole voinut tehdä sitä ennen, — sanoi Bertelsköld — ja pusersi, tietämättään, ojennettua kättä niin kovasti, että kaunis Eeva puri huultaan tuskasta. Bertelsköld havaitsi sen ja punastui kovasti; se oli vaan hänen tottumattomuuttaan, kun harvinainen sattumus oli saattanut hänet naisten seuraan.

— Tietänettekö myöskin, kreivi Kustaa, — sanoi Eeva häntä rauhoittaakseen — tietänettekö, että teidän sisarenne suri viisi vuotta veljeäni, ja kun hän vuosi sitten suostui rupeamaan kreivi Liewenin puolisoiksi, niin se tapahtui vaan sillä ehdolla, että hän aina vast'edeskin saisi kantaa surupukuaan kaikkialla, missä eivät hovitavat välttämättä vaadi iloisempia värejä . . . Mutta se siksensä. Kreivi Kustaa on täällä niin rakas ja harvinainen vieras, ett'emme saa peloittaa häntä pois näillä surullisilla muistoilla.

— Eeva hyvä, — puuttui kreivitär puheeseen, — suvaitse minun vedota vanhaan ystävyyteesi. Kutsu häntä sinuksi!

— Jos ei kreivillä ole mitään sitä vastaan . . . vastasi Eeva Rhenfelt, ja ennenkun kyynel oli ehtinyt kuivaa hänen pitkiltä mustilta silmänripsiltään, ilmaantui jo entinen veitikka silmäkulmaan.

— Minullako? — toisti Bertelsköld, kovin hämmästyen, ja toivoi varmaankin jo olevansa sadan peninkulman päässä kasakkain piikkien keskellä Isonkyrön jäällä.

— *Allons*, — sanoi kreivitär; — olkoon se siis päätetty. Meitä on tässä kolme ikäänkuin samasta juuresta, samasta ajasta, samoista iloista ja samoista suruista kasvanutta. Harjoittakaamme kerta mekin kolmen kesken valtioviisautta ja tehkäämme keskenämme päällekkarkaus- ja puolustusliitto . . . tietystikin mieheni suostumuksella. Eihän tiedä, mitä voi tapahtua. Me saatamme kaikki tulla luotettavan ystävän tarpeeseen.

Bertelsköldin ei käynyt kättänsä kieltäminen, mutta nyt hän varoi sitä liian kovasti pusertamasta. Hänestä tuntui nüinkuin hänen kättänsä polttaisi, kun hän kosketti Eeva Rhenfeltin kättä. Kreivitär hymyili. Se onni, että hänellä taas oli rakastettu veli luonaan, kuivasi pian kyynelten lähteen.

— Tunteeko urhokas veljeni erästä kirjaa — *le voici*. — Ja samassa ojensi kreivitär hänelle vähäisen sievästi sidotun muistikirjan vihreissä, kullalla silatuissa sahviaani-kansissa, jotka kumminkin selvästi osoittivat, että sitä usein oli auvottu.

Kustaa Bertelsköld avasi kirjan ja luki sen ensimmäisellä sivulla Ebban käsialalla kirjoitetut sanat:

»*Voittojen kirja. Kustaa Aadolf Bertelsköld. Anno 1700*».

Tämä koski herkkään paikkaan karoliinin sydämissä. Hän nauroi ja itki yhtä rintaa; hän heittäytyi niin rajusti sisarensa kaulaan, että tämä, joka oli vähällä tukehtua, väkisin kiskoutui irti hänen sylistään.

— Koska muutamat henkilöt tässä seurassa kenties ovat unohtaneet, miten tämän vähäisen kirjan laita on, niin tahdon verestää heidän muistiaan, — jatkoi kreivitär. — Sattuipa muuanna kauniina talvipäivänä, että minun pikapäinen veljeni näki hyväksi heittää hovipalvelijan Kustaa Otto Douglas'in Drottningholman portaista alas, syystä että Douglas sanoi suomalaisia aatelismiehiä tolvanoiksi, jotka eivät hävenneet kuninkaan linnassa puhumasta ilkeätä suomalaista

äidinkieltänsä. Tästä uroteostaan sai veljeni arestia, ja päästyään sieltä joutui hän riitaan Eeva Falkenbergin kanssa, joka nuhteli häntä näyttämästään miehuudesta hovipalvelijaparkaa kohtaan, mutta uskalsi epäillä hänen uljuuttaan valtakunnan vihollisia vastaan. Minun uusi kirjani, johon ei vielä ollut mitään kirjoitettu, oli juuri silloin hänen edessään pöydällä; herra Kustaa otti kirjan ja sanoi, lehtiä lukematta: sen Eeva neiti tietäköön, ett'en palaa Tukholmaan, ennenkun minulla on voitto tahi ainakin kunniallinen kahakka kirjoitettavana jok'ainoalle kirjan lehdelle . . . Ja koska hän lähti matkalle seuraavana päivänä ja nyt ensikerran neljäntoista vuoden kuluttua palaa Tukholmaan, on aika lukea lehdet ja katsoa, onko hän sanansa pitänyt.

— Se on totta, — sanoi Eeva Rhenfelt. — Miehen tulee näyttää, että nuorukainen on pitänyt sanansa.

Kreivi Kustaa alkoi selailla kirjaa. Useimmat lehdet olivat jo kirjoitetut Ebban käsialalla. Ensimmäiseltä lehdeltä luki hän: *Tiberup 25 p. Heinäkuuta 1700*. Toiselta: *Narva 20 p. Marraskuuta 1700*. Ja samoin yhä eteenpäin yhdessä jaksossa, lehti lehdeltä, vuosi vuodelta, voitto voitolta, aina onnettomaan vuoteen 1709 asti. Mutta siihen loppuivat kirjoitukset, ja 10 tahi 15 lehteä oli vielä kirjoittamatta.

8. Kirjoittamaton lehti voittojen kirjassa.

— **E**i ole minulla voittoja enää! — huudahti Kustaa Bertelsköld puoleksi leikillään, puoleksi surumielin, katsellessaan tyhjiä lehtiä vuoden 1709 jälkeen.

— Taikka myös kunniallinen kahakka — sehän luvattiin! — sanoi hänen sisarensa, jonka hyvä sydän aavisti, että voitetun karoliinin sydäntä sentään mahtoi kirkvällä, vaikka hän hymyilikin.

— Minäkin suostun siihen, — kiirehti Eeva Rhenfelt lisäämään. — Suostun sitä kernaammin, kun Narva, Wäinä-

joki, Klissova, Holofzin, Warsova, Thorn ja niin monet muut voitot, jotka täyttävät pitkiä sivuja historian lehdillä, tässä täyttävät vaan yhden ainoan sivun, yhden ainoan rivin voittojen kirjassa, jonka tekijä on Kustaa Aadolf Bertelsköld.

— Jonka tekijä on Kaarle XII, — oikasi Bertelsköld.

— Niinkuin tahdot. Jonka tekijä on nyky-ajan ja ehkä kaikkienkin aikain suurin kirjailija tämänkaltaisen kirjallisuuden alalla, mutta joka on painettu hänen soturiensa verellä ja sidottu kansiin, joiden kullattu reunakoriste on otettu Ruotsin kansan viimeisestä tukaatista. Jatka; yksi kahakka siis jokaisen jällellä olevan lehden osaksi!

— Olkoon menneeksi. Minä myönnyn esitykseen, sillä ehdolla, että kahakka ei pääty tappioon ja että asekkunna jääpi tahraamattomaksi.

— Tiedän tappioita, jotka ovat tuottaneet katoomattoman kunnian, kun voitto sitä vastoin on tuottanut varsin vähän. Ja ilmeikkin — milloinkaan ovat ruotsalaiset häviäisseet aseitaan, lieneepä voitto tahi kova onni niitä seurannut?

— Soisin voivani tähän vastata: eivät milloinkaan. Mutta kirkkaimmatkin aseet voivat joskus saada tahran, ja me olemme kaikki kuolevaisia, jotka emme voi tehdä kerta tehtyä tekemättömäksi, vaikka jälestäpäin katkerasti kadummekin, mitä taistelun riehussa olemme rikkoneet. No niin, minä kirjoitan, koska minun on pidettävä sanani. Mutta siitä on kauvan aikaa kuin viimeksi olen kynää ja mustetta käsitellyt.

— Siltäpä näytätkin, ystäväiseni, — sanoi Ebba leikillään. Ja Bertelsköldin ensimmäinen kirjallinen yritys olikin iso mustepilkku voittojen kirjaan.

— Kovin kamaloita variksen jalvoja nämä ovat noin hienolle paperille, — vastasi soturi hämillään, mutta jatkoi kuitenkin kirjoitustaan ja oli vähitellen täyttänyt jokaisen lehden jollakin nimellä ja päivänmäärällä, aina siihen saakka kuin kirjoitti »Pälkäneellä 6 päivänä Lokakuuta 1713.» Viimeinen lehti jäi kumminkin kirjoittamatta.

Molemmat naiset katselivat kirjan uutta sisältöä — isoja, jäykkiä kirjaimia, piirretyt juuri kuin miekan käreellä. — Entä viimeinen lehti! — huudahtivat molemmat yhteen ääneen.

— Tyhjä!

— Ja miksi ei Isoakyröä?

— Me jouduimme tappiolle.

— Mutta vasta urhoollisinta vastarintaa tehtyänne, vasta sitten kun kahdesti olitte ajaneet vihollisen pakosalle ja vallanneet 6 kanuunaa, niinkuin itse olet kertonut . . .

— Me jouduimme tappiolle, sanon minä.

— Kaksituhatta suomalaista kaatui kauniimmassa järjestyksessä, rivi rivin, mies miehen viereen, upseerit kompaniainsa, aliupseerit ruotuinsa etupäässä; he kaatuivat kunnialla saaduista haavoistaan, askeltakaan paikaltaan väistymättä ja lyötyjen vihollisten ympäröiminä. Sinä olet soturi, Kustaa, ja kiellät tältä tappiolta sijan voittojen kirjassa!

— Kaatua osaa jokainen kuormastopoika. Iskeä osaa jokainen palkkasotilas. Mutta tehdä velvollisuutensa! . . . Sitä emme tehneet Isossakyrössä, ja sentähden se päivä ei tule Ebban kirjaan. Me kaikki, jotka sen päivän jälkeen jäimme elämään, olisimme sota oikeuteen vedettävät.

— Mutta Armfelt, sinä, te kaikki, paitse hevosväkeä, taistelittehan te verrattomalla miehuudella aina loppuun asti.

— Paitse hevosväkeä, niin kyllä. Olkoon syy kenen hyvänsä, mutta meillä ei ole tapana jäädä elämään semmoisten päivän jälkeen. Asia on mutkaton; kaadutaan vaan, ja siitä ei ole sen enempää sanomista. Minä puolestani tein voitavani, saadakseni saman lopun kuin muutkin, mutta koska en tappelematta voinut sitä saada, satuin pääsemään hengissä. Mutta elkäämme nyt siitä puhuko.

— Mutta mitä kirjoitamme viimeiselle lehdelle?

— Sitä en tiedä. Ehkä antaa Eeva sen köyhälle soturille velaksi, uusien voittojen korkoa ja luotettavaa velkakirjaa vastaan hänen sydänveressään?

— Tuleva kerta on petturi.

— Sitten en tiedä mitä tehdä.

— Ell'et pane itseäsi pantiksi, — keskeytti Ebba. — Se olisi luotettavampi pantti kuin sydänveresi, jota jokainen vihollisen kuula on vaatimassa.

— Ei Eeva tahdo niin halpaa panttia, eikä olekaan se minun vallassani tätä nykyä, — vastasi Bertelsköld ja taittoi huomaamattaan sievät englantilaiset saksat, jotka oli ompelupöydältä ottanut.

Eeva katseli ikkunasta ulos ja rummutti ruutua vasten Kaarle XII:n marssia Narvan luona.

— Tiedämpä vielä yhden keinon, — jatkoi kreivitär, jonka oli hauska nähdä, millaiseen pulaan hän oli saattanut yhden sen ajan urhoollisimpia miehiä ja yhden sen ajan uljaimpia naisia. — Etkö voi sitä arvata?

— Minä olen varsin huono arvoituksia selittämään, — vastasi Kustaa. — Anna Torstenin arvata minun puolestani, hän osaa tehdä sen paremmin kuin minä.

— Epäilenpä, olisiko Torsten nyt samaa mieltä minun kanssani, — naurahti Ebba, — ja sentähden on parempi, että me kolme liittolaista arvaamme yhdessä. Tässä on yksi lehti, johon on kirjoitettu: *Vürgen* 20 päivänä Tammikuuta 1702. Ystäväni on sen ehkä unohtanut. Tahdon siis muistuttaa hänelle, että hän on saanut voiton, joka syystä kyllä voi käydä kahdesta, sillä lähinnä hänen majesteettiaan kuningas Kaarle XII:tta Kustaa Bertelsköld arvattavasti on ainoa kuolevainen, joka yhdeksäntoista vuotisena on voittamattomana eronnut Aurora Königsmarkista.

— Siis tarkoitat...?

— Että kirjoitamme viimeiselle lehdelle: Saldoa yksi voitto vuodelta 1702. Hyväksytään maksettavaksi: Eeva Rhenfelt, syntyään Falkenberg.

— Hyväksytään, — vastasi Eeva.

— Protesteerataan, — väitti Bertelsköld.

— Mitä? huudahti kreivitär. — Oletko siis pettänyt?... olet kenties sortunut taistelussa?

— En, vaan...

— Salli minun virkistytää muistoasi eräessä asiassa, joka kenties tekee suotavammaksi, että viimeinenkin lehti on täyteen kirjoitettuna. *Voici*. Samassa kirjeessä, kirjoitettu Narvassa 7 päivänä Joulukuuta 1700, jossa ystäväni kertoo lupauksestaan, minkä hän teki Tukholmasta lähtiessään, lue-taan vielä: »Ja tähän vastasi Eeva Falkenberg: en sitä usko; kornetti saa olla iloinen, kun saa karhuja nuijia; johon minä sanoin: mitä neiti lupaa minulle, jos tapahtuu niinkuin olen sanonut? Ja siihen sanoi hän: sitten saa kornetti pyytää minulta mitä hyvänsä, en ole sitä kieltävä. Onko se varma? sanoin minä. Niin varma, sanoi hän, kuin kukko Jaakopin kirkontornissa; ennen se laulaa kuin minä teidät petän». — No niin, eikö Eeva Rhenfelt tahdo täyttää Eeva Falkenbergin lupauستا?

— Toivoni on Pyhän Jaakopin kukon varassa, — vastasi Eeva hymyillen.

— Niinpä siis, — sanoi kreivitär, — jos viimeinen lehti voittojen kirjassa tulee kirjoitetuksi, on tämän velkakirjan omistajalla oikeus nykyiseltä sotaneuvoksen leskeltä, vapaasukuiselta rouvalta Eeva Rhenfeltiltä, syntyään Falkenberg, vaatia sitoumuksen täyden summan, nimittäin *mitä hyvänsä*.

— Minä vetoan tornin huipussa olevaan oraakeliin, — toisti Eeva samaan tapaan.

— Kun velkakirja on kirjoittamatta, joutuu, paha kyllä, laillisinkin saaminen mitättömäksi, — huudahti Bertelsköld, yhtyen pilaan hänkin. Näin armaiden opettajattarien koulussa käy edistyminen nopeasti.

— Näin harvinaisessa riita-asiassa täytyy poiketa tavallisesta oikeudenkäyntijärjestyksestä. Minä ehdotan riitapuolille sovintoa. Velkakirja kuoletetaan, mutta velkoja ottaa sen sijaan kiinnityksen velanalaiseen.

Riitapuolet eivät virkkaneet mitään. Molemmat tunsivat hyvin kyllä, että koko heidän elämänsä onni nyt oli kysymyksessä. Aina ensimmäisen nuoruuden ajoilta oli Eeva Falkenbergin kuva lähtemättömäksi juurtunut tämän urhoolisen karoliinin sydämmeen; tämä kuva oli kulkenut hänen kanssaan sadoissa taisteluissa, tappotanteren surmain keskellä ja yöllisen vartiotulen ääressä yksinäisiä ajatuksia hautoessa; se oli varjellut häntä lukemattomista vaaroista hänen hurjan, monivaiheisen sotilaselämänsä retkillä, ja tätä armasta kuvaa sai hän kiittää siitä, ett'eivät hänen huulensa koskaan olleet naisen huulia kohdanneet ja että hän tähän hetkeen asti, yhteenneljättä ikävuoteensa saakka, oli säilyttänyt ensimmäisen nuoruudenajan kaiken kainouden ja viattomuuden. Eeva taasen — leskeksi jääneenä kahdeksankymmenen vuotisen ukon jälkeen, jonka riutuvaa elämää hän ystävyystensä oli kaksi vuotta alttiiksi antautuen holhonnut — millä ihastuksella oli hän kuullut noista voitoista puhuttavan, joiden maine täytti maailman ja joihin hänen lapsuutensa ystävä otti kunnialla osaa! Mikä lumous hänen uljaalle ja ylevälle luonteelleen kaikissa noissa tarumaisissa vaaroissa ja seikkailuksissa! Kuta vanhemmaksi hän tuli, sitä selvemmäksi kävi hänelle, että vaan tämänkaltainen mies, mies kaikista uljain,

ansaitsi hänen rakkautensa. Ja nyt, yhdeksänkolmatta vuoden iällä, jolloin naisen rakkaus on koko hänen elämänsä, — nyt seisoi hänen edessään tuo tarujen sankari, kaino kuin hän itsekin, yhtä hehkuva, mutta myös yhtä äänetön, ja leikkiä laskettiin siinä sanoin, jotka, miten milloinkin sattuivat, kuitenkin aina sisälsivät kummallekin kokonaisen tulevaisuuden. Sentähden vaikeni Kustaa Bertelsköld. Sentähden vaikeni Eeva Rhenfelt. Kevään myrskyt humisivat lumisin siivin ikkunanruutuja vasten, ja huoneessa syntyi pitkälinen rajujen tunteiden täyttämä hiljaisuus.

Bertelsköld nousi istuimeltaan ja otti hattunsa. Jäähyväiset olivat pitkäksi ajaksi sanottavat. Ebba Liewen tunsu sen ja otti puhuakseen. — Kustaa, sydän käpyseni — sanoi hän hellästi, — elämäsi on tähän asti ollut pelkkiä vaaroja ja taisteluita; ei kukaan rohkene epäillä sinun urhoutasi. Sinä olet tähän asti ollut maanpakolainen, jonka nuoruus on verenvuodatuksissa vierailta mailla huvennut; mutta isänmaasi tarvitsee sinua yhtä hyvin täällä kotona meidän luonamme. Sinä et saa enää elää kunnian vuoksi yksistään, sinun pitää elää meidänkin vuoksemme, jotka sinua rakastamme, sisaresi ja — Eevan vuoksi. Elä lähde enää luotamme; jää tänne Ruotsiin! Kreivi Horn tarvitsee sinun kokemustasi; kenties kättäsikin, jos tanskalaiset karkaavat päällemme. Jää meidän luoksemme!

— Elä puhu siitä! Minä ymmärrän hyväntahtoisuutesi, — teidän ystävyyttenne; eikö Ruotsi olisi minulle rakas! Mutta Suomessa olen minä syntynyt; Suomi on oman onnensa nojaan heitetty ja suurimmassa hädässä; jos jäisin teidän luoksenne, silloin hylkäisin syntymämaani.

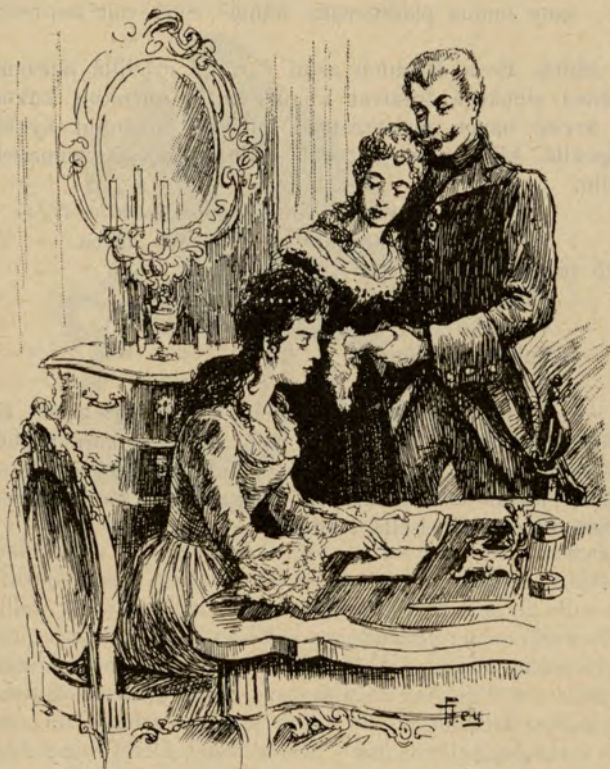
— Koko Suomi on vihollisten vallassa, se on menetetty, ja sinä et voi sitä pelastaa. Jää meidän luoksemme.

— Jos se on menetetty, ja jos en voi sitä pelastaa, niin voinpa kumminkin kuolla sen edestä. Minun täytyy palata Suomeen.

— Ajattele, mitkä sanomattomat vaivat sinua odottavat; en puhu vaaroista, sillä niitä sinä ylenkatsot, — mutta olla kuin metsän peto vihollisten ajettavana noissa asumattomissa metsissä, nääntyä nälkään ja viluun ilman mainetta, ilman voittoa tuossa hävitetyssä maassa, jossa ei enää ole mahaakaan, missä voit saada lepoa ja hoitoa, sittenkun tais-

teluissa olet veresi hukkaan vuodattanut! Oi, jää meidän luoksemme!

— Lumi on useasti ennenkin ollut vuoteeni ja taivaan tähtinen laki öinen kattoni. Minä lepään siellä levollisemmin kuin kotona sinun luonasi pehmeimmällä vuoteella.

— Kotona meidän luonamme sinulla on muutakin kuin lepoa, muutakin kuin hyvää hoitoa, on mainehikas toimintala! Täällä on sinulla muutakin kuin sisar — ah, en puhukaan itsestäni! — on sydän, joka on sykkinyt sinulle kaikissa onnenvaiheissa, sydän niin jalo ja uljas kuin omasi on

ja jota Ruotsin urhoollisimmat aatelismiehet tulevat sinulta kadehtimaan. Jää tänne Kustaa! Siellä kaukana odottaa sinua erämaat, yksinäisyys, kylmyys, pimeys, epätoivo, kuolema, — täällä onni, ystävyys, valo, rakkaus, elämä! — Valitse!

— Olen valinnut. — Hyvästi Ebba.

Sisar heittäysi hänen syliinsä. — Eeva, Eeva! — huusi hän, — auta minua pidättämään häntä! Sinä voit sen tehdä, sinä.

Mutta Eeva Rhenfelt astui ylevällä ryhdillä lähemmä, ja hänen silmänsä loistivat uljuudesta. Ennenkun kukaan vielä arvasi hänen tarkoitustaan, oli hän tarttunut kynään ja ripeällä kädellä kirjoittanut voittojen kirjan viimeiselle lehdelle:

»Tukholma 24 päivänä Maaliskuuta 1714».

— Mitä olet kirjoittanut? — kuiskasi Ebba. — Tämänkö päivän?

— Tämän päivän.

— Voitonko?

— Voiton suurimman.

— Entä lupauksesi?

— Se täytetään, jos ja milloin kreivi Bertelsköld sitä vaatii. Mene Jumalan haltuun, jalo, uljas sankari, taistelemaan onnettoman maasi puolesta. Tullet takaisin tahi et, muistanet minua tahi unohtanet — lupaukseni on luettavana voittojen kirjan viimeisellä lehdellä!